

Ber, Wiktor Jan

Zabytki z cmentarzyska popielnicowego w Sierpowie w pow. łęczyckim

Światowit 17, 89-170

1936 - 1937

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WIKTOR JAN BER

ZABYTKI Z CMENTARZYSKA POPIELNICOWEGO W SIERPOWIE W POW. ŁĘCZYCKIM

(URNENGRÄBERFELD IN SIERPÓW, KR. ŁĘCZYCA).

I. HISTORIA ZABYTKÓW.

Zabytki, pochodzące z cmentarzyska popielnicowego w Sierpowie, w pow. łęczyckim, nie w jednym czasie wydobyto z ziemi.

Pierwszych przypadkowych wykopalisk dokonano w roku 1901 przy pogłębianiu drogi, prowadzącej od folwarku do wsi Sierpowa, położonej w odległości 5 $\frac{1}{2}$ -km na południe od Łęczycy przy torze kolei Łódź-Gdynia. Właściciele majątku, pp. Schnellowie, domyślając się, że znaleziona ceramika z dużą ilością spalonych kości jest zabytkiem dawnej kultury, wyznaczili nagrodę za każde uratowane naczynie. W rezultacie dało to początek zbiorom sierpowskim, którymi w r. 1902 ś. p. prof. Erazm Majewski wzbogacił własne muzeum (tabl. VIII — Nr. Nr. 2, 7, 55, 56, 60, 61 i tabl. IX), nie badając cmentarzyska.

Dopiero w r. 1931 prof. dr. Włodzimierz Antoniewicz, kierownik Zakładu Archeologii Przedhistorycznej Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego — w porozumieniu z kustoszem Miejskiego Muzeum Etnograficznego w Łodzi, p. J. Manugiewiczem, uzyskał potrzebne fundusze, zatrudnił 22 bezrobotnych z pobliskiej Łęczycy i przeprowadził od 12—30 lipca systematyczne prace wykopaliskowe wzdłuż wyżej wspomnianej drogi.

Grobów odkryto przeszło 200, gdyż, pomimo oznaczeń numerami od 1 do 173, pod jednym numerem zapisywano nieraz parę grobów, dla odróżnienia noszących dopiski literowe, np. grób 152-A. Plon, pomimo niepełnego jeszcze wyeksplorowania cmentarzyska, był dość znaczny: w 15 skrzyniach odstawiono zabytki do zakładu Archeologii Przedhistorycznej Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie (tabl. II—VIII).

Miejskie Muzeum Etnograficzne w Łodzi posiada też zabytki z Sierpowa, przy czym część należy do zbiorów dawniejszych, otrzymanych z Seminarium Męskiego w Zgierzu, reszta zaś z grobów w Sierpowie, przekopanych we wrześniu 1931 r. przez kustosa tegoż muzeum, J. Manugiewicza. Prace te zostały wykonane już po odjeździe ekspedycji prof. Antoniewicza na skraju lasu, w miejscu, gdzie ludność wiejska, kopiąc piasek dla własnego użytku, wiele zabytków zniszczyła. Ta część cmentarzyska oddalona była od głównego przeszło o 300 m., została na-

zwana Sierpowem B, i będzie tu brana pod uwagę ze względu na analogię zabytków.

Ażeby wyczerpać wszystkie wiadomości o znaleziskach sierpowskich, trzeba nadmienić, iż w Muzeum im. Tarczyńskiego w Łowiczu są 2 dzbanki, 1 amfora i 1 przystawka - dzbanuszek, pochodzące jakoby z Sierpowa z daru dra Z. Zawadzkiego z Łęczycy; o dacie jednak znaleziska i dokładnym miejscu jego odkrycia nic bliżej niewiadomo.

II. CHARAKTERYSTYKA CMENTARZYSKA.

Cmentarzysko sierpowskie, obecnie porośnięte kilkunastoletnim lasem, rozciąga się na płaskim, piaszczystym wzgórzu, będącym kiedyś prawdopodobnie wydumą (ryc. 1).

Po wykarczowaniu części drzew splanowano miejsce wyznaczone, dzieląc je na kwadraty o bokach pięciometrowych. Kopano na szerokość boku kwadratami, co w sumie dawało długi pas, który po wyeksploro-



Ryc. 1.

Ogólny widok rozkopanego cmentarzyska ciałopalnego w Sierpowie,
w pow. łęczyckim.

waniu zakopywano i wracano, równolegle, na pas następny. Na planie kwadraty zostały oznaczone numerami podług kolejności kopania (tabl. I).

Cmentarzysko opisywane należy do typu płaskich pod brukiem bez obstawy kamiennej. Jednak kamienie nie tworzyły tu systematycznie ułożonej nawierzchni i nie zawsze pod kamieniami znajdowały się groby, raczej tylko wyjątkowo (ryc. 2). Największe skupienia grobów nie miały związku z kamieniami, które pojedynczo lub najczęściej w grupkach leżały osobno. Rozmieszczenie grobów nie miało żadnego porządku, jednak w 2 miejscach groby najwyraźniej były zgrupowane. Można by się w tych wielkich skupieniach grobów dopatrywać szerokich pasów, idących w kierunku z PnZ na PdW czy też odwrotnie, równoległe do siebie. Zresztą nie należy z tego wysnuwać wniosku o jakimś specjalnym ułożeniu kamieni, gdyż b. prawdopodobnym wydaje się przypuszczenie, że jednak cmentarzysko sierpowskie pokrywał całkowicie bruk jednolity. To mniemanie popierają następujące fakty:



Ryc. 2.

Fragment warstwy bruku kamiennego, pokrywającego częściowo cmentarzysko ciałopalne w Sierpowie, w pow. łęczyckim.

1. Cmentarzysko było kiedyś wydumą piaszczystą z płytko leżącymi, ułożonymi pod powierzchnią, kamieniami i grobami, w głęb. 20—110 cm.

2. Wszędzie obecnie w okolicy daje się odczuwać brak kamieni, które chętnie od nas zakupiło starostwo. Nie jest więc wykluczonym, że nieraz musiała ludność szukać kamieni na tej wydmie, położonej blisko wioski i dostarczającej poza tym piasku. Przy wydobywaniu piasku wieśniacy musieli się natknąć na kamienie.

3. Przed kilkunastu laty sadzono tu las, a więc pomyślano zapewne o usunięciu przeszkadzających kamieni, z których pozostawiono tylko głębiej leżące.

Tak oświetlona sprawa wydaje się prawdopodobniejsza od przypuszczenia, że jednolity bruk powinien zachować się aż do czasów dzisiejszych nienaruszony. Poza tym wielkie nieraz zniszczenie urn, czego nie mogły dokonać same tylko korzenie drzew, gdyż brak wielu fragmentów naczyń, rozsypanie z nich popiołów, znaleziska luźne świadczą o dewastacji, dokonanej na cmentarzysku, być może, prócz przyczyn wyżej wymienionych, przez różnych poszukiwaczy skarbów lub przez chcących zdobyć nagrodę od właścicieli majątku za znalezione naczynia.

Wracając do opisu cmentarzyska trzeba zaznaczyć, że ustawienie przystawek wokół urn nie wykazywało jakiegoś specjalnego porządku. Natomiast ciekawe wyniki dało statystyczne zestawienie (tabela 1, str. 93) popielnic i przystawek, wyodrębnionych podług typów. Okazało się, że najwięcej, bo aż 45 popielnic jest kształtu beczułkowatego, prawie wyłącznie o schropowaczonej powierzchni. Tylko 3 naczynia tego typu użyto jako przystawki. Drugie miejsce pod względem liczebności zajmują popielnice brzuchate, bezuche, przy czym brak tego typu przystawek. Trzecie miejsce zajęły dzbanki, które przeważnie służyły jako przystawki. Brzuchatych amfor i naczyń dwustożkowych były równe ilości. Wszystkie naczynia dwustożkowe oraz większość amfor stanowiły popielnice. Czerpaki doniczkowate w równej ilości znalazły się wśród popielnic i przystawek. Wreszcie misy bardzo nieliczne, bo w ilości 6, w trzech wypadkach były przystawkami, a raz użyto misy do nakrycia popielnicy. W jednym wypadku, mianowicie w grobie 76 urna beczułkowata była zapewne nakryta płaskim krążkiem glinianym. Grób 104-A był też ciekawy z tego względu, że do przykrycia urny użyto fragmentu innej zbitej popielnicy. W ogóle na cmentarzysku sierpowskim zwyczaj nakrywania urn jest rzadko spotykany. Ilość przystawek jest też bardzo skąpa: przeważnie spotyka się groby bez nich. Dość często natrafiano na jamy, wypełnione przepalonymi kośćmi wraz ze zwęglonym drzewem

(ryc. 3). Jedna z jam szczególnie duża była zapewne grobowcem kilku osobników, o czym świadczą niedopalone a dobrze zachowane części zuchw. Spora ilość popiołu i węgla drzewnego wypełniała obok położo-

Tabela 1.

		P o p i e l n i c e	Przystawki	Pokrywy
T y p n a c z y ń	Amfory	14 _I . 29. 33. 36. 37 _I . 39. 53. 64 _I . 65 _I . 97. 105. 118 _I . 123. 130. 146 _I . 152. 165 ^A .	11 _{II} . 11 _{III} . 38 _{II} . 61 _{II} . 79 _{III} . 144 _{II} .	
	Bezuche	8 ^A . 9 ^A . 10. 12 _{II} . 13 _I . 13 _{II} . 15. 24 _I . 26. 28. 31 _I . 32. 41. 42. 59 _I . 60 _I . 67. 70 ^A . 71 ^A . 80. 83 _I . 84. 89. 90. 91. 94. 99. 100. 104 ^A _I . 109. 112. 114. 116. 119. 120. 128. 132. 138. 144 _I . 151. 160 _I . 165. 166.		104 ^A _{II} .
	Dzbanki i kubki	12 ^D . 23. 40. 44. 47. 50. 61 _I . 62. 66 _I . 68. 70 ^B . 88. 108. 139. 147. 161 _I . 170.	13 _{III} . 30 _{II} . 37 _I . 37 _I ^v . 64 _{III} . 65 _{II} . 66 _{II} . 66 _{III} . 79 _{II} . 83 _{III} . 83 _{IV} . 87 _{II} . 87 _{III} . 98 _{III} . 107. 117. 118 _{II} . 127. 146 _{III} . 160 _{II} . 161 _{III} . 161 _V . 161 _{VI} .	
	Miski	87 _I . 101 ^A .	27 _{III} . 64 _{II} . 118 _{II} .	146 _{II}
	Beczułkowate	2. 4 ^A . 8. 9 ^B . 11 _I . 12 _I . 13 ^A . 14 _{II} . 16. 19. 20. 27 _I . 30 _I . 38 _I . 46. 49. 52. 54. 57. 70. 70 ^C . 71. 72. 74. 74 ^A . 76 _I . 77. 81. 83 _{II} . 92. 95. 96. 98 _I . 106. 124. 129. 131. 140. 141 _I . 145. 157. 158. 159. 167. 173.	24 _{II} . 60 _{II} . 144 _{III} .	
	Dwustożkowe	1. 3. 7 ^A . 10 ^A . 11 ^A . 34. 35. 45. 58. 69. 70 ^D . 79 _I . 82. 111. 115. 133. 142. 143. 149. 150. 162. 164.		
	Doniczkowate	12 ^B . 37 _{II} . 43. 63. 135. 160 _{III} .	27 _{II} . 38 _{III} . 66 _{IV} . 98 _{II} . 118 _{IV} . 161 _{IV} .	161 _{II} .
	Zoomorficzne		160 _{IV} .	
	Krążek gliniany			76 _{II} .

ne palenisko, które nie mogło być jednak miejscem spalania ciał ze względu na zbyt szczupłe rozmiary. Na takie miejsce w Sierpowie nie



Ryc. 3.

Sierpów, p. łęczycki: grób 59 z jamą wypełnioną kośćmi przepalonymi i z popielnicą.



Ryc. 4.

Grób ciałopalny z Sierpowa, w pow. łęczyckim, wykazujący wtórne pochowania w różnych odstępach czasu.

natrafiono. Natomiast grób 70, zawierający 5 urn i 2 jamki, wykazał wtórne pochowanie (ryc. 4). Urny stały w różnych poziomach bardzo blisko siebie. Naczynia wyżej położone zostały tak wtłoczone w dolne, że te ostatnie mają znaczne uszkodzenia. Wygląda na to, że cztery, a może pięć razy w odstępach czasowych wstawiano tutaj popielnice. Również na wtórne pogrzebanie wskazuje grób 12, leżący na 2 kamieniach, które przykrywały urnę grobu 12-D. Różnic chronologicznych nie można tu uchwycić, gdyż wszystkie popielnice w typie są do siebie podobne. Również ciekawy był grób 83: zawierał on dwie popielnice, przy czym mniejsza z nich była wstawiona do większej. Było więc to pochowanie równoczesne być może ojca, czy matki z dzieckiem. Znalaziono też groby bliźniacze: 114 i 115 (ryc. 5), oraz 150 i 151. Wielkie jamy z kośćmi paru osobników, równoczesne pochowanie paru popielnic (grób 70), dość częste groby o 2 popielnicach nasuwają domysł, że mamy do czynienia z jakąś kłęską, np. epidemią i dlatego jest tak dużo pogrzebań gromadnych.

Cmentarzysko sierpowskie, jak już zaznaczyłem, należy do typu płaskich pod brukiem kamiennym. Cmentarzyska takie nie występują w Polsce przed III okr. epoki brązu.

W I okr. epoki brązu panują na Śląsku i w południowej Wielkopolsce groby płaskie ze szkieletami skurczonymi bez obstawy kamiennej, pochodne od grobów przedunietyckich, które znów wywodzą się od grobów z ceramiką marszwicką.

W II okr. pojawiają się na tychże obszarach obok grobów płaskich kurhanowe, o jądrach kamiennych dokoła zmarłego. Wewnątrz nasypu mieści się kopulaste lub stożkowe jądro kamiennie (Smoszew, pow. odolanowski, Krotoszyn¹). Często w pewnej



Ryc. 5.

Grób bliźniaczy 114 i 115 z Sierpowa, w pow. łęczyckim.

¹ KOSTRZEWSKI. *Kurhany z II okr. ep. br. w okol. Krotoszyna i Ostrowa*. „Przeł. Archeol.” T. II, z. 3, str. 259, 268.

odległości otacza grób wieniec kamieni. Wszystko pokrywa kurhan z ziemi.

Wykazane przez Richthofena² stopniowe przekształcenie się kultury i ceramiki przedłużyckiej II okr. w łużycką III okr., jest słuszne nie tylko dla Śląska, ale też dla Słowaczyny oraz dla Czech i Moraw. Stopniowa ewolucja typów pogrzebowych dokonywała się na skutek zmiany pojęć religijnych, a w ślad za tym i rytuału grzebalnego na ciałopalny. Przeważnie zmiana obrządku zaszła w II okr. oraz na początku III, jednak nie na jednym terytorium i nie w ściśle określonych ramach czasowych. Groby z Masłowa, w pow. trzebnickim, z Jordansmühl w pow. niemieckim, z Kleszczewa w pow. leszczyńskim³, wskazują na takie przejścia na Śląsku i w Wielkopolsce. Również w Czechach w Podludcach koło Hrubcic⁴ odkryto ciekawy grób ciałopalny ze skurczonym szkieletem między popielnicami.

Cmentarzyska łużyckie są trojakiemu rodzaju: a) kurhanowe, b) w obstawie kamiennej, c) wprost w ziemi (Czechy, Morawy) lub pod brukiem kamiennym (na całym obszarze kultury łużyckiej).

Najstarsze groby łużyckie III okr. w Czechach, na Morawach, Śląsku i Łużycach, są kurhanowe i mają wysokość 0,5—2 m oraz średnicę 5—16 m. Właściwy grób mieści się w jamie, wykopanej w naturalnym poziomie a nie w usypanej mogile. Kości po spaleniu zbierano, starannie oczyszczano, rozbijano na kawałeczki i składano do urny, zwykle największej spośród ceramiki grobowej. Jednak nie jest to zasadą i im dalej od ośrodka kultury łużyckiej, tym większe są odstępstwa od rytuału.

W okr. I kurhany przedłużyckie spotykamy tylko na obszarze Słowaczyny, Moraw i Czech. Na Śląsku pojawiają się w II okresie. Richthofen dowiódł, że wszystkie groby kurhanowe na Śląsku, dobrze datowane brązami, są z II okr. i są nieciałopalne⁵.

Zasięg kurhanów idzie od pd. Wielkopolski (Smoszewo w pow. odolanowskim i Wysocko Wielkie w pow. ostrowskim⁶), które ubóstwem ceramiki, a za to obecnością broni (kurhan nr 1 i kurhan nr 8 ze Smoszewa) dowodzą, że nowy lud szedł z południa na podbój, miał więc broń, a rozporządzał małą ilością ceramiki (w kurhanie nr 20 ze Smoszewa nie było w ogóle ceramiki). Kurhan nr 2 z Jasionny-Klekot⁷

² RICHTHOFEN. *Die ältere Bronzezeit in Schlesien*. 1926, str. 7.

³ RICHTHOFEN. L. c., str. 7.

⁴ SCHRANIL. *Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens*, 1928, str. 139.

⁵ RICHTHOFEN. L. c., str. 7.

⁶ KOSTRZEWSKI. L. c., str. 259, 270.

⁷ ZAKRZEWSKI. *Kurhany z II okr. ep. br. we wsi Jasionna-Klekot*. „Przegl. Arch.” II z. 3, str. 275.

w pow. sieradzkim dowodzi, że część ludu przedłużyckiego II okr. zaszła aż do wojew. łódzkiego i natrafiła tam na obcą sobie kulturę ceramiki pasmowej. Przekonywującym dowodem pochodzenia elementów kultury przedłużyckiej II okr. ep. brązu jest naczynie z kurhanu nr 35 z Krotoszyna. Prof. Kostrzewski pisze, że nie zna analogii dla tego naczynia. Otóż wyraźną analogią są naczynia typu Novák⁸ na Węgrzech. U nas mamy analogię z Trzcianca w pow. puławskim i z Samborca w pow. sandomierskim.

Wracając do opisu rytuału w grobach łuż. III okr. trzeba zaznaczyć, że ilość naczyń jest różna i zależy widocznie od zamożności zmarłego. Po skończonym obrzędzie wznoszono kurhan, z samej ziemi lub najczęściej z kamieni. Ma on zwykle (Czechy i Morawy) kształt okrągły, rzadko owalny. Niekiedy komorę grobową zastępuje obwarowanie z kilku kamieni. Kurhany III okr. są wszystkie ciepłopalne i jednostkowe, a wyjątkowo tylko mieszczą szczątki wielu osobników (Bąków Dolny⁹, pow. łowicki). Przeważnie kierunek grobów biegnie z zachodu na wschód. Nieliczne są brązowe dodatki, czasem połamane i uszkodzone przez ogień.

Groby z obstawą kamienną leżą zwykle w głębokości 0,5—2 m w nieregularnych szeregach, zorientowanych z zachodu na wschód. W jamie, obstawionej prostopadłe płytami kamiennymi ustawiano urny z przystawkami i przysypywano ziemią. Górny brzeg ścian dołu otaczano brukowcami. Zwykle urnę stawiano na kamieniu i nakrywano innym kamieniem lub misą.

Groby bez obstawy kamiennej były wykopywane w ziemi, gdzie bez uprzedniego użycia kamieni, wstawiano popielnice.

W starszych cmentarzyskach łużyckich z III okr. ep. brązu skąpa jest ilość przystawek, które występują licznie w IV i V okr. Ciekawy jest do zanotowania fakt, że zarówno w pogrzebaniach przedłużyckich (II okr.) np. na Śląsku, w pd. Wielkopolsce jak i w starszych grobach łużyckich (III okr.) dodatki nieraz znajduwane są wprost w ziemi a nie w popielnicach. Także w Sierpowie w grobie 59 wokół jamy z węgielkami (ryc. 3) leżały pierścionki i bransolety z brązu (tabl. VIII) oraz naszyjnik bursztynowy (ryc. 13). W kwadracie 29 znaleziono pod kamieniem pierścionek z brązu (tabl. VIII, 26) w odległości około 2 m od najbliższego grobu.

Zwolna przez okr. III ep. brązu upowszechniają się cmentarzyska płaskie. Na obszarach zwłaszcza peryferycznych kultury łużyckiej jądra

⁸ HOERNES-MENGHIN. *Urgeschichte d. bildenden Kunst in Europa*, str. 413.

⁹ DOWGIRD. „Zbiór wiad. do antrop. kraj.” T. XI, str. 32.

kamiennie w kurhanie rozplaszczają się i przechodzą powoli w bruk¹⁰, pokrywający jednolicie lub z przerwami większe cmentarzyska. W Bąkowie Dolnym w pow. łowickim i w Tkaczewie¹¹ w pow. łęczyckim występują one jako forma przejściowa w postaci niskich kopczyków z kamieni.

W młodszej epoce brązowej (IV, V okr.) kurhany należą do wyjątków, panują zaś płaskie¹² cmentarzyska łużyckie. W Polsce już w 2-giej połowie III okr. ep. brązu zwykle całe nekropole pokrywa jednolity bruk kamienny, poza tym popielnice nieraz są obstawiane kamieniami. Płaskie cmentarzysko sierpowskie, pokryte niejednolicie brukiem, jest podobne do cmentarzyska w Sierpowie B, Błoniu i Zabokrzekach¹³, w pow. łęczyckim. Błonie posiada bruk bardziej zwarty i rozłożony na dużej przestrzeni. Zabokrzeki podobnie do Sierpowa miały kamień wyeksploatowany na znacznym obszarze. Również dobrą analogią będą cmentarzyska ze Smolic i Nagórek¹⁴ w pow. łęczyckim, oraz z Iwanowic¹⁵ w pow. miechowskim. Nieco młodszymi, sądząc z zespołu ceramiki i brązów, są cmentarzyska: Bałdrzychów¹⁶, pow. łęczycki; Barłogi¹⁷, pow. kolski; Kraski¹⁸, pow. turecki; Kozanki Małe¹⁹, pow. turecki; Podule²⁰, pow. łaski; Borowiczki²¹, pow. plocki; Słupno²², pow. plocki; Stara Kłodawa²³, pow. kolski; Sierakówek²⁴, pow. gostyński; Wilczyca²⁵, pow. łódzki; Włocin²⁶, pow. sieradzki; Żbików²⁷, pow. warszawski. Z obcych analogiczne są pola popielnicowe w Most-

10 KARPINSKA. *Kurhany z okr. rzymsk. w Polsce...*, str. 9—12.

11 „Pamięt. Fizjogr.” IV, str. 380.

12 ANTONIEWICZ. *Cment. ciałop.* „Prace i mater. antr.-arch. i etn.” I, str. 55.

13 KRAJEWSKA. *Cment. łuż. z ep. br. w pow. łęcz.; Sierpów, Błonie i Zabokrzeki.* „Wiad. ludozn.” 1932, zeszyt 1.

14 KOZŁOWSKI. *Cment. ciałop. kult. łuż. z cer. żłobk. ze wsi Smolice i Nagórki w pow. łęcz.* 1920, „Wiad. Arch.” V, str. 142.

15 KOZŁOWSKI. *Cment. ciałop. łuż. z III okr. ep. br. na Uroczysku Wysytek w Iwanowicach (pow. miechowski).* „Wiad. Arch.” 1920, V, str. 56.

16 KOZŁOWSKI. „Wiad. Arch.” 1920, V, z. 1—2.

17 Muz. im. Er. Majewskiego T. N. W.

18 Muz. Djec. we Włocławku.

19 „Przegl. Bibl.” Arch. T. I, 1881.

20 STAWISKI. „Wiad. Arch.” IV, str. 158.

21 „Wiad. Arch.” I, str. 49.

22 „Światowit” t. II, str. 136.

23 JAKIMOWICZ. „Wiad. Arch.” V, str. 59.

24 Muz. Djec. we Włocławku.

25 SCHUCHHARDT. „Amtl. Ber.” 1916.

26 SZANIAWSKI. „Kłasy” 1871.

27 Muz. im. Er. Majewskiego T. N. W.

kowicach, Kożuszanach i Teszeticzach na Morawach²⁸, w Peczkach, Trebešicach i Vrbčanach w Czechach²⁹. Na podstawie tych analogij umieszczam cmentarzysko sierpowskie w końcu III okresu ep. brązu. Szczegółowa analiza typów ceramiki i brązów utrwali to mniemanie.

III. OPIS GROBÓW.

G r ó b 1. W głębokości 40 cm stała urna, wypełniona kośćmi, kształtu dwustożkowego, o górnej i dolnej części nieco wklęsłej. Barwa gliny ceglasto-żółta. Naczynie miało dolną część schropowaconą i dno silnie uszkodzone. Brak nakrycia i obstawy kamiennej.

Wymiary: wys. nacz. 28 cm; średn. wylewu 26 cm; wys. załomu 10 cm; średn. brzuśca 38 cm.

G r ó b 2. Na Pn. Z. od grobu 1-go w odległości 105 cm znaleziono urnę beczułkowatą z żółto-ceglastej gliny, chropowatej, ze śladami odcisków palców. Krawędź z częścią szyi była odtrącona. Wewnątrz naczynia leżały spalone kości. Brak nakrycia i obstawy kamiennej.

Wymiary: wys. nacz. 28 cm; wys. od dna do zgięcia szyi 24,5 cm; wys. od dna do załamania brzuśca 19 cm; średn. szyi 25—26 cm; średn. brzuśca 27,5 cm; średn. dna 12 cm.

G r ó b 3. W odległości 430 cm. na Pn. od grobu 2-go znaleziono grób 3-ci bez przykrycia kamiennego. W głąb. 50 cm stała urna gładka, prawie dwustożkowa o szyi, rozszerzającej się ku dołowi i odrazu przechodzącej w lekko załamany brzusec. Urna miała dno płaskie, zaznaczone i barwę gliny jasno-żółtą. Dookoła leżały węgielki i kości spalone, które również wypełniały po brzegi naczynie. Na Pd. od urny w odległości 20 cm. leżał kamień.

Wymiary: wys. nacz. 19,5 cm; wys. górnej części nacz. 13 cm; wys. dolnej części od dna 6—7 cm; średn. wylewu 18,3 cm; średn. brzuśca 25 cm; średn. dna 10,7 cm.

G r ó b 4. W odległości 4 m. od grobu 3-go w kierunku Pn. w głębokości 133 cm znaleziono jamę z przepalonymi kośćmi w czarnej, zmieszanej z węgielkami, ziemi. Z wierzchu nakrywał jamę kamień. Z Pd. i Z. leżało kilka kamieni.

Wymiary jamy: średn. 52 cm; głąb. 23 cm.

G r ó b 4-A. Bezpośrednio przy jamie grobu 4-go ku Pn. leżały białe kości jak gdyby przemyte, oraz fragment urny beczułkowatej, schropowaconej, barwy żółto-ceglastej. Z Pn. i Z. leżały pojedyncze kamienie.

Wymiary nacz.: wys. nacz. 14,7 cm; średn. dna 7,5 cm; średn. brzuśca 8,5 cm.

G r ó b 5. W odległości 280 cm od grobu 4-A ku PnW w głębokości 122 cm. znaleziono jamę ze spalonymi kośćmi w zwęglonej ziemi. Kostki bardzo drobne należały zapewne do dziecka. Z wierzchu leżał duży, płaski kamień.

Wymiary jamy: średn. 36 cm; głąb. 10 cm.

²⁸ ČERVINKA. *Morava za Pravěku* 1902.

²⁹ PIČ. *Starožitnosti země české*. 1905. II, 3.

Grób 5-A. Tuż przy jamie 5-ej, ale o 12 cm wyżej znaleziono jamkę, wypełnioną białymi, spalonymi kośćmi z bardzo nieznaczną domieszką węgla. Prócz leżącego kamienia w pobliżu na jamie grobu 5-go brak wokół kamieni.

Wymiary jamy: średn. 23 cm; głęb. 13 cm.

Grób 6. W odległości 62 cm na Pn. od grobu 5-go znaleziono jamę leżącą o 5 cm wyżej. Z boku od Pd. leżał kamień.

Wymiary jamy: średn. 17 cm; głęb. 9 cm.

Grób 7. W odległości 53 cm na Pn. Z. od jamy 6-ej natrafiono na jamę w tejże samej głębokości (117 cm). Kości były tu zmieszane z węgielkami. Brak kamieni.

Wymiary jamy: średn. 54 cm; głęb. 22 cm.

Grób 7-A. W głęb. 83 cm a w odległości 43 cm na Z. od grobu 7-go znaleziono pośród rozsypanych kości zniszczone naczynie prawie dwustożkowe o łagodnym załomie brzuśca i dnie płaskim, zaznaczonym. Powierzchnia urny gładka, ściany grube, barwy szaro-żółtej.

Wymiary: wys. nacz. 22 cm; średn. brzuśca 24 cm; wys. brzuśca 9 cm; średn. dna 11 cm; grubość ścian 1—1,5 cm.

Grób 8. W głębokości 76 cm odkryto urnę beczułkową z szaro-ceglastej gliny, o powierzchni gładkiej i o dnie płaskim (tabl. VI, 1). Wewnątrz naczynia znajdowały się spalone kości. Odległość od grobu 7-go wynosiła 58 cm na Pn. W. Od strony Pn. leżały bardzo blisko 3 kamienie rzędem w kierunku na Pn. Z. Wokół nich rozłożone były groby: 8, 9, 9-A i 9-B.

Wymiary: wys. nacz. 19 cm; średn. wylewu 18,5 cm; wys. brzuśca 12 cm; średn. brzuśca 21 cm; średn. dna 12 cm.

Grób 8-A. W odległości 22 cm od grobu 7-A na Pn. W., a w odległ. 66 cm od grobu 8-go na Z. znaleziono urnę gładką, bez ucha, z szaro-ceglastej gliny, o brzuścu zaokrąglonym i szyi cylindrycznej (tabl. III, 1). Wewnątrz naczynia znajdowały się spalone kości. Głębokość położenia wynosiła 93 cm. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 20,5 cm; średn. wylewu 19,5 cm; wys. brzuśca 7,5 cm; średn. brzuśca 24 cm; wys. szyi 9,5 cm; średn. dna 9,2 cm.

Grób 9. W głęb. 68 cm wśród kamieni natrafiono na jamę. Białe, czyste kości przemieszane były z czarną, z drobnymi węgielkami, ziemią.

Wymiary jamy: średn. 36 cm; głęb. 12 cm.

Grób 9-A. W głęb. 68 cm stało naczynie, wypełnione kośćmi, gładkie z szaro-czerwonej gliny. Szyja stożkowata oddziela się od małego zaokrąglonego brzuśca lekką wklęsłością. Dolna część naczynia, trochę wklęsła, przechodzi w płaskie zaznaczone dno (tabl. III, 2). Urna stała w odległości 70 cm na W. od grobu 9-go. W pobliżu na Z. leżały 3 kamienie.

Wymiary: wys. nacz. 20 cm; średn. wylewu 24,5 cm; wys. brzuśca 8,5 cm; średn. brzuśca 30 cm; średn. dna 9,5 cm.

Grób 9-B. W głęb. 63 cm, a w odległ. 30 cm na Pd. pod kamieniem stało ukośnie nachylone małe naczynie beczułkowe, obmazane gliną, barwy żółto-ceglastej. Szyja urny kończyła się szeroko rozchylonym kołnierzem (tabl. VI, 2). Wewnątrz naczynia znajdowały się spalone kości. Od strony Pn. W. leżały 3 kamienie, a 1 od strony Z.

Wymiary: wys. nacz. 13 cm; średn. wylewu 12 cm; wys. szyi 3 cm; średn. brzuśca 12 cm; wys. brzuśca 8 cm; średn. dna 5,5 cm.

Grób 10. W odległ. 188 cm na Pn. W. od grobu 8-go, stała urna gładka, brzuchata o prawie cylindrycznej szyi, z szaro-czerwonej gliny, wypełniona do połowy kośćmi. Przejście szyi w brzusiec nie było zaznaczone. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 22 cm; średn. wylewu 24 cm; wys. szyi 10 cm; średn. brzuśca 27,5 cm; wys. brzuśca 9 cm; średn. dna 9,5 cm.

Grób 10-A. W głęb. 81 cm a w odległ. 28 cm na Pn. od grobu 9-A stała urna dwustożkowa, spękana, gładka o łagodnym załamaniu brzuśca. Kości wypełniały ją do połowy. U góry, na kościach wewnątrz urny, leżał pierścionek z okrągłego drutu brązowego, 3 razy spiralnie skręconego (tabl. VIII, 51). Na Pd. W. blisko grobu leżało parę kamieni, z których jeden przykrywał częściowo urnę.

I. Wymiary urny: wys. brzuśca 8 cm; średn. wylewu 22 cm; wys. zachow. szyi 10 cm; średn. brzuśca 28 cm; średn. dna 10 cm.

II. Wymiary pierścionka brązowego: wys. 0,7 cm, średn. 2 cm, grubość drutu 0,2 cm.

Grób 11. W odległ. 167 cm od grobu 9-go ku Pn. Z. w głęb. 25 cm znaleziono szczątki 3 naczyń, leżące obok siebie; prawdopodobnie największe beczułkowate było popielnicą. Pomiędzy szczątkami naczyń widniały drobne przepalone kosteczki. Brak kamieni.

I. Urna beczułkowata żółto-ceglasta miała powierzchnię schropowaconą, a przy dnie gładką.

Wymiary: wys. nacz. 22,5 cm; średn. wylewu 20 cm; wys. brzuśca 14 cm; średn. brzuśca 22,5 cm; średn. szyi 18,8 cm; średn. dna 10 cm.

II. Amforka — zapewne przystawka, miała zaokrąglony brzusiec, ornamentowany żłobkami, które biegły z lewa na prawo. Barwa gliny — szaro-żółta, powierzchnia wygładzona, dno naczynia płaskie i zaznaczone.

Wymiary: wys. nacz. 11,5 cm; średn. wylewu 11,5 cm; wys. szyi 4 cm; średn. brzuśca 15,5 cm; wys. brzuśca 5,5 cm; średn. szyi 13,5 cm; średn. dna 4,5 cm.

III. Amforka — zapewne przystawka, miała zaokrąglony gładki brzusiec i wysoką szyję cylindryczną. Dno było szerokie i zaznaczone. Barwa gliny jasno-żółta.

Wymiary: wys. nacz. 12,6 cm; średn. wylewu 11 cm; wys. brzuśca 5,5 cm; średn. brzuśca 12,8 cm; średn. dna 7,5 cm.

Grób 11-A. Tuż obok grobu 11-go od Pn. stała w głębok. 78 cm urna z gliny czerwonoawo-szarej, dwustożkowa, o załomie zaokrąglonym. Wewnątrz znajdowało się trochę kości. Krawędź urny zniekształcona. Brak kamieni.

Wymiary: wys. zachow. części 19 cm; średn. wylewu 24,5 cm; wys. szyi 11 cm; średn. brzuśca 31 cm; wys. brzuśca 9 cm; średn. dna 11 cm.

Grób 11-B. W głęb. 61 cm pod 3 kamieniami znaleziono jamkę z białymi kośćmi.

Wymiary jamki: średn. 20 cm; głęb. 7 cm.

Grób 11-C. W odległ. 0,5 m na Pd. W. od grobu 11-B natrafiono na jamę ciałopalną. Brak kamieni.

Wymiary jamy: średn. 25 cm; głęb. 7 cm.

Grób 12. W głęb. 29 cm. znaleziono rozsypane kości i fragmenty naczyń odwróconego dnem do góry. Szerokość warstwy kości 48 cm, głęb. 12 cm. Stała tu zapewne urna z popiołami, lecz została zniszczona. Po zrekonstruowaniu fragmentów otrzymano naczynie beczułkowate, szaro-żółte, o powierzchni schropowaczonej. Brak części szyi i dna z częścią dolną brzuśca.

Głębiej, o niecałe 0,5 m stało naczynie jasno żółte, o szyi beżowo-średnio przechodzącej w lekko załamany brzusiec. Szyja częściowo zniesiona, powierzchnia gładka. Urnę wypełniały kości.

W odległ. 20 cm od Z. leżał kamień. Cały grób znajdował się nad 2 kamieniami, pod którymi odkryto grób 12-D. Przymuszczenie było to wtórne pogrzebanie.

I. Wymiary nac. beczułkowatego: średn. wylewu 18 cm; średn. brzuśca 19 cm; wys. naczyń 24 cm; wys. od dna do najw. wydętości brzuśca 14 cm.

II. Wymiary nac. brzuchatego: średn. brzuśca 21,5 cm; średn. dna 9 cm; wys. od dna do najw. wydętości brzuśca 6,5 cm.

Grób 12-A. W odległ. 90 cm na Pd. W. od grobu 12-go znaleziono jamę z kośćmi. Brak kamieni.

Wymiary jamy: średn. 31 cm; głęb. 8 cm.

Grób 12-B. W odległ. 45 cm od grobu 12-A natrafiono na jamę z kośćmi spalonymi, które częściowo przykrywał czerpak szaro-żółty z uszkiem, odwrócony dnem do góry (tabl. V, 1). Brak kamieni.

Wymiary jamy: szer. z Pn. na Pd. 27 cm, dług. z Z. na W. 36 cm.

Wymiary czerpaka: wys. nac. 6—6,5 cm; średn. wylewu 10,5 cm; średn. dna 5 cm.

Grób 12-C. Pomiedzy jamą grobu 12-A z jamą grobu 12-B znaleziono małą garstkę, jakby jamkę z kośćmi. Brak kamieni.

Grób 12-D. Pod 2 kamieniami, tuż pod grobem 12-ym stał dzbanek brzuchaty szaro-żółty o cylindrycznej szyi. Brzusiec wypukły i łagodnie zaokrąglony miał na górnej części ornament w postaci żłobków, biegnących z lewa na prawo (tabl. V, 2). Brak górnej połowy szyi oraz ucha. Urnę wypełniały kości.

Wymiary nac.: średn. wylewu 11,5 cm; średn. szyi 13,5 cm; średn. brzuśca 16 cm; średn. dna 7 cm; wys. nac. w części zachowanej: wys. od dna do nasady szyi 8 cm; wys. od dna do najw. wydętości brzuśca 6 cm.

Grób 13. W odległ. 120 cm na Pn. Z. od grobu 12-go wykopano 3 naczynia, stojące szeregowo obok siebie. Dwie duże bezuche urny były wypełnione kośćmi, a mały dzbanek-przystawka stał najbardziej wysunięty ku Pn. Dzbanuszek znajdował się na poziomie wyższym od urny środkowej, lecz niższym od drugiej, krańcowej. Wszystkie naczynia miały barwę jasno żółtą. Brak kamieni.

I. Urna środkowa, największa stała w głęb. 60 cm (tabl. III, 3) Zaokrąglony brzusiec przechodzi łagodnie w płaskie dno. Szyja lekko stożkowata zwęża się ku wylewowi i oddziela się od brzuśca. Naczynie asymetryczne.

Wymiary: wysokość nac. 21—22 cm; średn. wylewu 18 cm; wys. brzuśca 7,5—9 cm; średn. szyi 20,5 cm; wys. szyi 10 cm; średn. brzuśca 25 cm; średn. dna 10 cm.

II. Urna bliźniacza stała od strony Pd. W. w głęb. 40 cm. Zaokrąglony brzusiec przechodzi łagodnie w płaskie dno. Szyja utracona.

Wymiary: średn. nasady szyi 21 cm; średn. brzuśca 24,5 cm; średn. dna 7,6 cm; wysokość od dna do nasady szyi 11,5—12 cm; wys. od dna do najw. wydatości brzuśca 8,5—9 cm.

III. Dzbaneł - przystawka stał w głęb. 50 cm. Zaokrąglony brzusiec przechodzi łagodnie w zaznaczone dno. Wgłębienie wyodrębnia szyję od brzuśca. (tabl. V, 3).

Wymiary: wys. nacz. 9,5 cm; średn. wylewu 10 cm; wys. brzuśca 3,5—4 cm; średn. brzuśca 11,2 cm; wys. szyi 4,5 cm; średn. dna 6 cm.

Grób 13-A. Tuż za grobem 13-ym ku Pd., a w odległości 60 cm od grobu 14-go stała dolna część urny beczułkowatej, schropowacanej, barwy żółto-ceglastej, wypełniona kośćmi. Pod nią w głęb. 80 cm. znaleziono drobne węgielki. Brak kamieni.

Wymiary: wys. fragmentu 7,5—13 cm; średn. fragmentu (na wys. 8 cm) 22 cm; średn. dna 8 cm.

Grób 14. W głęb. 47 cm. natrafiono na zgruchotaną dużą amforę, koloru szaro-brunatnego. Brzusiec lekko załamany nie oddzielał się od szyi i przechodził łagodnie w szerokie, płaskie dno. Urnę wypełniały kości, na których leżało dno z częścią schropowacanej ściany ceglatego naczynia beczułkowatego. Położenie naczyń dowodziło, że grób był ruszony: urny rozbite i z powrotem wrzucone. Brak kamieni.

I. Wymiary amfory: wys. fragmentu 18 cm; wys. brzuśca 8—9,5 cm; średn. brzuśca 26,2 cm; średn. dna 11 cm.

II. Wymiary naczynia beczułkowatego: wys. fragmentu 7,5 cm; średn. dna 8 cm.

Grób 15. W głęb. 56 cm znaleziono urnę brzuchatą zupełnie zgniecioną i wokół rozsypane kości. Fragmenty dały się częściowo zrekonstruować. Zaokrąglony brzusiec łączył się bezpośrednio z szyją i łagodnie przechodził w płaskie zaznaczone dno. Powierzchnia urny gładka, ściany bardzo grube. Brak kamieni.

Wymiary: wys. fragm. 24 cm; średn. brzuśca 32 cm; wys. brzuśca 10 cm; średn. dna 12,5 cm.

Grób 15-A. W odległ. 95 cm od grobu 15-go natrafiono na jamę z przepalonymi kośćmi bez węgla. Szer. i głęb. jamy wynosiła kilka cm. Głębokość położenia: 73 cm. Brak kamieni.

Grób 16. W głęb. 63 cm stało naczynie beczułkowate z żółtej gliny, schropowacane, wypełnione popiołami. Część szyi z krawędzią była odtracona (tabl. VI, 3). Brak kamieni.

Wym. nacz: wys. nacz. 24,5 cm; wys. brzuśca 14 cm; wys. szyi 4 cm; średn. wylewu 16,5 cm; średn. brzuśca 20,5 cm; średn. dna 7 cm.

Grób 17. Tuż za urną grobu 16-go od Z. leżały szczątki zgruchotanej urny; dno i fragment gładkiej ściany. Obok od Pd. Z. leżał kamień.

Wymiary: wys. fragm. 6 cm; średn. dna 11 cm.

Grób 18. W głęb. 34 cm natrafiono na bardzo drobne nieornamentowane fragmenty rozbitych naczyń oraz nieliczne kości spalone. W odległ. 20 cm na Pd W. i w odległ. 30 cm na Pd. Z. leżały pojedyncze kamienie.

Grób 19. W głęb. 72 cm a w odległ. 34 cm na Pn. od grobu 18 stało żółte naczynie beczułkowate z kośćmi, być może, sądząc z wymiarów, popielnica dziecięca. Ściany zewnętrzne urny były schropowacone. Na W. w odległ. 10 cm i na Pd. Z. w odległ. 25 cm leżały pojedyncze kamienie.

Wymiary: wys. nacz. 8,5 cm; wys. brzuśca 5 cm; średn. wylewu 7,5 cm; średn. brzuśca 7,8 cm; średn. dna 3,8 cm.

Grób 20. W głęb. 53 cm a w odległ. 29 cm na Pn. od grobu 19 leżało dno naczynia z częścią szaro-żółtej ściany. Była to zapewne schropowacona urna beczułkowata. W warstwie otaczającej ją piasku znajdowały się kości. Brak kamieni.

Wymiary: wys. fragmentu 12 cm; średn. dna 11 cm.

Grób 21. W głęb. 92 cm natrafiono na jamkę z białymi kośćmi bez zmieszania z węglami. Kości leżały na kamieniu.

Wymiary jamy: średn. 26 cm; głęb. 7 cm.

Grób 22. W głęb. 67 cm natrafiono na zniszczony grób urnowy. Kawałki bardzo drobne nie pozwalają na określenie typu naczynia. Kości były wokoło rozrzucone. Od strony Pd. w odległ. 20 cm leżały 2 kamienie.

Grób 23. W głęb. 75 cm natrafiono na rozrzucone kości oraz fragment naczynia brzuchatego. Był to zapewne dzbanek, szaro-żółty ze żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo na górnej części brzuśca. Brak kamieni.

Wymiary: wys. fragmentu 4,5 cm; długość fragmentu 7 cm.

Grób 24. W głęb. 36 cm znaleziono zniszczoną urnę żółto-ceglastą, zachowaną tylko w części dolnej. Leżała ona na boku, dnem zwrócona ku Pn. Była to urna gładka, zapewne brzuchata. O 17 cm niżej leżały jeszcze fragmenty tej urny. Między tymi szczątkami oraz na dnie naczynia leżały kości. W odległ. 35 cm ku Pn. W. stał fragment małego naczynia beczułkowatego, jasno-żółtego, o ścianach gładkich. Była to zapewne przystawka, należąca do wyżej wspomnianej urny. Stan grobu wskazuje na to, że był on rozkopywany: naczynia zniszczono i wrzucano z powrotem. Brak kamieni.

I. Wymiary urny brzuchatej: wys. fragmentu do najw. wydęt. brzuśca 14 cm; przypuszczalna średnica brzuśca 35 cm; średn. dna 11,5 cm.

II. Wymiary beczułkowej przystawki: wys. fragmentu 9 cm; przypuszczalna średn. brzuśca 13 cm; średn. dna 6 cm.

Grób 25. W głęb. 30 cm znaleziono nieregularną jamę, wypełnioną białymi kośćmi, niez mieszanymi z węglami. Poza skupieniem tym kości są rozrzucone na większej przestrzeni i w różnych poziomach piasku nieregularnie warstwowanego. Brak kamieni.

Wymiary jamy: średn. 25 cm; głęb. 18 cm.

Grób 26. W głęb. 40 cm natrafiono na wielką urnę z kośćmi szaro-żółtą o brzuścu załamany i szyi wysokiej, zwężającej się ku wylewowi. Na brzuścu biegł ornament w postaci prawie pionowych żłobków. Dolna część brzuśca była schropowacona i dno płaskie zaznaczone (tabl. III, 5). Od strony Pd. Z. bardzo blisko leżało parę kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 25 cm; wys. szyi 12 cm; wys. brzuśca 9—11 cm; średn. wylewu 27 cm; średn. nasady szyi 31 cm; wys. brzuśca 36,5 cm; wys. dna 11 cm.

Grób 27. W odległ. 0,5 m na Pn. W. od grobu 26-go znaleziono urnę beczułkową schropowaconą, barwy ceglastej (tabl. VI, 4). Przy krawędzi urny od strony Pn. W. stał czerpak-przystawka. W pobliżu, powyżej naczynia beczułkowego, a 12 cm na Pn. leżała dnem do góry jednoucha miska o szerokiej krawędzi wylewu (tabl. V, 37). Między kośćmi w urnie beczułkowej znaleziono brązy: 2 pierścionki jednozwojowe, złączone w łańcuszek. Od strony Pn. i Pn. W. w pobliżu urny ponad poziomem grobu leżała grupa kamieni.

I. Wymiary urny beczułkowej: wys. nacz. 26 cm; wys. brzuśca 16,5 cm; średn. wylewu 24,5 cm; średn. brzuśca 26,5 cm; średn. dna 12 cm.

II. Wymiary czerpaka-przystawki: wys. 3,5—4 cm; średn. wylewu 8 cm; średn. ucha 2,5 cm; średn. dna 4 cm.

III. Wymiary miski-przystawki: wys. 6,5 cm; wys. brzuśca 4 cm; średn. wylewu 18,5 cm; średn. szyi 16,5 cm; średn. brzuśca 16,6 cm; średn. dna 6 cm.

IV. Wymiary pierścionka jednozwojowego (po jednej stronie znac skośne żłobki) z okrąg. drutu (tabl. VIII, 39); średn. 1,8 cm; grub. drutu 0,2 cm.

V. Wymiary pierścionka jednozwojowego z okrąg. drutu (tabl. VIII, 41): średn. 1,8 cm; grub. drutu 0,2 cm.



Ryc. 6.

Fragment cmentarzyska w Sierpowie, w p. łączycskim, z grobami 26, 27 i 28 na pierwszym planie.

VI. Wymiary pierścionka dwuzwojowego z płask. drutu (tabl. VIII, 42): średn. 1,8 cm; szer. drutu 0,2 cm.

VII. Wymiary łańcuszka z 3 kótek z okrągłego drutu (tabl. VIII, 40): średn. kótek 0,8 cm; grub. drutu 2 kótek po 0,1 cm; grub. 1 kółka 0,2 cm.

G r ó b 28. Tuż obok grobu 27-go na Pn. Z. stała urna z kośćmi brzuchata, zaokrąglona, o szyi cylindrycznej. Powierzchnię miała gładką, jasno żółtą. Naczynie asymetryczne. Od strony Z. leżało pięć, a od Pn. większa grupa kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 27,5 cm; wys. szyi 10—10,5 cm; wys. brzuśca 12—13 cm; średn. wylewu 23 cm; średn. brzuśca 29 cm; średn. dna 8,5—9 cm.

G r ó b 29. W głęb. 40 cm natrafiono na rozbitą amforę z brzuścem zaokrąglonym i szyją stożkową. Małe taśmowate uszka były przyłączone u nasady szyi. Powierzchnia urny gładka, szaro-żółta (tabl. II, 2). Wokół leżały rozsypane kości. Nad grobem leżały 2 kamienie, sąsiadujące b. blisko od Pn. z 2 kamieniami, przykrywającymi grób 30.

Wymiary: wys. nacz. 22 cm; wys. szyi 10 cm; wys. brzuśca 7,5 cm; średn. wylewu 11 cm; średn. nasady szyi 15,5 cm; średn. brzuśca 24,5 cm; średn. dna 7 cm.

G r ó b 30. Nieco poniżej poziomu grobu 29-go stała schropowana urna beczułkowata, koloru czerwonego. Wewnątrz naczynia, na kościach leżał guz brązowy (tabl. VIII, 11) z czworoboczną zatyczką (tabl. VIII, 10). Po przesianiu kości znaleziono jeszcze ułamek sierpa guzowego (tabl. VIII, 12) oraz brązowy pierścionek z płaskiego drutu (tabl. VIII, 59). W odległ. 20 cm na Pn. W. stał rozbity szaro-żółty dzbanek-przystawka z uchem taśmowatym, żłobkowany prawie poziomo na górnej części brzuśca. Ucho, ornamentowane 3 żłobkami pionowymi, łączyło krawędź z nasadą szyi, którą obiegały dwie linie poziome ryte. Z obu stron przyłączenia ucha widoczne są na krawędzi wylewu guzkowate wzniesienia. Nad grobem leżały 2 kamienie.

I. Wymiary naczynia beczułkowatego: wys. nacz. 27 cm; wys. brzuśca 18 cm; średn. wylewu 24 cm; średn. brzuśca 24 cm; średn. dna 12,5 cm.

II. Wymiary dzbanka-przystawki: wys. nacz. 11,5 cm; wys. szyi 6 cm; wys. brzuśca 4 cm; średn. dna 5 cm; szer. ucha 2 cm.

III. Wymiary guza brązowego: średn. guza 4,2 cm; wys. ucha 0,6 cm.

IV. Wymiary zatyczki: dług. 3,7 cm; grub. boku 0,3 cm.

V. Wymiary sierpa: długość ułamka 2,3 cm; wys. ułamka 2 cm; najw. grubość 0,4 cm; wys. guza 0,9 cm.

VI. Wymiary pierścionka: średn. 1,9 cm; szer. drutu 0,2 cm.

G r ó b 31. W odległ. 170 cm na Pn. od grobu 28-go stała urna gładka, wypełniona kośćmi, o brzuścu zaokrąglonym i szyi stożkowej, barwy żółtej (tabl. III, 8). Między kośćmi znaleziono bransoletę z grubego drutu brązowego o końcach, zachodzących na siebie. Drut ma przekrój okrągły, spłaszczony w niektórych miejscach od wewnątrz (tabl. VIII, 7). Jeden kamień przykrywał grób, drugi leżał od strony Pd. W.

I. Wymiary: wys. nacz. 20 cm; wys. szyi 9 cm; wys. brzuśca 6,5—7,5 cm; średn. wylewu 15,5 cm; średn. brzuśca 23,5 cm; średn. dna 9,5 cm.

II. Wymiary bransolety: średn. 5,8 cm; grubość 0,4—0,6 cm;

Grób 32. W odległ. 10 cm na Pn. W. od grobu 31-go stała urna jasno-żółta, o brzuścu zaokrąglonym i oddzielnym od szyi lekko stożkowatej, ze zniesioną górną krawędzią. W urnie między kośćmi znaleziono 3 paciorki gliniane, okrągłe, z otworami. Naczynie asymetryczne. Na grobie leżał kamień.

I. Wymiary: wys. nacz. 16 cm; wys. nasady szyi 10,5 cm; wys. brzuśca 6,5—8 cm; średn. wylewu 17,5 cm; średn. brzuśca 21,5 cm; średn. nasady szyi 19,5 cm; średn. dna 9,5—10 cm.

II. Wymiary paciorka glinianego (tabl. VIII, 43): średn. 0,9 cm; grub. 0,4 cm.

III. Wymiary paciorka glinianego (tabl. VIII, 45): średn. 0,8 cm; grub. 0,4 cm.

IV. Wymiary paciorka glinianego (tabl. VIII, 44): średn. 0,7 cm; grub. 0,2 cm.

Grób 33. W odległ. 20 cm na Pn. W. od grobu 32-go stała amfora brzuchata z kośćmi, o szyi lekko stożkowatej. Dolną część szyi z górną brzuśca łączyły 2 uszka taśmowate. Powierzchnia urny gładka, barwy żółtej. Szyja była wyraźnie oddzielona od brzuśca (tabl. II, 1). Grób przykrywał kamień.

Wymiary: wys. nacz. 17,5 cm; wys. szyi 8 cm; wys. brzuśca 6,5 cm; średn. wylewu 11,5 cm; średn. brzuśca 16 cm; średn. dna 7,5 cm; średn. nasady szyi 13 cm.

Grób 34. W odległ. 85 cm ku Pn. W. od grobu 33-go stała urna o brzuścu lekko załamanym, szeroka, prawie dwustożkowa, barwy żółtej. Krawędź szyi uszkodzona. Naczynie wypełniały kości. W odległ. 20 cm na Pd. Z. leżał kamień.

Wymiary: wys. nacz. 18 cm; wys. brzuśca 8—8,5 cm; średn. wylewu 23,5 cm; średn. brzuśca 29,5 cm; średn. dna 9 cm.

Grób 35. W odległ. 80 cm ku Pn. Z. od grobu 34-go stała pod kamieniem urna dwustożkowa z kośćmi o lekko załamanym brzuścu. Urna ma powierzchnię gładką, barwę żółtą, dno wąskie i bardzo niski brzusiec, podczas gdy górna część naczynia prawie cylindryczna jest dwa razy wyższa. Na krawędzi lekko zaznaczony wrąb (tabl. VII, 1). Ku Pn. znajduje się grób 36; od strony Z. widać dużą grupę kamieni, rozrzuconych bezładnie w różnych poziomach ponad poziomem grobu 35-go.

Wymiary: wys. nacz. 18,5 cm; wys. brzuśca 6—6,5 cm; średn. wylewu 22 cm; średn. brzuśca 26 cm; średn. dna 7,5 cm.

Grób 36. W odległ. 8 cm na Pn. od grobu 35-go znaleziono amforę gładką żółto-szarą, o szyi lekko stożkowatej, wyraźnie odciętej od brzuśca lekko załamanego. Od szyi do górnej części brzuśca biegły 2 uszka taśmowate. Ku Pn. na przestrzeni 20 cm leżały rozrzucone kości, również i obok otworu urny. Prawdopodobnie zostały z niej wyrzucone, bo w urnie nie było kości (tabl. II, 3). Z wierzchu leżał kamień. Od Pn. i Z. widoczna grupa kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 15 cm; wys. szyi 7,5—8 cm; wys. brzuśca 5,5 cm; średn. wylewu 14,5 cm; średn. brzuśca 19 cm; średn. szyi 16 cm; średn. dna 6,5 cm.

G r ó b 37. W odległ. 360 cm na Pd. Z. od grobu 36-go natrafiono na amforę brzuchatą z kośćmi (tabl. II, 5), obok której od strony Pd. Z. leżała misa, wypełniona kośćmi i zwrócona ku niej wylewem. Dwie przystawki w kształcie brzuchatych dzbanuszków, stały jedna w drugiej wewnątrz misy. Od Pd. leżały 3 kamienie.

I. Amfora, jasno-żółta, miała szyję wysoką, stożkową i wyraźnie oddzieloną od brzuśca, ornamentowaną gęsto żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo.

Wymiary: wys. nacz. 15 cm; wys. szyi 8 cm; wys. brzuśca 5,5 cm; średn. wylewu 12,5 cm; średn. brzuśca 17 cm; średn. nasady szyi 15 cm; średn. dna 8—8,5 cm.

II. Misa-popielnica, szaro-żółta została zrekonstruowana z dużych fragmentów, jednak nie odnaleziono ucha, po którym są tylko ślady przyczepów (tabl. V, 4).

Wymiary: wys. nacz. 7 cm; średn. wylewu 18 cm; średn. dna 7 cm.

III. Dzbanek-przystawka, szaro-żółty miał wysoką cylindryczną szyję o krawędzi lekko wywinętej. Taśmowate ucho łączyło krawędź z górną częścią brzuśca ornamentowanego żłobkami, biegnącymi niezbyt skośnie z lewa na prawo (tabl. V, 5).

Wymiary: wys. nacz. 10 cm; wys. szyi 5 cm; wys. brzuśca 3,5—4 cm; średn. wylewu 10,5 cm; średn. brzuśca 11,2 cm; średn. dna 6,4 cm.

IV. Dzbanek-przystawka, jasno-żółty, miał cylindryczną szyję z lekko wywinętą krawędzią. Taśmowate ucho łączyło krawędź z nasadą szyi. Brzusiec lekko załamany i oddzielający się od szyi, był ornamentowany żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo (tabl. V, 6).

Wymiary: wys. nacz. 8,8 cm; wys. szyi 4 cm; wys. brzuśca 2,5 cm; średn. wylewu 8,8 cm; średn. brzuśca 10 cm; średn. dna 4,5 cm.

G r ó b 38. Pod kamieniami pośród kości leżała zgruchotana urna beczułkowata, schropowana, barwy szaro-żółtej, bez wcięcia szyjnego. Nie odnaleziono dna z częścią ściany. Na tych szczątkach stała gładka amfotka-przystawka o brzuścu załamany (tabl. II, 9). Od strony W. obok urny leżał jasno-żółty czerpak-przystawka o krawędzi wywinętej na zewnątrz (tabl. V, 7). Był on odwrócony dnem do góry.

I. Wymiary urny beczułkowej: wys. fragmentu 23 cm; średn. wylewu 27 cm; średn. brzuśca 29,5 cm.

II. Wymiary amfotki-przystawki: wys. nacz. 6,5 cm; wys. szyi 3—3,5 cm; wys. brzuśca 2,4 cm; średn. wylewu 6,2 cm; średn. brzuśca 8 cm; średn. dna 4 cm.

III. Wymiary czerpaka-przystawki: wys. nacz. 5 cm; wys. brzuśca 3,4 cm; średn. wylewu 8,2 cm; średn. dna 3,5 cm.

G r ó b 39. Zawierał tylko szaro-żółtą amforę brzuchatą o szyi lekko wgiętej z wywinętą krawędzią w kształcie krezy. Dwa ucha taśmowate łączyły dolną część szyi z górną częścią brzuśca, na którym biegly poprzeczne żłobkowania z lewa na prawo, ułożone grupami. Wokół brzuśca widać po 2 grupy złożone z 5—6—7 żłobków, przerywanych polami gładkimi. Urnę wypełniały kości. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nac. 19,5 cm; wys. szyi 7 cm; wys. brzuśca 8,5—9 cm; średn. wylewu 23 cm; średn. brzuśca 30,8 cm; średn. szyi 25,7 cm; średn. dna 9 cm.

G r ó b 40. W odległ. 50 cm na Pd. Z. od grobu 39-go stał szaro-żółty dzbanek, wypełniony kośćmi. Ucho taśmowate łączyło krawędź z brzuścem lekko załamany i ornamentowanym żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo. Poza tym nalepione były na załamaniu brzuśca 3 guzy sęczkowate, z których tylko jeden ocalał (tabl. V, 8). Brak kamieni.

Wymiary: wys. nac. 12,5 cm; wys. szyi 6 cm; wys. brzuśca 4,5 cm; średn. wylewu 14 cm; średn. szyi 12,5 cm; średn. brzuśca 15,5 cm; średn. dna 7 cm.

G r ó b 41. W głęb. 71 cm znaleziono rozrzucone kości i rozbitą gładką urnę brzuchatą o cylindrycznej szyi. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nac. 23,5 cm; wys. brzuśca 9 cm; średn. wylewu 22 cm; średn. szyi 24 cm; średn. brzuśca 27 cm; średn. dna 11 cm.

G r ó b 42. Był on zniszczony. Znaleziono kości zmieszane z piaskiem oraz fragment gładkiej ściany z dnem i częścią lekko załamane go brzuśca, barwy żółto-ceglastej. Brak kamieni.

Wymiary: wys. brzuśca 10,5 cm; średn. dna 9 cm; wys. do nasady szyi 13,5 cm.

G r ó b 43. Zawierał jasno-żółty czerpak, uchaty, wypełniony kośćmi. Jest on podobny do czerpaka z grobu 38-go. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nac. 5 cm; średn. wylewu 10,8 cm; średn. dna 4,5 cm.

G r ó b 44. W odległości 22 cm na Pn. Z. od grobu 43-go stał dzbanek szaro-ceglasty z kośćmi, o szerokiej cylindrycznej szyi z odchyloną krawędzią. Duże ucho łączyło krawędź z nasadą szyi, oddzielonej wyraźnie od załamane go brzuśca ze słabo widocznym żłobkowaniem, biegnącym z lewa na prawo. Dno wyodrębnione i wklęsłe wygląda jak mała nóżka (tabl. V, 9). Pod urną leżały w piasku rozsypane węgielki. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nac. 12,5 cm; wys. szyi 5,5 cm; wys. brzuśca 4,5 cm; średn. wylewu 13,5 cm; średn. brzuśca 15,5 cm; średn. dna 5,5 cm.

G r ó b 45. W odległ. 15 cm na Pn. stała urna szaro-żółta, dwustożkowa, z kośćmi. Górna część naczynia zniszczona. Pod urną znaleziono, w piasku, rozsypane węgielki. Brak kamieni.

Wymiary: wys. do załomu 9 cm; średn. załomu 29 cm; średn. dna 12 cm.

G r ó b 46. W odległ. 1 m na Pn. Z. od grobu 45-go znaleziono na 2 kamieniach nieliczne fragmenty jasno-żółte go naczynia beczułkowanego o powierzchni schropowacanej.

Wymiary: średn. dna 10 cm.

G r ó b 47. W odległ. 180 cm na Pn. od grobu 46-go stało małe czerwono-żółte naczynie, zachowane tylko w dolnej części; schropowacanej. Na załomie brzuśca pozostał ślad od przyczepu ucha. Górna część urny była zapewne gładka, przy czym szyja stożkowata przechodziła bezpośrednio w brzusec, lekko załamany. Naczynie wypełniały kości. Brak kamieni.

Wymiary: wys. brzuśca 5,5 cm; średn. brzuśca 11,5 cm; średn. dna 6 cm.

Grób 48. W odległ. 150 cm na W. od grobu 47-go znaleziono na kamieniu 2 fragmenty naczynia, a mianowicie: część szyi z krawędzią i brzuścem ze żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo oraz fragment taśmowatego ucha. Zapewne był to brzuchaty, szaro-żółty kubek. Grób nakrywały 3 kamienie, pod którymi leżały liczne węgielki.

I. Wymiary fragmentu szyi i brzuśca: wys. szyi 4 cm; szer. fragmentu 5 cm.

II. Wymiary ucha: długość 3,5 cm; szerokość 2 cm.

Grób 49. Tuż obok grobu 48-go na Pn. znaleziono rozrzucone kości oraz dno z częścią schropowawanej ściany jasno-żółtej urny beczułkowatej. Na Pd. W. w odległ. 5 cm leżał duży kamień.

Wymiary: wys. fragmentu 8,5 cm; średn. dna 6,5 cm.

Grób 50. Był on zniszczony. Kości oraz nieliczne fragmenty jasno-żółtego naczynia leżały pod i na kamieniach. Po zrekonstruowaniu otrzymano mały gładki kubek o załamanej brzuścu i oddzielającej się od niego szyi. Zewsząd grób otaczały kamienie w postaci bruku nawierzchniowego, zwłaszcza większe ich skupiska leżały na Z. i Pd. W.

Wymiary: wys. brzuśca 3,5 cm; średn. brzuśca 10 cm; wys. do nasady szyi 4,5 cm; średn. dna 3,5 cm.

Grób 51. Zawierał tylko w jednym miejscu rozsypane kości. Od strony Pd. widoczna grupa kamieni.

Grób 52. Był on też zniszczony; zawierał kości i kawałek dna oraz części ściany jasno-żółtej urny beczułkowatej o schropowawanej powierzchni. Od strony Pn. W. w odległ. 20 cm leżał duży kamień.

Wymiary fragmentu: wys. 6 cm; szer. 8 cm.

Grób 53. W głębok. 104 cm stała gładka amfora żółta, o cylindrycznej szyi i zaokrąglonym brzuścu. Urnę wypełniały kości (tabl. II, 4). Od Pn. Z. leżały bardzo blisko 2 kamienie.

Wymiary: wys. nacz. 16 cm; wys. szyi 7 cm; wys. brzuśca 5,5—6,5 cm; średn. wylewu 10 cm; średn. brzuśca 14 cm; średn. dna 6,5 cm.

Grób 54. W głęb. 119 cm znaleziono rozsypane kości oraz dolną część naczynia beczułkowatego o powierzchni schropowawanej. Bardzo blisko na Pd. W. leżały 2 kamienie sąsiadujące z grobem 53.

Wymiary: wys. fragmentu 10 cm; średn. fragmentu 18 cm; średn. dna 8 cm.

Grób 55. Zawierał w głęb. 155 cm jamkę z białymi kośćmi tuż pod kamieniami od strony Pd. Grupa kamieni leżała też od Z. i Pn. Z.

Grób 56. W głęb. 118 cm natrafiono na grób jamowy. Kości leżały na poziomej, niemal płaskiej przestrzeni, pod nimi zaś węgielki. Brak kamieni. Bardzo duże skupienie ich leżało na Pd. i Pd. Z. w odległ. 30—50 cm.

Grób 57. Zawierał żółto-ceglastą, gładką urnę beczułkowatą z kośćmi (tabl. VI, 5). Pod naczyniem była jama, wypełniona węglem. Na jamie obok naczynia leżał kamień. Od Z. kamienie i grób 57-A.

Wymiary: wys. nacz. 14,5—16,5 cm; wys. brzuśca 9—10 cm; średn. wylewu 21,5 cm; średn. brzuśca 22 cm; średn. dna 10 cm.

Grób 57-A. Pod kamieniem znaleziono jamę z kośćmi. Od Z. i Pd. Z. grupka kamieni.

Grób 58. W głęb. 87 cm stała gładka urna dwustożkowa z kośćmi, koloru żółtawego. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 22 cm; wys. brzuśca 10 cm; średn. wylewu 22 cm; średn. brzuśca 29 cm; średn. dna 10,5 cm.

Grób 59. Zawierał on dużą jamę ciepłą o dł. 140 cm i gł. 25 cm, wypełnioną kośćmi, między którymi znaleziono 16 pierścionków i 3 bransolety z brązu oraz rozsypane części naszyjnika bursztynowego.

Z boku jamy stała gładka urna szaro-żółta o małym wyđęciu brzuśca, lekko załamanego (tabl. III, 7). Naczynie wypełniały kości. Brak kamieni.

I. Wymiary urny: wys. nacz. 17,5 cm; wys. brzuśca 7,5 cm; wys. szyi 9 cm; średn. wylewu 15,5 cm; średn. brzuśca 22,2 cm; średn. dna 7 cm; średn. nasady szyi 19,8 cm.

II. Naszyjnik składał się z 9 długich czworobocznych i 9 płaskich, okrągłych o ostrym brzegu kawałków bursztynu (ryc. 14,2). Bursztyn spatynowany stracił przejrzystość, nabrał koloru ceglatego i podlega łatwo kruszeniu.

Wymiary: długość s.upków waha się od 2,4 cm do 4 cm; grubość od 0,8 do 1,3 cm.

Średnica okrągłych kawałków waha się od 1,2 do 1,8 cm.

Pierścionki z płaskiego drutu brązowego, skręconego spiralnie od 3 do 8 razy (tabl. VIII, 19, 20, 24, 5, 28, 4, 23, 25, 27).

Wymiary:

III. Pierśc. 8-zwojowy: średn. 1,8 cm; grub. drutu 0,1—0,15 cm.

IV. Pierśc. 5-zwojowy: średn. 1,4 — 2,7 cm; grub. drutu 0,15 — 0,2 cm.

V. Pierśc. 4 — 5-zwojowy: średn. 1,8 cm; grub. drutu 0,1 — 0,15 cm.

VI. Pierśc. 4-zwojowy: średn. 1,8 cm; grub. drutu 0,15—0,2 cm.

VII. Pierśc. 4-zwojowy: średn. 0,9 cm; grub. drutu 0,15—0,2 cm.

VIII. Pierśc. 3-zwojowy: średn. 1,3 cm; grub. drutu 0,15—0,2 cm.

IX. Pierśc. 3-zwojowy: średn. 1,5 cm; grub. drutu 0,15—0,2 cm.

X. Pierśc. 3-zwojowy: średn. 1,2 cm; grub. drutu 0,15—0,2 cm.

XI. Pierśc. 3-zwojowy: średn. 1,1 cm; grub. drutu 0,15—0,2 cm.

Pierścionki jednozwojowe, otwarte, z płaskiego drutu brązowego o jednakowej grubości 0,1 cm.

Wymiary:

XII. Średnica 1,9 cm (tabl. VIII, 21);

XIII. Średnica 1—1,9 cm (2 fragmenty) — tabl. VIII, 35, 36;

XIV. Średnica 1,9—1,5 cm (tabl. VIII, 32);

XV. Średnica 1,6 cm (tabl. VIII, 31);

XVI. Średnica 1,8 cm (3 fragmenty) — tabl. VIII, 33;

XVII. Średnica 1,4 cm (2 fragmenty) — tabl. VIII, 30;

XVIII. Średnica 1,3 cm (2 fragmenty) — tabl. VIII, 29 i 34.

XIX. Bransoleta gładka z grubego drutu brązowego o przekroju trójkątnym. Przekrój trójkąta miał boki uwypuklone na zewnątrz (tabl. VIII, 3).

Wymiary: średn. 5,8 cm; grub. drutu 0,5—0,7 cm.

XX. Bransoleta z grubego wałkowanego drutu była pokryta od strony zewnętrznej, wypukłej, pionowym ornamentem rytm. Od wewnątrz ściana bransolety jest prawie płaska (tabl. VIII, 6).

Wymiary: średn. 4,5 cm; grub. drutu 0,8 cm.

XXI. Bransoleta albo mały naramiennik, gładki z ostrymi końcami (tabl. VIII, 22).

Wymiary: średn. 3—4 cm; grub. drutu 0,3 cm.

Grób 60. W odległ. 20 cm na Pn. od grobu 59-go stała ciemno-szara urna o szyi cylindrycznej, wypełniona kośćmi. Załamany brzusiec zdobił ornament w postaci żłobków, biegnących koncentrycznymi łukami wokół 5 nalepionych guzów. Od Z. stało, oparte bokiem, schropowane naczynie beczułkowate barwy ceglasto-żółtej (tabl. VI, 6). Brak kamieni.

I. Wymiary urny: wys. brzuśca 8,5 cm; wys. do nasady szyi 13 cm; wys. fragmentu szyi 4 cm; średn. szyi 23,5 cm; średn. brzuśca 29,4 cm; średn. dna 9 cm.

II. Wymiary przystawki beczułkowatej: wys. nacz. 12,5 cm; wys. brzuśca 7 cm; średn. wylewu 10,5 cm; średn. brzuśca 11,2 cm; średn. dna 7 cm.

Grób 61. W odległ. 0,5 cm na Pn. W. od grobu 60-go stał złoty kubek brzuchaty, wypełniony kośćmi, o szerokim wylewie i odtrąconym uchu (tabl. V, 10).

Na niższym poziomie obok kubka od strony Pn. Z. znaleziono przystawkę-amforkę gładką z uszkami taśmowatymi, idącymi od nasady szyi do górnej części brzuśca. Brak kamieni.

I. Wymiary kubka-popielnicy: wys. nacz. 6,5 cm; wys. brzuśca 3 cm; wys. szyi 2,5 cm; średn. wylewu 10 cm; średn. brzuśca 9,2 cm; średn. dna 3,5 cm.

II. Wymiary amforki-przystawki: wys. nacz. 8,5 cm; wys. brzuśca 3,5 cm; wys. szyi 3,5 cm; średn. wylewu 7,5 cm; średn. brzuśca 9,5 cm; średn. dna 4 cm.

Grób 62. W odległ. 2 m. 40 cm na Pd. Z. stał żółto-szary dzbanek brzuchaty, wypełniony kośćmi. Tylko w jednym miejscu gładkiego brzuśca znać 3 żłobki pionowe (tabl. V, 21). Ucho, łączące krawędź z górną częścią brzuśca, było urwane. Od strony Pd. W. w odległ. 5 cm leżał kamień.

Wymiary: wys. nacz. 9,5 cm; wys. brzuśca 3 cm; wys. szyi 4—4,5 cm; średn. wylewu 12 cm; średn. brzuśca 13 cm; średn. dna 4,5 cm.

Grób 63. W odległ. 170 cm na Pn. od grobu 62-go pod kamieniami stał złoty czerpak doniczkowy, wypełniony kośćmi. Brakowało utraconego ucha. Grupa kamieni leżała od strony Pn. Z. i Pł. W.

Wymiary: wys. nacz. 7 cm; średn. wylewu 10 cm; średn. dna 4 cm.

Grób 64. W odległ. 60 cm na W. od grobu 63-go stała ciemno-szara amfora z kośćmi, o brzuscu zaokrąglonym i ornamentowanym żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo. Szyja rozszerzała się ku wylewowi i kończyła się szeroką krezą. Dno było wysokie na kształt nóżki (tabl. II, 6). Od strony Pn. leżała na boku, dotykając urny, uchata, jasno-żółta miseczek z szeroką krezą i o brzuscu ornamentowanym żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo (tabl. V, 38).

Od W. znaleziono przy urnie dzbanek, odwrócony do góry dnem. Dzbaneł jasno-żółty, miał wysoką cylindryczną szyję i zaokrąglony brzusiec ze żłobkami, biegnącymi od lewa na prawo. Grób przykrywał kamień, również od Pd. Z. leżała grupa kamieni.

I. Wymiary amfory-popielnicy: wys. nacz. 21,5—22,5 cm; wys. szyi 8 cm; wys. brzuśca 10 cm; wys. nóżki-dna 2 cm; średn. wylewu 27 cm; średn. brzuśca 31,2 cm; średn. dna 10,6 cm; średn. szyi 24,8 cm; szer. krey 2,5 cm.

II. Wymiary miski-przystawki: wys. nacz. 7,5 cm; wys. brzuśca 3,5 cm; średn. wylewu 17,5 cm; średn. brzuśca 15,5 cm; średn. szyi 15 cm; średn. dna 5 cm.

III. Wymiary dzbanka-przystawki: wys. nacz. 10 cm; wys. szyi 6 cm; wys. brzuśca 3 cm; średn. wylewu 12 cm; średn. brzuśca 11,6 cm.

Grób 65. W odległ. 80 cm na Pd. od grobu 62-go stała szaro-żółta amfora brzuchata, wypełniona kośćmi, o szyi wysokiej, cylindrycznej i brzuścu łagodnie załamany ornamentowanymi żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo, prawie poziomo. Dno wysokie tworzy małą nóżkę (tabl. II, 10). W kierunku Pd. i w odległ. 16 cm od urny leżał dzbanek-przystawka, odwrócony dnem do góry, o szyi wyraźnie zaznaczonej z odchylną krawędzią. Ucho taśmowate bieгло od krawędzi do połowy szyi. Brzusiec, łagodnie załamany, miał ornament w postaci 5 żłobków, biegnących poziomo. Dolna część dzbanka była uszkodzona i nie miała dna (tabl. V, 32). Brak kamieni.



Ryc. 7.

Grób 64 z cmentarzyska w Sierpowie, w pow. łęczyckim; widoczna wielka popielnica z 2 przystawkami.

I. Wymiary amfory-popielnicy: wys. nacz. 19 cm; wys. szyi 9,5 cm; wys. brzuśca 7,5 cm; wys. nóżki-dna 1 cm; średn. wylewu 14 cm; średn. brzuśca 18 cm; średn. dna 7 cm.

II. Wymiary dzbanka-przystawki: wys. szyi 7 cm; wys. brzuśca 5 cm; średn. wylewu 12,5 cm; średn. brzuśca 12 cm; średn. nasady szyi 9,5 cm.

Grób 66, Nieco na Pd. od grobu 65-go stał szaro-żółty dzbanek brzuchaty z kośćmi, o szyi rozszerzającej się stożkowato ku wylewowi i z uchem, łączącym krawędź ze środkiem szyi. Górną część brzuśca obiegały z lewa na prawo, prawie poziome żłobki (tabl. V, 14).

W odległ. 12 cm na Pd. W. leżał do góry dnem jasno-żółty dzbanuszek-przystawka, o brzuścu gładkim, zaokrąglonym oraz rozwartej na zewnątrz krawędzi wylewu (tabl. V, 15).

Tuż przy pierwszej przystawce od strony Pd. Z. stał jasno-żółty kubek-przystawka o gładkim, zaokrąglonym brzuścu. Taśmowate ucho łączyło krawędź szerokiego wylewu z nasadą szyi (tabl. V, 16).

W odległ. 10 cm od popielnicy na Pd. W. a w odległości 4 cm na Pd. Z. od 2-giej przystawki leżał do góry dnem szaro-żółty, doniczko- waty czerpak-przystawka (tabl. V, 34). Z boku od W. przylegały do gro- bu 2 kamienie.

I. Wymiary dzbanka-popielnicy: wys. nacz. 15 cm; wys. brzuśca 5,5 cm; średn. szyi 13,8 cm; średn. brzuśca 17,6 cm; średn. dna 6,5 cm.

II. Wymiary dzbanuszka-przystawki: wys. nacz. 9,5 cm; wys. brzuśca 3 cm; średn. wylewu 10 cm; średn. brzuśca 9,8 cm; średn. dna 4 cm.

III. Wymiary kubka-przystawki: wys. nacz. 7,2 cm; wys. brzuśca 2,5—3 cm; średn. wylewu 9,5 cm; średn. brzuśca 9,5 cm; średn. dna 4,5 cm; średn. szyi 8,2 cm.

IV. Wymiary czerpaka-przystawki: wys. nacz. 6,5 cm; średn. wy- lewu 15 cm; średn. dna 6,8 cm.

G r ó b 67. W głęb. 104 cm stała jasno-żółta urna gładka, wy- pełniona kośćmi. Zaokrąglony brzusec, oddzielony był płytką bruzdą od stożkowej szyi (tabl. III, 10). Brak kamieni. Wymiary: wys. nacz. 23,5 cm; wys. szyi 11—12 cm; wys. brzuśca 9—10 cm; średn. wylewu 21 cm; średn. brzuśca 31,5 cm; średn. szyi 27 cm; średn. dna 11 cm.

G r ó b 68. Zawierał w głęb. 25 cm jasno żółty kubek brzuchaty gładki, wypełniony kośćmi. Utracone ucho łączyło krawędź z górną czę- ścią brzuśca. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 7,2 cm; wys. brzuśca 3 cm; średn. wylewu 10 cm; średn. brzuśca 10,5 cm; wys. szyi 9,5 cm; średn. dna 4 cm.

G r ó b 69. W głęb. 14 cm leżała na boku jasno żółta urna dwu- stożkowa, wypełniona kośćmi, otworem skierowana na W. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 17 cm; wys. brzuśca 6,5 cm; średn. wylewu 16 cm; średn. brzuśca 21,5 cm; średn. dna 10 cm.

G r ó b 70 i oznaczone literami A, B, C, D, E, F. Jest to wielkie skupienie grobów o 5-ciu urnach, wypełnionych kośćmi i 2 jamach. Urny stały w różnych poziomach, przy czym dolne są mocno uszkodzone przez wtłoczenie górnych; nasuwa się przypuszczenie, że mamy tu do czynie- nia z wtórnym pogrzebaniem. Brak kamieni. Urna grobu 70 stała w głęb. 65 cm. Było to schropowane jasno żółte naczynie beczułkowe, roz- bite, tak że brak wielu fragmentów a pozostała tylko dolna część z dnem.

Wymiary: wys. fragmentu 7—9 cm; średn. fragmentu 17,5 cm; średn. dna 9 cm.

Urna grobu 70-A stała w głęb. 57 cm. Było to jasno żółte naczy- nie o brzuścu lekko załamany (tabl. III, 12).

Wymiary: wys. nacz. 27,5 cm; wys. brzuśca 14 cm; średn. wylewu 21 cm; średn. brzuśca 30 cm; średn. dna 9 cm.

Urna grobu 70-B stała w głęb. 52 cm. Był to zapewne gładki, brzuchaty kubek o uchu taśmowatym (tabl. V, 17).

Wymiary: wys. fragmentu 7,5 cm; wys. brzuśca 4 cm; średn. nasa- dy szyi 9 cm; średn. brzuśca 10,5 cm; średn. dna 4,5 cm.

Urna grobu 70-C stała w głęb. 52 cm. Było to zapewne jasno-żółte, gładkie naczynie beczułkowe.

Wymiary: wys. fragmentu 9 cm; średn. fragmentu 12 cm, średn. dna 5,8 cm.

Urna grobu 70-D stała w głębi. 73 cm. Było to naczynie dwustożkowe, jasno żółte i gładkie.

Wymiary: wys. nacz. 21,5 cm; średn. wylewu 20 cm, wys. brzuśca 10 cm; średn. wylewu 20 cm; średn. brzuśca 25,8 cm; średn. dna 11 cm.

Jama grobu 70-E leżała w głębi. 62 cm. Była bardzo mała i zawierała kości z węgielkami.

Jama grobu 70-F leżała w głębi. 80 cm poniżej jamy grobu 70-E i wypełniona była kośćmi i węgielkami. Małe rozmiary jamek i rozsypanie kości trudne są do wymierzenia.

G r ó b 71. W głębi. 74 cm stała szaro - żółta, schropowacona urna beczułkowata wypełniona kośćmi i pochylona otworem w kierunku Pd. W. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 16 cm; średn. wylewu 14 cm; wys. brzuśca 9 cm; średn. dna 7 cm.

G r ó b 71-A. W głębi. 108 cm i w odległ. 0,5 m na Pd. Z. od grobu 71-go pod dwoma warstwami kamieni stała jasno-żółta gładka urna brzuchata, wypełniona kośćmi. Od strony Pn. Z. leżał duży kamień.

Wymiary: wys. nacz. 12 cm; średn. wylewu 10 cm; wys. brzuśca 5 cm; średn. brzuśca 13,2 cm; średn. dna 4,5 cm.

G r ó b 72. W głębi. 20 cm leżała, wypełniona kośćmi, dolna część żółto - ceglatego naczynia beczułkowatego o schropowawanej powierzchni. Brak kamieni.

Wymiary: wys. fragmentu 8 cm; średn. fragmentu 22 cm; średn. dna 12 cm.

G r ó b 73. W głębi. 78 cm znaleziono bardzo drobne fragmenty gładkie zniszczonej urny i, prawdopodobnie rozsypane, kości. Brak kamieni.

G r ó b 74. W głębi. 61 cm znaleziono rozsypane kości i fragment szaro - żółtego naczynia beczułkowatego o schropowawanej powierzchni. Kości były rozsypane widocznie już dosyć dawno, gdyż rozłożone były szeroko i poprzerastane korzeniami. Brak kamieni.

Wymiary: wys. fragmentu 9 — 16 cm; średn. brzuśca 18 cm; wys. brzuśca 13 cm; średn. dna 8,5 cm.

G r ó b 74-A. W głębi. 68 cm do 85 cm leżały rozsypane kości oraz fragmenty rozbitej żółto-ceglastej urny beczułkowatej o schropowawanej powierzchni. Z wierzchu od Z. i Pn. leżało parę kamieni.

Wymiary: wys. fragmentu 10 cm; średn. dna 6 cm; wys. brzuśca 7 cm.

G r ó b 75. W głębi. 71 cm leżały rozsypane kości oraz b. drobne schropowawane fragmenty naczynia zapewne beczułkowatego. Brak kamieni.

G r ó b 76. W głębi. 80 cm znaleziono schropowawany fragment jasno-żółtej urny beczułkowatej oraz rozrzucone kości, przykryte ćwiercią zbitego płaskiego krążka glinianego. Brak kamieni.

I. Wymiary fragmentu urny: wys. fragmentu 6 cm; szer. dna 2,8 cm; grub. ścian 1 cm.

II. Wymiary krążka: promień 13,5 cm; grubość 1,5 cm.

Grób 77. W głęb. 80 cm stała czerwono-żółta urna beczukowata, schropowacona, dużych rozmiarów, wypełniona kośćmi. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 30 cm; średn. brzuśca 32 cm; wys. brzuśca 22 cm; średn. dna 12,5 cm.

Grób 78. W głęb. 60 cm. znaleziono jamkę ciętąpalną z kośćmi. Brak kamieni.

Grób 79. W głęb. 78 cm natrafiono na grób, złożony z dwustożkowej urny, wypełnionej kośćmi, ze dzbanka - przystawki, leżącej na boku od strony Pd. Z., wylotem ku Pd., uchem do góry, oraz z amforki - przystawki, stojącej z boku od Z. Brak kamieni.

I. Urna dwustożkowa była jasno żółta o niskiej dolnej części a wysokiej górnej. Załom brzuśca łagodnie zaokrąglony. Na krawędzi wylewu naczynie miało szerokie wcięcie, służące zapewne do łatwiejszego wylewania płynów lub zsypywania ciał sypkich (tabl. VII, 2).

Wymiary: wys. nacz. 24 cm; średn. wylewu 24,5 cm; wys. brzuśca 10 cm; średn. brzuśca 30 cm; średn. dna 9 cm; dług. wcięcia na krawędzi 7 cm; głęb. wcięcia 1,5 cm.

II. Szaro-żółty dzbanek - przystawka miał szerokie taśmowate ucha, łączące krawędź z zaokrąglonym brzuścem, ornamentowanym żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo (tabl. V, 19).

Wymiary: wys. nacz. 11,5 cm; średn. wylewu 13 cm; wys. brzuśca 4—4,5 cm; średn. brzuśca 14,2 cm; wys. szyi 6 cm; średn. dna 7 cm.

III. Jasno-żółta amforka - przystawka miała wysoką cylindryczną szyję i gładki zaokrąglony brzusiec (tabl. II, 8).

Wymiary: wys. nacz. 9,5 cm; średn. wylewu 8,5 cm; wys. brzuśca 3,5 cm; średn. brzuśca 9,5 cm; wys. szyi 5 cm; średn. dna 4,6 cm.

Grób 80. W głęb. 83 cm stała czerwono-żółta urna gładka, z kośćmi, o stożkowatej szyi z lekko zaznaczonym przejściem w zaokrąglony brzusiec (tabl. IV, 1). Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 21,5 cm; średn. wylewu 17,8 cm; wys. szyi 9,5 cm; średn. brzuśca 23,5 cm; wys. brzuśca 9,5—10 cm; średn. dna 10 cm.

Grób 81. W głęb. 60 cm stała żółto-czerwona urna be-



Ryc. 8.

Widok z góry popielnicy z 2 przystawkami grobu 79 na cmentarzystku w Sierpowie, w pow. łęczyckim.

czułkowata o powierzchni schropowanej, wypełniona kośćmi. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 17 cm; średn. brzuśca 20 cm; wys. brzuśca 13 cm; średn. dna 9,5 cm.

G r ó b 82. W głęb. 80 cm znaleziono szaro-żółty fragment ładownie zaokrąglonej urny dwustożkowej, gładkiej. W naczyniu leżały kości. Brak kamieni.

Wymiary: wys. brzuśca 11,5 cm; średn. brzuśca 15 cm; średn. dna 13 cm.

G r ó b 83. W głęb. 80 cm natrafiono na 2 urny, wstawione jedna w drugą, z kośćmi, oraz na 2 przystawki przy krawędzi większego naczynia od strony Pn. Z tego ułożenia widać, że był to grób wyraźnie 2 osobników, być może pochodzących z jednej rodziny. Brak kamieni.

I. Żółto-czerwona urna, obejmująca inną, była brzuchata, bezucha, o szyi wysokiej, lekko zwężającej się ku wylotowi i dolnej części brzuśca schropowanej.

Wymiary: wys. nacz. 27,5 cm; średn. szyi 26 cm; wys. brzuśca 12,5 cm; średn. brzuśca 30 cm; średn. dna 9,8 cm.

II. Mniejsza jasno-żółta urna beczułkowata miała powierzchnię schropowaną (tabl. VI, 7).

Wymiary: wys. nacz. 15,5 cm; średn. wylewu 14,5 cm; wys. brzuśca 8,5 cm; średn. brzuśca 15,5 cm; średn. dna 9,5 cm.

III. Szaro-żółty kubek - przystawka miał niską cylindryczną szyję, zaznaczone, wysokie dno i zaokrąglony brzusec ze żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo. Taśmowate ucho łączyło brzusec z krawędzią, na której widoczne były 2 wzniesienia guzkowate z obu stron przyczepu (tabl. V, 20).

Wymiary: wys. nacz. 7 cm; średn. wylewu 11,5 cm; wys. brzuśca 3 cm; średn. brzuśca 11,3 cm; wys. szyi 2,5 cm; średn. dna 4,5 cm.

IV. Szaro-żółta przystawka brzuchata, gładka, zapewne kubek, jednak nie udało się znaleźć ucha z częścią naczynia.

Wymiary: wys. fragmentu 8 cm; średn. brzuśca 9,8 cm; wys. brzuśca 3,5 cm; średn. dna 4 cm.

W urnie beczułkowej znaleziono między kośćmi 3 całe oraz 4 fragmenty pierścionków brązowych.

V. Pierścionek z płaskiego, taśmowatego drutu brązowego (tabl. VIII, 49). Wymiary: średn. 2 cm; szer. drutu 0,4 cm.

VI. Fragment pierścionka 4-zwojowego z płaskiego drutu brązowego (tabl. VIII, 46). Wymiary: dług. 1,8 cm; grub. drutu 0,15 cm.

VII. Pierścionek 2-zwojowy z płaskiego drutu brązowego (tabl. VIII, 54). Wymiary: średn. 1,7 cm; grub. drutu 0,15 cm.

VIII. Pierścionek otwarty z cienkiego, płaskiego drutu brązowego (tabl. VIII, 47). Wymiary: średn. 1,7 cm; grub. drutu 0,15 cm.

IX. Fragment pierścionka z płaskiego drutu brązowego (tabl. VIII, 48). Wymiary: średn. 1,5 cm; grub. drutu 0,15—0,2 cm.

X. Fragment pierścionka z płaskiego drutu brązowego (tabl. VIII, 50). Wymiary: dług. łuku 1,7 cm; grub. drutu 0,15—0,2 cm.

XI. Fragment pierścionka z płaskiego drutu brązowego (tabl. VIII, 50). Wymiary: dług. łuku 1,6 cm; grub. drutu 0,15—0,20 cm.

Grób 84. W głęb. 58 cm leżała potłuczona dolna część urny o zaokrąglonym brzuścu, ornamentowanym żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo. Naczynie wypełniały kości. Brak kamieni.

Wymiary: wys. brzuśca 10 cm; średn. brzuśca 37 cm; średn. dna 10,5 cm.

Grób 85. W głęb. 50 cm leżały rozrzucone kości oraz dno z kałką gładkiej ściany urny.

Wymiary: średn. dna 10 cm.

Grób 86. W głęb. 70 cm znaleziono jamkę z kośćmi, szeroko i bezładnie rozsypanymi, tak że trudno było poczynić pomiary.

Grób 87. W głęb. 70 cm znaleziono 1 miskę-popielnicę oraz 2 przystawki, leżące jedna pod drugą. Wszystkie naczynia miały barwę jasno-żółtą. Brak kamieni.

I. Popielnica-miska jednoucha stała najniżej, pochylona wylewem w stronę Pn. W. Szeroką krawędź wylewu z zaokrąglonym brzuścem łączyło małe ucho. Brzusiec ozdabiała pionowe, wgłębione, jakby ryte żłobki.

Wymiary: wys. nacz. 8 cm; wys. brzuśca 4 cm; wys. krawędzi 3 cm; średn. wylewu 14,5 cm; średn. dna 5 cm.

II. Dzbaneł-przystawka leżał tuż nad misą, pochylony wylewem ku Pn. W. Krawędź wysokiej cylindrycznej szyi z lekko załamanym brzuścem o pionowych wgłębionych żłobkach, łączyło szerokie taśmowate ucho (tabl. V, 11).



Ryc. 9.

Sierpów, p. łączycy: grób 87 z naczyniami wrzucanymi w miarę zakopywania grobu.

Wymiary: wys. nacz. 7,5 cm; wys. brzuśca 3 cm; średn. wylewu 8,8 cm; średn. brzuśca 9 cm; średn. dna 2,7 cm.

III. Dzbaneł - przystawka stał, pochylony wylewem ku Pn. W., nad przystawką wyżej opisaną. Szerokie taśmowate ucho łączyło krawędź z gładkim i zaokrąglonym brzuścem (tabl. V, 22).

Wymiary: wys. nacz. 8 cm; wys. brzuśca 3,5 cm; średn. wylewu 10 cm; średn. brzuśca 10 cm; średn. dna 3,7 cm.

Grób 88. W głęb. 88 cm stał jasno-żółty dzbanek brzuchaty, wypełniony kośćmi. Szerokie taśmowate ucho, ornamentowane pionowymi żłobkami, łączyło krawędź z brzuścem również ornamentowanym pionowymi żłobkami, rozmieszczonymi grupowo po kilka. Puste pola między tymi 4 grupami żłobków wypełniały 3 koliste wgłębienia wokół guzka, mało się odznaczającego (tabl. V, 23). Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 15,8 cm; wys. szyi 6 cm; wys. brzuśca 7,5 cm; średn. wylewu 18 cm; średn. brzuśca 20,4 cm; średn. dna 7 cm; średn. ornamentu kolistego 3,5 cm; szer. ucha 3,5 cm.

Grób 89. W głęb. 90 cm stała czerwono-żółta urna bezucha, wypełniona kośćmi, o stożkowej szyi i załamany brzuścu (tabl. III, 11). Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 28,5 cm; wys. brzuśca 12,5 cm; średn. wylewu 22 cm; średn. brzuśca 33,5 cm; średn. dna 10,2 cm.

Grób 90. W głęb. 85 cm stała szaro-żółta urna bezucha, wypełniona kośćmi, o stożkowej szyi i lekko załamany brzuścu (tabl. IV, 2.) Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 22,5 cm; wys. brzuśca 9 cm; średn. wylewu 18 cm; średn. brzuśca 29,5 cm; średn. dna 10 cm.

Grób 91. W głęb. 90 cm stała szaro-żółta urna, wypełniona kośćmi, i pochylona wylewem ku Pd. W. Szyja cylindryczna przechodziła bepośrodku w zaokrąglony brzusiec. Dolna część urny była schropowana, a dno zaznaczone (tabl. IV, 3). Urna stała pośrodku jamek ciepłopalnych o ogólnym wymiarze 130 cm długości i 20 cm szerokości. W jamkach były kości zmieszane z węgielkami. Jamka *a* leżała wysunięta ku Pn., jamka *c* ku Pd. i jamka *b* leżała na W. pod 3 kamieniami. Od Pd. widoczna większa grupa kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 22 cm; wys. brzuśca 9 cm; średn. wylewu 23 cm; średn. brzuśca 29 cm; średn. dna 9 cm.

Grób 92. W głęb. 45 cm natrafiono na jamę z kośćmi, pomiędzy którymi leżał fragment żółto-ceglastej urny beczułkowej o schropowanej powierzchni. Brak kamieni.

Wymiary jamki: dług. ZW. — 50 cm; głęb. 20 cm; szer. Pn. Pd. — 35 cm.

Wymiary urny beczułkowej: wys. fragmentu 8 cm; średn. fragmentu 13 cm; średn. dna 6 cm.

Grób 93. W głęb. 60 cm natrafiono na jamę z kośćmi. Brak kamieni. Między kośćmi znaleziono 2 małe skręty drutu brązowego (tabl. VIII, 52 i 53). Skręt I jednozwojowy i skręt II dwuzwojowy miały po 0,5 cm średn.

Grób 94. W głęb. 42 cm znaleziono jamę szeroko rozłożoną z kośćmi i dużymi fragmentami szaro-żółtej urny brzuchatej z kośćmi (tabl. IV, 5). Brak kamieni.

Wymiary jamy: dług. Z. W. — 130 cm; szer. Pn. Pd. — 35—100 cm; głęb. 40—70 cm.

Wymiary urny: wys. nacz. 22,5 cm; wys. brzuśca 12 cm; średn. wylewu 16,5 cm; średn. brzuśca 23 cm; średn. dna 8,5 cm.

Grób 95. W głęb. 77 cm stała szaro-żółta urna beczułkowata z kośćmi o powierzchni schropowanej. Brak kamieni.

Wymiary: wys. fragmentu 20 cm; średn. fragmentu 27 cm; średn. dna 10 cm.

Grób 96. W głęb. 80 cm stała stłuczona, ceglasto-żółta, gładka urna beczułkowata z kośćmi, których trochę było rozsypanych. Obok od Pn. W. leżały 3 kamienie.

Wymiary: wys. fragmentu 14 cm; wys. brzuśca 11 cm; średn. brzuśca 18 cm; średn. dna 8,5 cm.

Grób 97. W głęb. 90 cm. stała jasno żółta amfora z kośćmi. Na brzuśca były żłobki, biegnące z lewa na prawo (tabl. II, 7). Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 21 cm; wys. brzuśca 8,5 cm; wys. szyi 9,5 cm; średn. wylewu 13 cm; średn. brzuśca 20 cm; średn. dna 9 cm.

Grób 98. W głęb. 70 cm stała żółto-ceglasta urna beczułkowata, wypełniona kośćmi, o schropowanej powierzchni (tabl. VI, 8). Tuż obok od W. leżał, wylewem skierowany ku urnie, jasno-żółty kubek doniczkowy, uchaty (tabl. V, 25). O 2 cm poniżej kubka stał jasno-żółty brzuchaty dzbanek. Taśmowate ucho łączyło krawędź z brzuścem, ornamentowanym żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo. Na krawędzi wylewu po obu stronach przyczepu ucha są widoczne 2 guzkowate wzniesienia (tabl. V, 18). Brak kamieni.

I. Wymiary popielnicy beczułkowej: wys. nacz. 13,2 cm; wys. brzuśca 8 cm; średn. wylewu 11,5 cm; średn. brzuśca 11,8 cm; średn. dna 6,5 cm.

II. Wymiary przystawki doniczkowej: wys. nacz. 9 cm; średn. wylewu 8,5 cm; średn. dna 4,5 cm.

III. Wymiary dzbanka-przystawki: wys. nacz. 12 cm; wys. szyi 6 cm; wys. brzuśca 4 cm; średn. wylewu 10,5 cm; średn. brzuśca 13 cm; średn. dna 5 cm.

Grób 99. W głęb. 19 cm znaleziono jamę z kośćmi oraz większe fragmenty jasno-żółtej urny o szyi cylindrycznej i zaokrąglonym brzuścu, ornamentowanym żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo. Brak kamieni.



Ryc. 10.

Sierpów, pow. łęczycki: grób 101-a. Misa odwrócona do góry dnem nakrywa kości.

Wymiary jamy: dług. Z. W. — 110 cm; szer. Pn. Pd. — 70 cm; głęb. 60 cm.

Wymiary popielnicy: wys. nacz. 23,5 cm; wys. brzuśca 9 cm; wys. szyi 11,5 cm; średn. wylewu 23 cm; średn. brzuśca 28 cm; średn. dna 9,5 cm.

Grób 100. W głęb. 12 cm leżały szeroko rozłożone kości oraz zbita szaro-żółta urna. Cylindryczna szyja oddzielała się od zaokrąglonego brzuśca, ornamentowanego żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo. Brak kamieni.

Wymiary rozsypania: długość Pn. Pd. — 160 cm; szer. Z. W. — 110 cm; głęb. 60 cm.

Wymiary popielnicy: wys. do nasady szyi 6,5 cm; wys. brzuśca 4,5 cm; średn. brzuśca 17,5 cm; średn. szyi 14 cm; średn. dna 7 cm.

G r ó b 101. W głęb. 70 cm znaleziono pod kamieniem jamkę z kośćmi. Na Pd. W. w odległ. 10 cm leżał kamień.

G r ó b 101-A. W głęb. 95 cm leżała pod kamieniami, odwrócona dnem do góry na W., misa gładka, bezucha z gliny czerwono-brunatnej (tabl. V, 39). Misa nakrywała dużo spalonych kości.

Wymiary: wys. misy 10,5 cm; wys. brzuśca 6 cm; średn. wylewu 20 cm; średn. brzuśca 18,5 cm; średn. dna 6,5 cm.

G r ó b 102. W głęb. 65 cm znaleziono małą jamkę z kośćmi. Brak kamieni.

G r ó b 103. W głęb. 40 cm pod 3 kamieniami odkryto jamę z kośćmi. W odległ. 40 cm na Pd. leżały 2 kamienie.

G r ó b 104. W głęb. 70 cm znaleziono jamkę z kośćmi. Na Z. i Pn. Z. w odległ. 20 cm leżały 3 kamienie.

G r ó b 104-A. W odległ. 0,5 cm na Pn. od grobu 104-go znaleziono jasno żółtą urnę o brzuścu lekko załamany (tabl. IV, 4), wypełnioną kośćmi i nakrytą połową innego gładkiego naczynia brzuchatego, barwy żółto-czerwonawej. Uszkodzone naczynie musiano już w takim stanie użyć jako pokrywy. Od Pd. W. obok urny leżał kamień.

I. Wymiary popielnicy: wys. nac. 17 cm; wys. brzuśca 7 cm; średn. wylewu 14,5 cm; średn. brzuśca 22 cm; średn. dna 9 cm.

II. Wymiary uszkodzonej popielnicy-pokrywy: wys. nac. 21,5 cm; wys. brzuśca 10,5 cm; średn. wylewu 17,5 cm; średn. brzuśca 25 cm; średn. dna 9 cm.

G r ó b 105. W głęb. 68 cm stała szaro-żółta amfora z kośćmi, ornamentowana na górnej części brzuśca żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo, nieraz prawie pionowo (tabl. II, 11). Na Pn. leżała grupka kamieni, pokrywająca grób 101-A.

Wymiary: wys. fragmentu 14 cm; wys. brzuśca 7 cm; średn. brzuśca 17 cm; średn. szyi 12 cm; średn. dna 7 cm.

G r ó b 106. W głęb. 60 cm znaleziono czerwono-żółtą urnę beczułkowatą o schropowanej powierzchni (tabl. VI, 9). Naczynie wypełniały kości. Na Pn. Z. w odległ. 20 cm leżały 3 kamienie i na Pn. W. w odległ. 30 cm 2 kamienie.

Wymiary: wys. nac. 21 cm; wys. brzuśca 12 cm; średn. wylewu 16,5 cm; średn. brzuśca 17,8 cm; średn. dna 6 cm.

G r ó b 107. W głęb. 50 cm stał szaro-żółty mały dzbanek z kośćmi. Wysoka cylindryczna szyja rozszerzała się przy krawędzi wylewu. Brzusiec półkolisty i niski przechodził od razu we wklęsłe do środka małe dno. Na krawędzi oraz po środku szyi znać przyczepy uch (tabl. V, 26). Prawdopodobnie był to grób dziecięcy. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nac. 7,5 cm; wys. szyi 3,5 cm; wys. brzuśca 3 cm; średn. wylewu 9,5 cm; średn. brzuśca 8,8 cm; średn. dna 3 cm.

G r ó b 108. W głęb. 50 cm stał szaro-żółty dzbanuszek brzuchaty z kośćmi, gładki (tabl. V, 27). Prawdopodobnie był to grób dziecięcy. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nac. 9 cm; wys. brzuśca 4 cm; średn. wylewu 9,5 cm; średn. brzuśca 10,2 cm; średn. dna 5 cm.

Grób 109. W głęb. 98 cm stała jasno żółta urna bezucha z kośćmi. Brzusiec był ornamentowany żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo (tabl. IV, 6). Brak kamieni.

Grób 110. W głęb. 70 cm natrafiono na jamę z kośćmi szeroko rozsypanymi. Obok od Pł. W. i od Pd. Z. w odległ. 30 cm leżały pojedyncze kamienie.

Grób 111. W głęb. 100 cm stała ceglasto-żółta urna bezucha, gładka, prawie dwustożkowa, o brzuscu lekko zaokrąglonym, pochylona otworem na W. (tabl. VII, 3). Naczynie wypełniały kości. Brak kamieni.

Wymiary: wys. naczynia 18,5 cm; wys. brzuśca 8,5 cm; średn. wylewu 19 cm; średn. brzuśca 25,4 cm; średn. dna 9 cm.

Grób 112. W głęb. 80 cm znaleziono jasno żółtą urnę gładką o krótkiej szyi, przechodzącej od razu w zaokrąglony brzusiec. Naczynie wypełniały kości. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 19,5—22 cm; wys. brzuśca 8—10,5 cm; średn. wylewu 19 cm; średn. brzuśca 25,6 cm; średn. dna 11 cm.

Grób 113. W głęb. 80 cm odkryto jamę z kośćmi. Na W. widoczna duża grupa kamieni w odległ. 50 cm.

Grób 114. W głęb. 80 cm stała szaro-żółta urna brzuchata, o cylindrycznej szyi, oddzielonej od gładkiego brzuśca (tabl. IV, 7). Naczynie wypełniały kości. Na Pd. W. w odległ. 10 cm leżały 2 kamienie.

Wymiary: wys. naczynia 23 cm; wys. brzuśca 10 cm; średn. wylewu 18 cm; średn. brzuśca 24 cm; średn. dna 8,6 cm.

Grób 115. Tuż obok urny grobu 114-go nieco wyżej stała szaro-żółta urna bezucha, z popiołami, dwustożkowa (tabl. VII, 4). Położenie grobów 114 i 115 wskazuje na to, że były one bliźniacze. Na Z. w odległ. 10 cm leżała grupa kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 19,5 cm; wys. brzuśca 7,2 cm; średn. wylewu 18,5 cm; średn. brzuśca 21,5 cm; średn. dna 8,8 cm.

Grób 116. W głęb. 95 cm stała jasno żółta urna gładka, o cylindrycznej szyi, oddzielającej się od zaokrąglonego brzuśca (tabl. IV, 8). Naczynie wypełniały kości. Brak kamieni.

Wymiary: wys. naczynia 25 cm; wys. brzuśca 11 cm; wys. szyi 10,5 cm; średn. wylewu 23 cm; średn. brzuśca 31,6 cm; średn. dna 10 cm.

Grób 117. W głęb. 32 cm stał szaro-żółty dzbanuszek jednouchy z kośćmi. Na brzuscu miał żłobki, biegnące z lewa na prawo. Był to zapewne grób dziecięcy. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 8 cm; wys. brzuśca 3 cm; średn. wylewu 9 cm; średn. brzuśca 9,2 cm; średn. dna 4,5 cm.

Grób 118. W głęb. 66 cm stała żółto-ceglasta amfora z kośćmi, o wysokiej stożkowatej szyi i zaokrąglonym gładkim brzuscu (tabl. II, 12). Od strony Pn. W. boku urny leżała wylewem ku niej skierowana jednoucha misa-przystawka o zaokrąglonym brzuscu, żłobkowanym z lewa na prawo. Nad wylewem urny, odwrócone dnem do góry leżały 2 przystawki, jedna mniejsza (czerpak) od strony W., druga większa (dzbanuszek) od Z. Między kośćmi w urnie znaleziono długą szpilę z brązu z rozklepaną główką, zwiniętą w uszko (tabl. VIII, 1). W odległ. 50 cm leżał duży kamień z 4-ma mniejszymi.

I. Wymiary amfory-popielnicy: wys. nacz. 20 cm; wys. brzuśca 8 cm; wys. szyi 9 cm; średn. wylewu 13,5 cm; średn. brzuśca 21,5 cm; średn. dna 8,5 cm.

II. Wymiary misy-przystawki: wys. nacz. 7 cm; wys. brzuśca 4 cm; średn. wylewu 16,5 cm; średn. brzuśca 15,2 cm; średn. dna 7 cm.

III. Dzbanuszek (kubek)-przystawka był gładki, jasno żółty, o szyi bezpośrednio przechodzącej w zaokrąglony brzusiec. Ucho taśmowate łączyło krawędź z brzuścem (tabl. V, 28).

Wymiary: wys. nacz. 9 cm; wys. brzuśca 3,5 cm; średn. wylewu 10 cm, średn. brzuśca 10,8 cm; średn. dna 5 cm.

IV. Czerpak-przystawka był szaro-żółty, z uchem taśmowatym i dnem lekko wklęsłym (tabl. V, 29).

Wymiary: wys. nacz. 2,5 cm; średn. wylewu 6 cm; szer. ucha 1,5 cm.

V. Wymiary szpili brązowej: długość 14,4 cm; najw. grubość 0,3 cm; szer. ucha 0,6—0,8 cm.

Grób 119. Zawierał w głęb. 85 cm ceglasto-żółtą urnę, gładką, o zaokrąglonym brzuścu. Brak dna z częścią naczynia. Fragment urny był przysypany kośćmi. Zapewne grób był zniszczony. Z wierzchu leżał kamień.

Wymiary: wys. nacz. 20 cm; wys. brzuśca 10 cm; średn. wylewu 17 cm.

Grób 120. W głęb. 110 cm pod wielką grupą kamieni, tworzących tu jednolity bruk na przestrzeni 2 m², stała szaro-żółta urna wypełniona kośćmi. Stożkowata szyja oddzielała się od zaokrąglonego brzuśca, który ozdabiały żłobki, biegnące z lewa na prawo.

Wymiary: wys. nacz. 25,5 cm; wys. brzuśca 11 cm; średn. wylewu 22 cm; średn. brzuśca 33 cm; średn. dna 10,5 cm.

Grób 121. W głęb. 90 cm pod kamieniem znaleziono małą jamkę z kośćmi. Ze strony Pd. i W. grób nakrywał ten sam jednolity bruk, leżący nad grobem 120.

Grób 121-A. W głęb. 90 cm natrafiono na małą jamkę z kośćmi w odległ. 100 cm na Pn. Z. od grobu 121-go. Brak kamieni.

Grób 122. W głęb. 80 cm znaleziono małą jamkę z kośćmi. Z wierzchu nakry-



Ryc. 11.

Popielnica żłobkowana z grobu 120 w Sierpowie, pow. łączycki.

wała grób część kamieni z bruku grobów 120 i 121-go, ale od strony Z. i Pd. Z.

Grób 123. W głęb. 112 cm stała szaro-żółta amfora wypełniona kośćmi. Krótka cylindryczna szyja kończyła się szeroką kieżą wywiniętą na zewnątrz. Zaokrąglony brzusec był ornamentowany żłóbkami, biegnącymi z lewa na prawo oraz trzema motywami spirali. Taśmowate ucha łączyły nasadę szyi z górną częścią brzuśca (tabl. II, 13). Obok leżał kamień od Pn.

Wymiary: wys. nacz. 21 cm; wys. szyi 6 cm; wys. brzuśca 10—11 cm; średn. wylewu 31 cm; średn. brzuśca 37,8 cm; średn. dna 9,5 cm; szer. kieży 3 cm.

Grób 124. W głęb. 45 cm stała ceglasto-żółta urna beczułkowata o schropowaconej powierzchni (tabl. VI, 10). Naczynie wypełniały kości. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 11 cm; wys. brzuśca 6 cm; średn. brzuśca 11 cm; średn. szyi 9,2 cm; średn. dna 5 cm.

Grób 125. W głęb. 78 cm znaleziono małą jamkę z kośćmi. Brak kamieni.

Wymiary jamki: średn. 10 cm; głęb. 5 cm.

Grób 126. W głęb. 30 cm pod 4 kamieniami natrafiono na małą jamkę z kośćmi.

Grób 127. W głęb. 60 cm znaleziono szaro-żółty fragment dzbanka o uchu taśmowatym i brzuścu ze żłóbkami, biegnącymi z lewa na prawo. Fragment leżał pod spalonymi kośćmi. Grób zapewne zniszczono. Od Pd. W. występowała spora grupa kamieni.

Wymiary: wys. fragmentu 8,5 cm; wys. szyi 5,5 cm; średn. wylewu 14 cm; średn. brzuśca 14,5 cm; szer. ucha 2,5 cm.

Grób 128. W głęb. 70 cm znaleziono żółto-ceglastą urnę, wypełnioną kośćmi. Zaokrąglony brzusec zdobiły żłóbki, biegnące z lewa na prawo. Od W. w odległ. 20 cm leżało kilka rozrzuconych kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 14 cm; wys. brzuśca 6,5 cm; średn. brzuśca 15,5 cm; średn. szyi 13 cm; średn. dna 6,5 cm.

Grób 129. W głęb. 86 cm stała żółto-ceglasta urna beczułkowata o schropowaconej powierzchni (tabl. VI, 11). Naczynie wypełniały kości. W odległ. 40 cm. na Pn. W. leżały 4 duże kamienie.

Wymiary: wys. nacz. 25 cm; wys. brzuśca 12 cm; średn. wylewu 16,5 cm; średn. brzuśca 19,5 cm; średn. dna 9 cm.

Grób 130. W głęb. 30 cm znaleziono ceglasto-żółte fragmenty amfory, oraz kości, rozrzucone na przestrzeni 40 cm i 30 cm w głęb. Od W. leżał b. blisko pojedynczy kamień.

Wymiary fragmentu urny: średn. brzuśca 31 cm; wys. fragmentu szyi 7,5 cm.

Grób 131. W głęb. 100 cm stała ceglasto-żółta urna beczułkowata o schropowaconej powierzchni (tabl. VI, 12). Naczynie wypełniały kości. Na Pn. w odległ. 30 cm leżały 3, a na Pd. W. w odległ. 35 cm cała grupa kamieni szeroko rozrzuconych pasem w kierunku Pd. W. z Pn. Z.

Wymiary: wys. nacz. 26 cm; wys. brzuśca 15 cm; średn. wylewu 17,5 cm; średn. brzuśca 20,4 cm; średn. dna 11 cm.

G r ó b 132. W głęb. 100 cm stała szaro-żółta urna o stożkowatej szyi oddzielającej się od gładkiego, zaokrąglonego brzuśca (tabl. IV, 9). Naczynie wypełniały kości. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 28 cm; wys. brzuśca 14 cm; średn. wylewu 23 cm; średn. brzuśca 32,5 cm; średn. dna 12 cm.

G r ó b 133. W głęb. 90 cm stała jasno żółta urna dwustożkowa, wypełniona kośćmi (tabl. VII, 5). Brak kamieni; najbliższe leżały od W. w odległ. 1 m, przy czym 2 z nich były szczególnie duże.

Wymiary: wys. nacz. 8,5 cm; wys. brzuśca 3,5 cm; średn. wylewu 9,5 cm; średn. brzuśca 11,4 cm; średn. dna 5,5 cm.

G r ó b 134. W głęb. 80 cm pod 4 kamieniami odkryto małą jamkę z kośćmi.

G r ó b 135. W głęb. 80 cm stał, otoczony kamieniami z Pd. Z. i Pn. W., szaro-żółty czerpak, odwrócony dnem do góry w kierunku Z. Naczynie wypełniały kości. Na krawędzi i połowie ściany są ślady przyczepu ucha. Z boku od Pd. Z. pod kamieniami znaleziono bardzo małą jamkę z kośćmi.

Wymiary: wys. nacz. 8 cm; średn. wylewu 13 cm; średn. dna 5 cm.

G r ó b 136. W głęb. 70 cm. znaleziono małą jamkę z kośćmi. Od Pd. W. leżał obok duży kamień.

G r ó b 137. W głęb. 85 cm. odkryto jamkę z kośćmi. Brak kamieni.

G r ó b 138. W głęb. 105 cm stała szaro-żółta urna brzuchata, o stożkowatej szyi i schropowanej dolnej części brzuśca (tabl. IV, 11). Naczynie wypełniały kości. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 25 cm; średn. wylewu 22 cm; wys. szyi 11 cm; średn. brzuśca 32 cm; wys. brzuśca 9,5 cm; średn. dna 11 cm.

G r ó b 139. W głęb. 65 cm stał szaro-żółty kubek, jednouchy, wypełniony kośćmi. Zaokrąglony brzusec był ozdobiony żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo. Z Pd. Z. i Pn. Z. leżało 6 kamieni.

Wymiary: wys. brzuśca 4 cm; średn. brzuśca 12,2 cm; wys. do nasady szyi 6 cm; średn. szyi 10 cm; średn. dna 5 cm.

G r ó b 140. W głęb. 60 cm stała żółto-ceglasta urna beczułkowata o schropowanej powierzchni, pochylona otworem ku Pd. W. (tabl. VI, 13). Naczynie wypełniały kości. Obok odkryto bardzo małą jamkę z kośćmi. Od Pd. W. leżał pojedynczy kamień.

Wymiary: wys. nacz. 21,5 cm; średn. wylewu 19 cm; wys. brzuśca 13,5 cm; średn. brzuśca 20,2 cm; średn. dna 8,5 cm.

G r ó b 141. W głęb. 100 cm stała szaro-żółta urna beczułkowata o schropowanej powierzchni (tabl. VI, 14). Naczynie wypełniały kości, pomiędzy którymi leżały 2 podłużne kawałki stopionego brązu (tabl. VIII, 57 i 58). Od Pd. W. leżało 6 kamieni, sąsiadujących z grobem 139.

I. Wymiary urny: wys. nacz. 21 cm; średn. brzuśca 18,6 cm; wys. brzuśca 13,5 cm; średn. szyi 16 cm; średn. dna 8,7cm.

II. Wymiary kawałka brązu: dł. 2,8 cm; grub. 0,6 cm.

III. Wymiary kawałka brązu: dł. 2,7 cm; grub. 0,5 cm.

G r ó b 142. W głęb. 50 cm znaleziono szaro-żółte fragmenty dwustożkowej urny o schropowanej dolnej części. Naczynie wypeł-

niały kości. Od Pn. W. leżały 3 kamienie, a od Z. w odległ. 20 cm grupa kamieni, nakrywających grób 143 i 144.

Wymiary: wys. załomu 10 cm; średn. załomu 32 cm; średn. dna 9,5 cm.

G r ó b 143. W głęb. 50 cm stała szaro-żółta urna dwustożkowa, wypełniona kośćmi. Dolna część naczynia była schropowana (tabl. VII, 8). Z wierzchu leżał kamień. Od strony Z, PnZ i Pn. większa grupa kamieni.

Wymiary: wys. nac. 19,5 cm; średn. wylewu 21,5 cm; wys. brzuśca 7 cm; średn. brzuśca 27 cm; średn. dna 8,5 cm.

G r ó b 144. W głęb. 50 cm stała jasno żółta urna z kośćmi. Zaokrąglony brzusiec był w dolnej części schropowany (tabl. IV, 10). Z wierzchu leżał kamień, również grupa kamieni była rozrzucana na Z. i Pd. Z.

Obok urny stały 2 przystawki. Jedna z nich, gładka, jasno żółta amfotka (tabl. II, 14), stała od strony W., druga jasno żółta, beczułkowata o gładkiej powierzchni, stała od Pd. Z.

I. Wymiary urny: wys. nac. 19 cm; średn. wylewu 18 cm; wys. brzuśca 8 cm; średn. brzuśca 23,5 cm; średn. dna 9 cm.

II. Wymiary amfotki - przystawki: wys. nac. 8 cm; średn. wylewu 6,5 cm; wys. brzuśca 3,5 cm; średn. brzuśca 9,5 cm; średn. dna 4 cm.

III. Wymiary beczułkowej przystawki: wys. nac. 8 cm; średn. wylewu 10 cm; średn. dna 5 cm.

G r ó b 145. W głęb. 85 cm znaleziono ceglasto-żółtą urnę beczułkowatą o powierzchni schropowanej. Naczynia wypełniały kości. Od Pd. Z. leżał jeden kamień od strony Pd. W. 4 kamienie.

Wymiary: wys. nac. 24 cm; średn. wylewu 16,5 cm; wys. brzuśca 15 cm; średn. brzuśca 18,5 cm; średn. dna 10 cm.

G r ó b 146. W głęb. 95 cm stała pod 2 kamieniami czarniawa amfota z kośćmi, ornamentowana na górnej części brzuśca żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo. Żółto-ceglasta, jednoucha misa o brzuścu lekko załamany nakrywała urnę, a z boku od Pd. W. stał kubek - przystawka z uchem taśmowatym, ornamentowany w górnej części zaokrąglonego brzuśca żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo. Wszystkie te naczynia były pozbawione dna. Na Pn. w odległości 30 cm leżały 4 kamienie.

I. Wymiary amfoty: wys. nac. 14 cm; średn. wylewu 12 cm; wys. szyi 7,5 cm; średn. szyi 15,2 cm.

II. Wymiary misy: wys. fragmentu 8 cm; średn. szyi 21 cm; średn. wylewu 25 cm.

III. Wymiary kubka - przystawki: wys. szyi 2,2 cm; średn. wylewu 7,5 cm; średn. szyi 7 cm.

G r ó b 147. W głęb. 75 cm stał szaro-żółty dzbanek o gładkim, zaokrąglonym brzuścu. Taśmowate, nieco wystające ucho, łączyło krawędź z dolną częścią szyi (tabl. V, 30). Naczynie wypełniały kości. Otwór urny był lekko pochylony w kierunku Pd. Z. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nac. 14,5 cm; średn. wylewu 16 cm; wys. brzuśca 6 cm; średn. brzuśca 16,5 cm. średn. dna 8 cm.

Grób 148. W głęb. 60 cm znaleziono małą jamkę z kośćmi. Brak kamieni.

Grób 149. W głęb. 100 cm stała czerwono-żółta urna dwustożkowa z kośćmi, pochylona otworem ku Pd. W. (tabl. VII, 6). Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 24 cm; średn. wylewu 20 cm; wys. brzuśca 11 cm; średn. brzuśca 27 cm; średn. dna 9,5 cm.



Ryc. 12.

Grób 146 z Sierpowa, w pow. łęczyckim: popielnica, nakryta odwróconą miską z przystawką.

Grób 150. W głęb. 85 cm stała szara urna dwustożkowa z kośćmi. Ornament w postaci 3 linii, rytych zapewne kością lub patyczkiem, ozdabiał dół górnego stożka (tabl. VII, 9). Z wierzchu leżał kamień, pokrywający również urnę grobu sąsiedniego 151-go. To przykrycie 2 urn jednym kamieniem świadczyło o równoczesnym pochowaniu. Od Pn. Z. leżała grupa kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 20 cm; średn. wylewu 23,5 cm; wys. załomu 8,8 cm; średn. załomu 27 cm; średn. dna 10 cm.

Grób 151. W głęb. 85 cm stała jasno żółta urna brzuchata, wypełniona kośćmi (tabl. IV, 12). Z wierzchu leżał kamień, przykrywający też urnę grobu 150.

Wymiary: wys. nacz. 19 cm; średn. wylewu 15 cm; wys. brzuśca 8,2 cm; średn. brzuśca 19,5 cm; średn. dna 7 cm.

G r ó b 152. W głęb. 75 cm stała czarniawa amfora z kośćmi o krótkiej szyi cylindrycznej z wywiniętym na zewnątrz brzegiem w postaci krezy. Lekko załamany brzusiec pokryty był koncentrycznym ornamentem żłobkowanym w postaci półkoli. Takich skupień było 5, wyrytych kością lub patyczkiem. Dolna część urny była schropowacona (tabl. II, 15). Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 17,5 cm; średn. wylewu 22 cm; wys. brzuśca 8 cm; średn. brzuśca 28,6 cm; wys. szyi 5 cm; średn. dna 9 cm; szer. krezy 3 cm.

G r ó b 152-A. W głęb. 45 cm leżały rozrzucone kości oraz dno gładkiego naczynia. Brak kamieni.

Wymiary: wys. fragmentu 6 cm; średn. dna 13 cm.

G r ó b 153. W głęb. 90 cm znaleziono małą jamkę z kośćmi. Od W. i Pn. W. leżało kilka kamieni.

G r ó b 154. W głęb. 85 cm znaleziono małą jamkę z kośćmi. Na Pn. leżały 2 kamienie w odległ. 30 cm, a na Pd. w odległ. 50 cm jeden kamień.

G r ó b 155. W głęb. 85 cm znaleziono małą jamkę z kośćmi. Od strony Pn. leżał w odległ. 20 cm kamień.

G r ó b 156. W głęb. 87 cm znaleziono małą jamkę z kośćmi. Od Pd. W. w odległ. 10 cm leżał kamień.

G r ó b 157. W głęb. 86 cm leżały rozrzucone kości oraz dolna część z dnem żółto-ceglastej urny beczułkowatej o schropowanej powierzchni. Brak kamieni.

Wymiary: średn. dna 6 cm; grub. dna 1,8 cm.

G r ó b 158. W głęb. 80 cm stała szaro-ceglasta urna beczułkowata o schropowanej powierzchni (tabl. VI, 15). Naczynie wypełniały kości. Na Pd. w odległ. 50 cm leżał kamień.

Wymiary: wys. nacz. 26 cm; średn. wylewu 21 cm; wys. brzuśca 15 cm; średn. brzuśca 21,6 cm; średn. dna 10,5 cm.

G r ó b 159. W głęb. 85 cm stała żółto-ceglasta urna beczułkowata o schropowanej powierzchni. Naczynie wypełniały kości. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 16,5 cm; średn. brzuśca 15,5 cm; wys. brzuśca 10,5 cm; średn. wylewu 16 cm; średn. dna 8,5 cm.

G r ó b 160. W głęb. 60 cm pod 3 kamieniami stała duża jasno-żółta urna brzuchata (tabl. IV, 13), wypełniona kośćmi, z 2 przystawkami (w odległ. 2 cm i 11 cm). W odległ. 12 cm od strony W. stał jasno-żółty kubek doniczkowaty, wypełniony garstką kości, zapewne dziecka (tabl. V, 31). Wielką popielnicę oraz jedną z przystawek (zoomorficzną) nakrywał kamień.

I. Wymiary urny brzuchatej: wys. nacz. 22,5 cm; średn. wylewu 17 cm; wys. brzuśca 9—9,5 cm; średn. brzuśca 23 cm; wys. szyi 9 cm; średn. dna 7,5 cm.

II. Jasno żółty dzbanek-przystawka stał przy urnie wielkiej w odległ. 2 cm od strony Z. Szersza przy wylewie stożkowata szyja oddzielała się od zaokrąglonego brzuśca, ornamentowanego żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo. Na brzuścu znać szeroki przyczep taśmowatego ucha, którego nie odnaleziono.

Wymiary: wys. nac. 13,6 cm; średn. brzuśca 16 cm; wys. brzuśca 5,6 cm; średn. wylewu 13 cm; średn. szyi 12 cm; średn. dna 5,5 cm.

III. Wymiary kubka - popielnicy: wys. nac. 7 cm; średn. wylewu 9 cm; średn. dna 4,5 cm.

IV. Jasno - żółta przystawka zoomorficzna stała przy urnie dużej, w odległ. 11 cm od strony Pn. Naczynie wyobraża zapewne dzika, sądząc po głowie z 4 nalepionymi guzami: 2 z nich niżej nasadzone oznaczają zapewne kły zwierza, 2 zaś wyższe — uszy. Cztery nogi zastępuje także ilość guzów. Z wierzchu na grzbiecie zwierzątka zrobiony jest wysoki cylindryczny wylew z wywiniętą grubą krawędzią. Tę, jakby cylindryczną szyję ozdabiają żłobki pionowe, ryte zapewne kością lub patyczkiem. Pysk poniżej guzów uszu i kłów podkreślają żłobki poziome. Na tułowiu mamy dwie grupy żłobków, biegnących od środka skośnie w obie strony, tak że pierwszą parą żłobków tworzy po środku jakby trójkąt bez podstawy, zwrócony wierzchołkiem do góry. W tylnej części korpusu zwierzątka nalepione są dwa guzy odpowiadające guzom — uszom na części głowowej. Tył ozdabiają pionowe żłobki. W miejscu ogona zrobiony jest mały otwór ku wnętrzu naczynia.

Wymiary: dług. korpusu 8,6 cm; szer. krawędzi 1 cm; szer. korpusu 4,7 cm; wys. nóżek 0,8 cm; wys. korpusu 6,6 cm; średn. cylindrycznej szyi 3,2; średn. wylewu z krawędzią 4,8 cm.

G r ó b 161. W głęb. 65 cm. znaleziono dzbanek z kośćmi, nakryty od Pn. W. dużym czerpakiem, odwróconym dnem do góry i 2 przystawki-kubki od Pd. Z. i Pn. Z. u krawędzi urny. Z boku w odległ. 12 cm ku W. stał dzbanek - przystawka w głęb. 60 cm. Pod dużym czerpakiem leżał jeszcze przy urnie mały czerpaczek. Brak kamieni.

I. Szaro - żółty dzbanek - popielnica miał wysoką cylindryczną szyję i zaokrąglony brzusiec, ornamentowany żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo. Taśmowate ucho łączyło krawędź z dolną częścią szyi (tabl. V, 12).

Wymiary: wys. nac. 12 cm; średn. wylewu 13,5 cm; wys. brzuśca 4 cm; średn. brzuśca 14 cm; wys. szyi 6,5 cm; średn. dna 7 cm.

II. Duży jasno - żółty czerpak miał szerokie taśmowate ucho. Po obu stronach przyczepu ucha do krawędzi były małe wzniesienia guzkowate.

Wymiary: wys. nac. 6,5 cm; średn. wylewu 17 cm; średn. dna 5,5 cm.

III. Jasno żółty kubek - przystawka miał cylindryczną szyję i zaokrąglony gładki brzusiec. Taśmowate ucho łączyło krawędź z nasadą szyi.

Wymiary: wys. nac. 10,2 cm; średn. brzuśca 10,8 cm. wys. szyi 4,5 cm; średn. wylewu 10 cm; wys. brzuśca 4 cm; średn. dna 6,5 cm.

IV. Jasno - żółty mały czerpak miał duże taśmowate ucho.

Wymiary: wys. nac. 3,8 cm; średn. wylewu 10 cm; średn. dna 4 cm.

V. Szaro-żółty dzbanuszek - przystawka miał cylindryczną szyję o rozchylonej krawędzi wylewu i gładki zaokrąglony brzusiec. Szerokie taśmowate ucho łączyło krawędź z nasadą szyi (tabl. V, 35).

Wymiary: wys. nacz. 8,5 cm; średn. brzuśca 9 cm; wys. brzuśca 3 cm; średn. wylewu 8,5 cm; średn. dna 5,5 cm.

VI. Jasno - żółty dzbanuszek - przystawka, stojący w głęb. 60 cm z boku o 12 cm od urny, miał gładki zaokrąglony brzusiec i cylindryczną szyję o małym rozchyleniu przy wylewie. Szerokie taśmowate ucho łączyło krawędź z nasadą szyi (tabl. V, 36).

Wymiary: wys. nacz. 8,5 cm; średn. wylewu 8,5 cm; wys. brzuśca 3 cm; średn. brzuśca 9,2 cm; średn. dna 5 cm.

Pomiędzy kośćmi w urnie znaleziono dodatki brązowe, mianowicie: 4 pierścionki i 2 bransolety.

VII. Pierścionek otwarty z płaskiego drutu brązowego tabl. VIII, 14).

Wymiary: średn. 1,6 cm; grub. drutu 0,15 cm.

VIII. Pierścionek 2-zwojowy z płaskiego drutu brązowego (tabl. VIII, 17).

Wymiary: średn. 1,6 cm; grub. drutu 0,15 cm.

IX. Pierścionek 5-zwojowy z płaskiego drutu brązowego (tabl. VIII, 15).

Wymiary: średn. 1,7 cm; grub. drutu 0,2 cm.

X. Pierścionek 8-zwojowy z płaskiego drutu brązowego (tabl. VIII, 16).

Wymiary: średn. 1,5 cm; grub. drutu 0,15 cm.

XI. 3 fragmenty naramiennika z czworobocznego grubego drutu brązowego, ornamentowanego na górnym boku, węższym od bocznych, żłobkami skośnymi (tabl. VIII, 13).

Wymiary: średn. całości 5 cm; wys. boków 0,4 cm; szer. boków 0,2 cm; długość łuku fragmentu a. 4,8 cm; dług. łuku fragm. b. 4,1 cm; dług. łuku fragm. c. 3,8 cm.

XII. Naramiennik z drutu brązowego, skręconego wokół swej osi z lewa na prawo (tabl. VIII, 18).

Wymiary: średn. 3,5 cm; grub. drutu 0,3 cm.

G r ó b 162. W głęb. 20 cm znaleziono duży fragment jasno-żółtej urny dwustożkowej. Naczynie wypełniały kości. Na Pd. Z. w odl. 30 cm leżały 3 kamienie.

Wymiary: wys. nacz. 23 cm; średn. załomu 32,5 cm; wys. załomu 8 cm; średn. dna 12,5 cm.

G r ó b 163. W głęb. 60 cm znaleziono małą jamkę z kośćmi. Bardzo blisko z Pd. W. i Pn. W. leżały pojedyncze kamienie.

G r ó b 164. W głęb. 60 cm stała szaro-żółta urna prawie dwustożkowa o lekko załamany brzuscu (tabl. VII, 7). Naczynie wypełniały kości. Brak kamieni.

Wymiary: wys. nacz. 23,5 cm; średn. brzuśca 25 cm; wys. brzuśca 12,5 cm; średn. wylewu 18,5 cm; średn. dna 10,5 cm.

G r ó b 165. W głęb. 65 cm stała z odtrąconą szyją szaro-żółta urna o załamany brzuscu, zdobionym półkolami, koncentrycznie biegnących żłobków naokoło nalepionych 4 guzów. Brak śladów przyczepu ucha (tabl. III, 4). Naczynie wypełniały kości. Z wierzchu oraz od Z. i Pn. leżały 3 kamienie.

Wymiary: wys. do nasady szyi 7,5 cm; wys. brzuśca 4 cm; średn. szyi 13 cm; średn. brzuśca 17 cm; średn. dna 5 cm.

G r ó b 165-A. W głęb. 65 cm stała, odwrócona dnem do góry jasno-żółta amforka o wysokiej, cylindrycznej szyi i zaokrąglonym brzuścu, ornamentowanym żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo. Dwa małe ucha były przyłączone na szyi trochę powyżej jej nasady (tabl. II, 16). Naczynie wypełniały kości. Od Pd. W. leżały 3 kamienie.

Wymiary: wys. nacz. 9,5 cm; średn. brzuśca 10,3 cm; wys. szyi 5,5 cm; średn. wylewu 8,5 cm; wys. brzuśca 3 cm; średn. dna 4,5 cm.

G r ó b 166. W głęb. 65 cm stała jasno-żółta urna o wysokiej cylindrycznej szyi i zaokrąglonym brzuścu, ornamentowanym żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo (tabl. III, 9). Naczynie wypełniały kości. Z wierzchu oraz tuż obok od W. leżały 2 kamienie.

Wymiary: wys. nacz. 16 cm; średn. brzuśca 16,5 cm; wys. szyi 9 cm; średn. wylewu 14 cm; wys. brzuśca 5 cm; średn. dna 7 cm.

G r ó b 167. W głęb. 60 cm leżała połowa żółto-ceglastej urny beczułkowatej o schropowanej powierzchni. Pod fragmentem znaleziono rozsypane kości. Grób był przykryty kamieniem, poza tym od strony Pd. W. leżały rzędem 3 kamienie.

Wymiary: wys. fragmentu 27 cm; wys. brzuśca 16 cm.

G r ó b 168. W głęb. 30 cm znaleziono jamę z rozrzuconymi kośćmi w promieniu 20 cm i w głęb. 15 cm. Od Z. w odległ. 20 cm leżał kamień.

G r ó b 169. W głęb. 50 cm znaleziono bardzo małą jamkę z kośćmi.

G r ó b 170. W głęb. 80 cm znaleziono szaro-żółty dzbanek o wysokiej, cylindrycznej szyi, rozchylonej przy wylewie, i załamany brzuścu, ornamentowanym koncentrycznymi półkolami wokół zaznaczonych 3 wypukłości guzowatych. U nasady szyi był ślad od przyłączenia odtrąconego ucha taśmowatego. Dzbanek wypełniały kości. Od Pd. Z. w odległ. 10 cm leżał kamień.

Wymiary: wys. nacz. 12 cm; średn. brzuśca 15 cm; wys. szyi 5,5 cm; średn. wylewu 12,5 cm; wys. brzuśca 3,5 cm; średn. dna 5 cm.

G r ó b 171. W głęb. 50 cm pod 3 kamieniami znaleziono małą jamkę z kośćmi.

G r ó b 172. W głęb. 50 cm znaleziono małą jamkę z kośćmi. Brak kamieni.

G r ó b 173. W głęb. 40 cm znaleziono żółto-ceglasty fragment urny beczułkowatej, o schropowanej powierzchni. Naczynie wypełniały kości. Z wierzchu leżały 2 kamienie.

Wymiary: wys. fragmentu 11 cm; średn. fragmentu 12 cm; średn. dna 5,5 cm.

ZNALEZISKA LUŻNE.

W polu kwadratu 1-go znaleziono jasno-żółtą nóżkę glinianą, imitującą ludzką, tak że nawet widać wystającą kostkę, której położenie wskazuje na prawą stopę. Tył nogi oraz stopę od strony zewnętrznej

ornamentowały żłobki poziome. Wewnątrz noga i stopa były wydrążone.

Wymiary: wys. fragmentu 4,5 cm; długość stopy 5 cm; średn. łydki 1,8 cm; szer. stopy 2,5 cm.

W polu kwadratu 3-go znaleziono fragment jasno-żółtego naczynia beczułkowatego o gładkiej powierzchni.

Wymiary: wys. fragmentu 10,5 cm; średn. brzuśca 11,2 cm; wys. brzuśca 6,5 cm; średn. dna 5 cm.

W polu kwadratu 5-go znaleziono fragment ceglasto-żółtego naczynia beczułkowatego o schropowanej powierzchni.

Wymiary: wys. fragmentu 10,5 cm; średn. brzuśca 11,5 cm; wys. brzuśca 7 cm; średn. dna 7 cm.

W polu kwadratu 6-go znaleziono szaro-żółte naczynie beczułkowate o schropowanej powierzchni.

Wymiary: wys. nac. 10 cm; średn. wylewu 8,5 cm; wys. brzuśca 6,5 cm; średn. dna 3,5 cm.

W polu kwadratu 15-go znaleziono szaro-żółte naczynie dwustożkowe o schropowanej części dolnej.

Wymiary: wys. nac. 19,5 cm; średn. załomu 33,5 cm; wys. załomu 8,5 cm; średn. dna 11 cm.

W polu kwadratu 29-go pod kamieniem, znaleziono pierścioneł zamknięty ze skręconego z lewa na prawo wokół swej osi drutu brązowego. Był on trochę spłaszczony (tabl. VIII, 26).

Wymiary: średn. 1,4 cm; grub. drutu 0,2 cm.

W kwadracie 40 znaleziono żółto-ceglastą urnę dwustożkową.

Wymiary: wys. nac. 27,5 cm; średn. załomu 31,5 cm; wys. załomu 12 cm; średn. wylewu 23 cm; średn. dna 9,5 cm.

IV. TYPOLOGIA CERAMIKI.

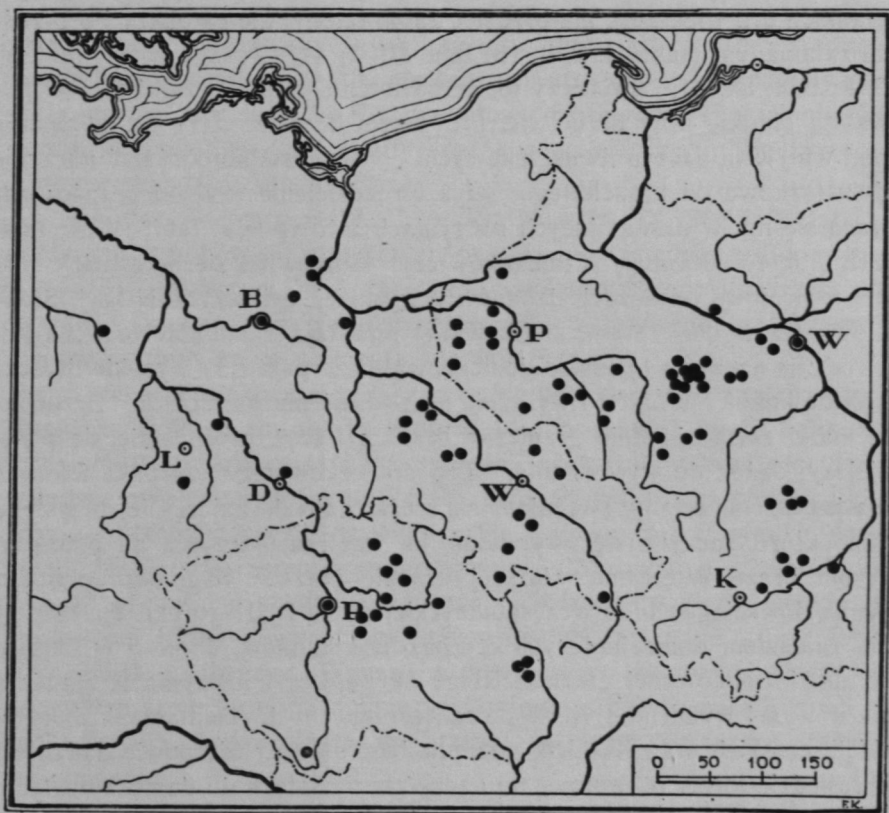
Naczynia z cmentarzyska opisywanego oraz zabytki sierpowskie z różnych zbiorów muzealnych można podzielić na pewną ilość zasadniczych typów. Wyróżniam mianowicie 4 główne typy, jako to: naczynia 1) brzuchate, 2) dwustożkowe, 3) beczułkowate i 4) doniczkowate. Osobny rodzaj naczyń stanowią misy.

Brzuchate naczynia mają brzusiec zaokrąglony, albo załamany, przy tym są bądź bezuche bądź uchate. Sierpowskie naczynia beczułkowate i dwustożkowe uch nie mają.

Wśród naczyń brzuchatych mamy amfory o dwóch małych przeciwległych uchach oraz zupełnie podobne naczynia bez uch. Poza tym są jednouchy duże dzbanki, małe dzbanki czyli kubki oraz miski.

Charakterystyczną cechą naczyń brzuchatych z Sierpowa są stożkowate lub cylindryczne szyje, płaskie dna, dobrze zaokrąglony brzusiec lub rzadziej załamany. Poza tym brzusiec najczęściej jest ornamento-

wany żłobkami, biegnącymi skośnie. Osobno (tabela 1, str. 93) zrobiłem zestawienie naczyń podług zasadniczych form, będą więc ze względu na ogromną ilość ceramiki mało operować odnośnikami; raczej mówić będę o całych zespołach. A zatem analogie do amfor z uchami i bez, do dzbanków i mis znajduję w zespołach ceramiki żłobkowanej, pochodzących z obszarów Polski środkowej, między Wartą, Wisłą i Pilicą (mapa, ryc. 13). Z cmentarzysk czeskich znam analogie:



Ryc. 13.

Mapa występowania ceramiki żłobkowanej w III C i IV okr. ep. brązu. Nie uwzględniono stanowisk w lubelskim i w części Mazowsza, które będą tematem osobnej pracy.

w Vrbčanach, Plaňanach, Pečkach, Lhaňach³⁰; oraz morawskich: w Mostkovicach, Kostelcach³¹. Wpływy idą przez Śląsk, sądząc z ana-

³⁰ PIČ. L. c. Tabl. I, X; II, V.

³¹ GOTTWALD. „Časopis Muz. v Olomouci” R. XVIII c. 1., str. 13 i R. XXII c. 3, str. 73.

logij: Deutsch - Wartenberg,³² pow. Grünberg, Jordansmühl, pow. niemecki, Städtel³³, pow. Namslau. Dla dzbanków analogie z Brandenburgii znajduję w cment. Melzow, pow. Angermünde, oraz w Amalstenberg Forst Schmiedeberg³⁴, dla amfor i kubków w Fielsdorfer Mühle³⁵ w pow. Ober-Barnim. Dla wszystkich form znajduję analogie w Auritz³⁶ koło Bautzen, w Saksonii w Neuholdensleben³⁷, pow. Frenzelberg oraz częściowo w Weinhöhle koło Drezna. Wśród amfor z uchami jak i bez uch są zarówno żłobkowane jak i gładkie. Pośród gładkich urn większość ma brzusiec zaokrąglony, ale są okazy i o brzuscu załamany (tabl. II, 3, 9, 15; tabl. III, 7, 11, 12; tabl. IV, 4; tabl. V, 6, 8; tabl. IX, 2). Świadczy to, że na terenie ceramiki żłobkowanej powstają gładkie urny brzuchate, przy czym brzusiec dąży do załamania pod wpływem naczyń dwustożkowych. Nieraz trudno odróżnić naczynie dwustożkowe od brzuchatego, gdyż i rozdzielenie szyi od brzuśca zatracą się np. w następujących naczyniach z Sierpowa: tabl. IV, 4; tabl. VII, 3, 6, 7. Dla małych dzbanków czyli kubków da się prześledzić forma rozwojowa od dużych dzbanów o wysokiej, cylindrycznej szyi. Stopniowo też w okr. ceram. żłobkowanej powstają z kubków brzuchatych 2 rodzaje naczyń: 1) niskie doniczkowate czerpaki i 2) wysokie doniczkowate kubki. Widać to wyraźnie na zestawieniu na tabl. X. Brzuchate kubki zatracają linię graniczną brzuśca i szyi, profil staje się płynniejszy, dążąc do wyrównania. Typ doniczkowatego czerpaka i kubka ma już strome ściany, zwężające się stożkowato do najczęściej płaskiego dna, które zaczyna się uwypuklać ku wnętrzu naczynia na początku IV okr. brązu. W ceramice starszej łużyckiej (faza A III-go okr. ep. brązu pg Kozłowskiego) oraz wczesnołużyckiej (faza B III-go okr. ep. brązu) nie znalazłem doniczkowatych czerpaków i kubków, dopiero w okresie ceramiki żłobkowanej (faza C III-go okr. ep. br.) naczynia te zjawiają się w wyżej wymienionych zespołach ceramicznych cmentarzysk morawskich, czeskich oraz śląskich, gdzie podobnie jak w Sierpowie dadzą się prześledzić formy rozwojowe od naczyń brzuchatych do doniczkowatych. Tak więc w okr. IIIC powstaje nowa forma naczyń, które rozpowszechni-

³² „Schlesiens-Vorzeit” VI, str. 49—51.

³³ „Altschlesien” Bd. 3—4, str. 163 i 168.

³⁴ HAGEN. *Bronz. Gräber*. „Mannus” 15, str. 43—44, Abb. 7—11—12 i str. 76, Abb. 95—96.

³⁵ BUSSE. *Ein Gräberfeld d. Bronzezeit*. „Mannus” V, str. 249, Abb. 2.

³⁶ FRENZEL. *Der Forschungsstand d. Vorgesch. in d. Oberlausitz*. „Mannus” 19, str. 27, Abb. 16.

³⁷ KOSSINNA. *Zur ält. Bronzezeit Mitteleuropas II*. „Mannus” IV, str. 183, Tabl. 17.

niają się w grupie brandenbursko - wielkopolskiej oraz sasko - łużyckiej dopiero w IV okr. ep. brązu. Zaznaczyć trzeba, że naczynia doniczkowate nie są ornamentowane.

Dosyć często u dzbanków, kubków i czerpaków występują małe guzkowate wzniesienia z obu stron przyczepu ucha do krawędzi (tabl. V, 18, 20; tabl. IX, 3). Toż samo widzimy wśród zabytków z wyżej wymienionych cmentarzysk czeskich i morawskich. Wzgórki u przyczepów uch są również cechą charakterystyczną dla dzbanów, należących do pannońskiego kręgu z II okr. ep. brązu np. Rakos-Palota³⁸. Są to pozostałości po neolitycznych *ansa lunata*. W Polsce środkowej i w Wielkopolsce w okr. IIIC ep. brązu bardzo często znajdujemy guzki przy uchach np. Jeziorko³⁹, pow. łowicki, Sierpów B i Błonie A⁴⁰ (grób 11), pow. łęczycki, Berdychów⁴¹, pow. koźmiński, Międzyrzecz⁴², Dobieszewko⁴³ w Wielkopolsce.

Amfory z krezą (tabl. II, 6, 13, 15; tabl. IX, 28) powstały pod wpływem wyrobów metalowych. Analogiczne występują w Sierpowie B (grób 3), Zabokrzekach A (grób 1), Smolicach⁴⁴. Naczynia te mają wyraźne prawzory w ośrodku przemysłu metalowego na Węgrzech i Słowaczyźnie, na co wskazują analogie⁴⁵.

Ucha amfor są małe i łączą zwykle podstawę szyi z górną częścią brzuśca. Tylko 3 amfory (z grobów 14₁, 29 i 146₁) miały ucha przyczepione do podstawy szyi tuż przy linii granicznej z brzuścem. Formy młodsze o załamanym brzuścu (tabl. II, 3, 9) mają ucha pierwszego rodzaju oraz cylindryczne wysokie szyje. Ciekawą jest gładka amfora (tabl. II, 2) o baniastym brzuścu, wysokiej stożkowato zwężającej się ku wylewowi szyi i o uchach, przyczepionych trochę powyżej nasady. Jest to starsza forma o wyraźnym pokrewieństwie z typami grupy śląskiej okr. III-B ep. brązu. Wnoszę z powyższego, że rozwój amfor sierpowskich szedł ku wytworzeniu szyi cylindrycznej, szerokiej części dolnej naczynia i lekko załamanego brzuśca, co łączyło się też z zatraceniem ornamentu.

Dzbanki sierpowskie mają niezbyt wysokie, cylindryczne szyje, szersze przy wylewie, oraz taśmowate szerokie ucha, łączące krawędź

38 EBERT. *Reallex*. t. XI, tabl. 2.

39 Muz. im. Tarczyńskiego w Łowiczu.

40 Muz. Miejskie w Łodzi.

41 Muz. Wielkopól. w Poznaniu nr 234.

42 BLUME. „Mannus” IV, tabl. VII, 6.

43 Gabin. Arch. U. J. nr 314.

44 Muz. Miejskie w Łodzi.

45 HAMPEL. „Congr. Intern. d'Antr.” II, tabl. LXXIV i LXXII.

SZOMBATHY. *Flachgräber v. Gemeinlebarn*. „R. Germ. Forsch.” III, Tabl. 17.

wylewu przeważnie z górną częścią zaokrąglonego brzuśca. Ucha nie wybiegają ponad krawędź; wyjątkowo 1 dzbanek (tabl. V, 35) z cmentarzyska, 2 dzbanki z dawnych zbiorów sierpowskich (tabl. IX, 4, 5) mają ucha wystające, przy tym dolny ich przyczep kończy się u nasady szyi a nie na brzuścu. Dzbanki i kubki (tabl. V, 6, 9, 12, 14, 15, 16, 30, 32, 35, 36; tabl. IX, 4, 5, 10), mają ucha łączące krawędź z nasadą szyi oraz wykazują dążność ku formom niższym, gdyż brzusiec jakby się rozplaszcza i często ma lekki załom. Przeważnie, co nawet można przyjąć za zasadę, dzbanki mają brzusiec ornamentowany. Tylko kubki są najczęściej gładkie. W dawnych zbiorach sierpowskich jest duży dzbanek (tabl. IX, 3) nieornamentowany, ale różni się on bardzo od pozostałych: ma wyraźnie załamany brzusiec, wysoką szyję i grube ucho, łączące krawędź z załomem brzuśca. Cechy te wskazują na młodszą formę, przy czym załamanie powstało pod wpływem naczyń dwustożkowych, których oddziaływanie zaznaczyło się na urnach przeważnie brzuchatych (str. 134).

Mis (tabl. V, 37, 38, 39) znaleziono tylko 6 i są one przeważnie jednouchy, o brzuścu zaokrąglonym z pionowym i skośnym ornamentem. Najbliższe analogie z Polski są z Sierpowa B, Błonia A, Zabokrzek ⁴⁶, Ośnicy ⁴⁷, pow. płocki, Iwanowic, pow. miechowski oraz z Czech: Vrbčany, Trebesice i ze Śląska: Ottowitz ⁴⁸), pow. Strehlau. Dwie miski (tabl. V, 39; tabl. IX, 22), pozbawione uch, są zapewne rezultatem wpływów grupy brandenbursko-wielkopolskiej, gdzie wyłącznie występują takie typy. Pozostałe jednouchy miski o lekko załamanym brzuścu nawiązują do grupy śląsko-czesko-morawskiej i małopolskiej. Uderzające jest podobieństwo mis do dzbanków: misy różnią się od dzbanków tylko brakiem wysokiej szyi, za to brzusiec mają indentykny i często jednakowo ornamentowany.

Naczynia dwustożkowe, występujące dość licznie na cmentarzysku w Sierpowie, dały możliwość sprostowania wielu nieporozumień co do ich pochodzenia i rozwoju. Nie jest słusznym twierdzenie ⁴⁹, jakoby wszystkie łużyckie popielnice dwustożkowe rozwijały się z naczyń brzuchatych o załamanym brzuścu. I w Sierpowie istnieje typ przejściowy od brzuchatych zaokrąglonych urn do naczyń dwustożkowych o łagodnym załomie, ale nie jest to dowodem, że dopiero wtedy powstają naczynia dwustożkowe. Do zespołu ceramiki łużyckiej przeszły naczynia

⁴⁶ Muz. Miejskie w Łodzi.

⁴⁷ Muz. Ak. Um. nr 3292.

⁴⁸ EBERT. *Reallex*. I, Tabl. 51.

⁴⁹ KOZŁOWSKI. *Epoki brązu w Polsce*, str. 65.

dwustożkowe jako formy znane jeszcze w środowisku niektórych kultur neolitycznych np. wśród typów kultury ceramiki malowanej i jordanmühlskiej⁵⁰. W kulturze łużyckiej mamy więc do czynienia z istnieniem gotowego typu naczynia dwustożkowego. W okr. III ep. brązu naczynia dwustożkowe są licznie reprezentowane w Czechach a mianowicie: Vrbčany, Pečky, Lhaň, Trebešice, Sovenice⁵¹, na Morawach Mostkowice⁵² oraz na Śląsku: Cosel⁵³, pow. Sagan. Analogie z Polski: Sierpów B, Błonie A, Zabokrzeki, Koło-Dębie⁵⁴, woj. łódzkie, Wrzeszczyna⁵⁵, pow. czarnkowski, Międzyrzecz, Kowalewko⁵⁶, pow. obornicki, Prusinów⁵⁷, pow. jarociński i Iwanowice⁵⁸, pow. miechowski. Typ dwustożkowej ceramiki, podobny do śląsko-czesko-morawskiej a zdobiony na załomie dołeczkami lub karbami, występuje w Iwanowicach i świadczy o wędrówce jego z Moraw przez Śląsk i Małopolskę do środkowej Polski.

W grupie środkowopolskiej ceramiki żłobkowanej zatracą się ornament i pozostaje typ gładkiego naczynia dwustożkowego. Naczynia brzuchate, zwłaszcza nieornamentowane i bezuche ulegają wyraźnemu wpływowi naczyń dwustożkowych, gdyż tworzy się załamanie na brzuścu, przy tym znika, zaznaczana dawniej, granica tektoniczna brzuśca i szyi. Powstają typy pośrednie, niezdecydowane, tak że trudno nieraz określić, czy mamy do czynienia z naczyniem dwustożkowym, czy brzuchatym np. tabl. III, 2, 7; tabl. IV, 4; tabl. VII, 3, 6, 7. Typ przejściowy o zaznaczonej jeszcze wyraźnie granicy szyi, lecz już z załomem brzuśca, reprezentują naczynia z Sierpowa gładkie bezuche i amfory (tabl. II, 3, 9; tabl. III, 11; tabl. IV, 2, 5, 11). Jednak typ ten nie znika, jakby się mogło wydawać, lecz trwa nadal w okr. IV epoki brązu, przybierając tylko wyższą szyję i przysadzistszą formę części dolnej naczynia. Ten typ ceramiczny przy końcu IV okr. staje się tak liczny i charakterystyczny w cmentarzyskach zwłaszcza pow. opatowskiego i sandomier-

⁵⁰ HOERNES-MENGHIN. *Urgesch. d. bild. Kunst in Europa*, str. 257.
JIRA. *Neolithische bemalte Keramik in Böhmen*. „Mannus” III. H. 3/4, str. 227 i 228.

WILKE. *Die Herkunft der Kelten, Germanen u. Illyrer*. „Mannus” IX, 1—2 Abb. 48.

⁵¹ PIČ. L. c. Tabl. I, II, V, obr. 7.

⁵² GOTTWALD. „Časopis” XVIII c. 1, str. 13.

⁵³ „Schlesiens Vorzeit” V, Abb. 16.

⁵⁴ Muz. im. Majewskiego T. N. W.

⁵⁵ EBERT. *Realllex.* X.

⁵⁶ Muz. Wielkopolskie w Poznaniu.

⁵⁷ Muz. Pol. Akad. Um. nr 4583.

⁵⁸ KOZŁOWSKI. „Wiad. Arch” V, str. 49.

skiego, że zaszła potrzeba wydzielenia osobnej grupy lokalnej ceramiki gładkiej z załamany brzuścem. Typ więc naczyń gładkiego o brzuścu załamanym powstał na terenie ceramiki żłobkowanej, co mogliśmy obserwować w dużym zespole naczyń dwustożkowych i brzuchatych z Sierpowa. Należy przeto sprostować wywody J. Krajewskiej⁵⁹, która w pracy o cmentarzysku ciałopalnym w Nietulisku Dużym pisze w ten sposób: „Pozatem zwrócić muszę uwagę na naczynie z Nietuliska Nr. 5, którego typ mógł powstać przez zmieszanie się typu naczynia podwójnie stożkowego z brzuchatem. Podobny typ naczynia, lecz żłobkowanego na brzuścu, pochodzącego z Wielkopolski, publikuje Blume i Kostrzewski. Prawdopodobnie ten typ naczynia przywędrował z Wielkopolski. Trudno bowiem przypuścić, by mógł powstać samorodnie w Nietulisku, gdyż na terenie ceramiki żłobkowanej mamy przeważnie naczynia baniaste, brak zaś naczyń podwójnie stożkowatych. Sądzić więc stąd możemy, że ten typ naczynia, nie posiadając prototypów na terenach bliskich Nietuliska, musiał powstać w ośrodku, gdzie posiadał pierwowzory. Mamy więc tu do czynienia z przejściem gotowego typu naczynia”. Autorka tego poglądu знаła jednak wówczas tylko dawniejsze zbiory z Sierpowa, gdzie rzeczywiście naczyń podwójnie stożkowatych nie było, gdy tymczasem w nowym zbiorze naczynia te są licznie reprezentowane (tabl. VII i tabela 1, str. 93).

Cztery urny bezuche (83₁; 91; 138; 144₁ — tabl. IV), jedna amfora ornamentowana (152 — tabl. II) dwie urny dwustożkowe (142; z pola kw. 15-go) oraz jeden kubek (47) miały dolną część brzuśca schropowaconą przez obrzucenie gliną. Zapewne zwyczaj ten dopiero zaczyna się upowszechniać pod wpływem prawie zawsze schropowanych naczyń beczułkowatych.

Na cmentarzysku sierpowskim najliczniejsze były naczynia beczułkowate. Gładkich naczyń beczułkowatych znaleziono tylko pięć (tabl. VI, 1, 5; 144-III; z pola kw. 3-go; tabl. IX, 19). Analogiczne urny wystąpiły w Sierpowie B, Błoniu A (grób 83), Osiecku⁶⁰, Międzyrzeczu⁶¹, Cosel, pow. Sagan, Schimmelwitz-Leipe⁶², pow. Trebnitz, Pečky i Lhaň. Formy tych naczyń znane są w neolicie np. w ceramice promienistej⁶³, skąd przechodzą w epoce brązu do kultury przedłużyc-

⁵⁹ KRAJEWSKA. *Cmentarzysko ciałopalne w Nietulisku Dużym*. „Światowit” T. XIII, str. 85.

⁶⁰ Muz. Ak. Um. nr 3282.

⁶¹ BLUME. „Mannus” IV, Tabl. VII, 9.

⁶² „Schles. Vorz.” V, Abb. 15 i str. 29.

⁶³ ANTONIEWICZ. *Archeologia Polski*. Tabl. VIII, 4, 7.

kiej⁶⁴ i łużyckiej. W III okr. epoki brązu występują naczynia beczułkowate również w grupie środkowo-małopolskiej⁶⁵. Schropowacenie powierzchni jest typowe dla fazy C III okr. epoki brązu. Aż do końca trwania kultury łużyckiej naczynia beczułkowate będą stałym wyposażeniem grobowym.

Osobnego omówienia wymaga naczynie zoomorficzne (Ryc. 14, Nr 3 i 4), znalezione w grobie 160. Było to zapewne wyobrażenie dzika, wyposażone w otwór w kształcie cylindrycznego wylewu na grzbiecie zwierzątka oraz w mały otworek w miejscu ogona. Bardzo podobne, współczesne sierpowskiemu, jest naczynie z Kowalewka, pow. obornicki; ma ono otwór w części przedniej. Tylko z otworem na grzbiecie jest baranek z Zakrzewa⁶⁶, pow. szamotulski. Inne znaleziska zoomorficzne z Polski są z IV lub V okr. epoki brązu. Zestawił je prof. Kostrzewski w *Wielkopol. w czas. przedh.* na str. 267 (wyd. II). Nieco młodsze od sierpowskich (IV okr.) są naczynia z Brandenburgii: Schmiedeberg, Odeberg—Bralitz⁶⁷, Klietow⁶⁸, pow. Lebus. Ze Śląska z III okr. jest naczynie — ślimak z cylindrycznym wylewem na grzbiecie: Lindau⁶⁹, pow. Freystadt. Na Morawach w Hrubčicach⁷⁰ znaleziono zwierzątko — krowę, opisane jako lampka, o dużym wylewie na grzbiecie i o małym okopconym otworze między rogami. W Platenicach (Czechy) są dwa naczynia dwuotworowe, przy czym jedno ma jeszcze jakby głowę zwierzęcia a inne tylko dwa otwory grzbietowe. Z Węgier mamy z III okr. naczynie zoomorficzne z brązu z otworem górnym: Csieser⁷¹ kom. Ung. Ciekawe znalezisko opisuje H. Leporin⁷² z Kuhnern na Śląsku: znalazł on naczynie podobne do butmirskich razem z grzechotką oraz dziecięcą popielnicą. Naczynie to Leporin opisuje jako przyrząd do karmienia dzieci. Inną hipotezę dla naczyń zoomorficznych łużyckich stawia Blume⁷³, mianowicie, że są to zabawki, ponieważ często znajdują się w grobach dzieci, przy tym również w towarzystwie grzechotek. Omawiane naczynie zoomorficzne z Sierpowa opisała wcześniej Krajevska⁷⁴ uważając je za lampę, co wydaje się najprawdopodobniejszym przypuszczeniem.

64 KOZŁOWSKI. *Epoki brązu w Polsce*. Tabl. IV, 1, 7, 8, 9, 10.

65 KOZŁOWSKI. L. c. Tabl. XII, 4, 6.

66 Muz. Wielkopol. w Poznaniu.

67 „Mainzer Zeitschr.” XXVII, str. 89.

68 LIENAU. „Mannus” X, str. 219.

69 Muz. Wrocławskie.

70 GOTTWALD. „Časopis” XXII c. 4, str. 109.

71 HAMPEL. „Congr. inter.” II, tabl. LXVII i LXVIII.

72 „Schlesiens Vorz.” V, str. 48.

73 BLUME. „Mannus” IV.

74 KRAJEVSKA. „Wiadom. Ludozn.” Z. 1, str. 12.

Wśród znalezisk luźnych z kwadr. 1-go figuruje wymodelowana z gliny noga ludzka ze stopą, ozdobioną żłobkami, mającymi zapewne naśladować szczegóły obuwia (ryc. 14 Nr 1). Noga pusta w środku była umocowana przypuszczalnie za pomocą czopka w dnie naczynia, którego kształt trudno ustalić z jednego fragmentu. Sądząc z analogicz-



Ryc. 14.

1) Noga ze stopą wymodelowana z gliny (2/3 w. n.) — znalezisko luźne z pola 1-go kwadratu. 2) Naszyjnik bursztynowy (II) z grobu 59 (1/2 w. n.). 3) i 4) Naczynie zoomorficzne (IV) z grobu 160, sfotogr. od tyłu i z boku (2/3 w. n.).

nych znalezisk mogło być więcej nóżek u podstawy naczynia. Jednak dużo jest naczynek również o jednej nóżce, począwszy od neolitu np. w Jugosławii z torfów lublańskich ⁷⁵, w Szeged ⁷⁶, na Węgrzech ⁷⁷, w Butmir ⁷⁸. Z grupy czesko-morawskiej ceram. żłobkowanej znane jest takie naczynie z Kostielca ⁷⁹ i Cechuvek ⁸⁰. Znaleziska z Saksonii, Brandenburgii oraz z pn. Wielkopolski pochodzą z końca epoki brązowej. Dla tego okresu szczegółowe zestawienie podaje J. Antoniewiczowa ⁸¹, kończąc swe wywody twierdzeniem, że w epoce brązu do wczesnej kultury łużyckiej dostają się naczynia na nóżkach z Południa i Wschodu, zaś w młodszej epoce dołączają się wpływy z pd. Zachodu, z krajów kultury halsztackiej.

Pozostaje jeszcze do omówienia krążek gliniany z grobu 76, nakrywający popielnicę. W okr. III epoki brązu popielnice zwykle są nakrywane misami lub nawet kamieniami (grupa czesko-morawska). W fazie C okr. III zwyczaj ten zanika, urny są bez przykrycia, najczęściej obstawione tylko przystawkami. W IV okr. upowszechnia się krążek gliniany do nakrywania popielnic, czego przykład mamy w Kwaczale ⁸², w pow. chrzanowskim, gdzie znaleziono dużo krążków-pokrywek glinianych. Cmentarzysko to bardzo duże, zawierało groby ciepłopalne i szkieletowe wraz z wyrobami z brązu i żelaza, co świadczy o jego dużym rozpięciu chronologicznym. W Brandenburgii np. w Schmieberg ⁸³ też występują krążki, nakrywające urny.

V. TYPOLOGIA BRĄZÓW.

Przedmioty metalowe z Sierpowa są w stosunku do ilości grobów bardzo nieliczne, jednak skąpość dodatków brązowych jest cechą dość charakterystyczną dla kultury łużyckiej.

Pierścionki otwarte (jeden zamknięty tabl VIII, 59) z płaskiego drutu brązowego, skręconego spiralnie, mamy z grobów: 10A (II), 27 (IV, V, VI), 59 (III—XVIII); 83 (V—X); 161 (VII—X tabl. VIII) oraz

⁷⁵ Muz. w Lublanie.

⁷⁶ Muz. w Szegedynie.

⁷⁷ HAMPEL. „Congr. int.” II, tabl. LXXI.

⁷⁸ FIALA. „Neol. st. v. Butmir” II, tabl. IV.

⁷⁹ EBERT. *Reallex.* X, tabl. 108.

⁸⁰ GOTTWALD. „Ročenka”, VII, ob. 27.

⁸¹ ANTONIEWICZOWA. *Groby w obst. kam. w Nowodworach.* „Światowit” XIII, str. 139.

⁸² Muz. Pol. Ak. Um.

⁸³ HAGEN. „Mannus” 15, str. 50.

Nr inw. 18516 (tabl. VIII 55). Są one bardzo rozpowszechnione w II i III okr. epoki brązu⁸⁴. Analogiczne pierścionki znaleziono w Sierpowie B, Błoniu A, Zabokrzekach, pow. łęczycki⁸⁵, Kowalewku, Zakrzewie, pow. szamotulski, Starkowie, pow. wolsztyński⁸⁶ oraz w Czechach w Menik⁸⁷. Również dla pierścionka zamkniętego o końcach wzajemnie zakręconych (tabl. VIII, 8) jest pełna analogia w okazach z Menik i Starkowa, pow. wolsztyński. Trzy ogniwka, złączone w łańcuszek z grobu 27 (tabl. VIII, 40) służyły zapewne za brząkadła lub zawieszkę do pierścionka jak w Iwanowicach na Górze Klin⁸⁸ oraz w Starkowie.

Z grobów 31, 59 (tabl. VIII, 6, 7) oraz z Nr inw. 18519—20—21 (tabl. VIII, 9, 60, 61) mamy bransolety otwarte z końcami zachodzącymi na siebie, z drutu gładkiego o przekroju półokrągłym, od wewnątrz płaskim. Taki przekrój jest charakterystyczny dla III okresu epoki brązu⁸⁹. Analogiczne bransolety występują w Sierpowie B, Błoniu A, Zabokrzekach, Starkowie, Kowalewku, Zakrzewie, Koło-Dąbiu⁹⁰, w Pečkach, Lhaň, Sovenicach⁹¹, Celechovicach⁹², Menik. Jedna z bransolet (tabl. VIII, 6) o przekroju identycznym była pionowo żłobkowana. Analogie ze Śląska pewnie datowane na okr. III znam następujące: Freiwalde, pow. Habelschwert, Reischt, pow. Goldberg-Hahnau, Talbendorf, pow. Lüben, Dittmannsdorf, pow. Frankenstein⁹³.

Naramiennik XI z grobu 161 ma przekrój równoległoboku o płaskich bokach ornamentowanych rytymi skośnymi żłobkami (tabl. VIII, 13). Jest to typ b. charakterystyczny dla III okr., a zwłaszcza dla fazy C. Analogie z tegoż okr. są w Jordansmühl⁹⁴, pow. niemiecki, Freiwaldau⁹⁵, pow. Sagan i Dittmannsdorf.

Naramienniki otwarte (tabl. VIII, 18, 56) oraz pierścionek zamknięty, ze znaleziska luźnego w polu kw. 29-go (tabl. VIII, 26), były zrobione z grubego drutu brązowego skośnie żłobkowanego, jakgdyby skręconego wokół swej osi. Naramiennik Nr inw. 18518 miał jeden koniec (drugi został zapewne ułamany) nieco zwężony i pozbawiony żłob-

84 ANTONIEWICZ. L. c. str. 80.

KOSTRZEWSKI. *Wielkop. w czasach przedhist.*, str. 53.

85 Muz. Miejskie w Łodzi.

86 Muz. Wielkop. w Poznaniu.

87 PIČ. L. c. tabl. XIX.

88 Muz. im. Er. Majewskiego T. N. W.

89 ŻUROWSKI. *Skarb brązowy z Żydowa*. „Wiad. Arch.” VII 78—91.

90 Muz. im. Er. Majewskiego T. N. W.

91 PIČ. L. c. tabl. II, V.

92 GOTTWALD. „Ročenka”, VII, ob. 25.

93 „Schles. Vorz.” VI, str. 347, 348, 349, 351.

94 „Altschlesien” III, str. 163—170.

95 „Schles. Vorz.” VI, str. 349.

ków. Analogie z Polski: Sierpów B, Iwno, pow. szubiński; Siercz, pow. międzyrzecki; Smoszew, pow. krotoszyński, Szlichtyngowo, pow. wschowski; Zakrzewo, pow. turecki; Mączniki, pow. średzki⁹⁶; z Czech Vrbčany⁹⁷ oraz ze Śląska: Buchwald⁹⁸, pow. Freistadt.

W grobie 118 była długa szpila brązowa z rozklepaną główką, zwiniętą w uszko (tabl. VIII, 1), oraz taka sama nieco krótsza Nr inw. 18519b (tabl. VIII, 2). Szpile takie są mało charakterystyczne: spotyka się je na dużym obszarze czasu. Starszy typ — to szpila długa. Na początku IV okr. staje się ona o połowę mniejsza i zgięta łukowato. Szpila Nr inw. 18519 jest o połowę mniejsza od szpili z grobu 118, ale nie ma jeszcze łukowatego zgięcia, należy więc umieścić ją na koniec III okr. epoki brązu. Lissauer podał ciekawy rozwój szpil tego typu⁹⁹. Już podczas I dynastii w Ur¹⁰⁰ (3100 a. Chr. n.) występują szpile z główką rozklepaną i zwiniętą w kółko. Stąd rozchodzą się one do innych ośrodków na Zachód (Egipt) i do Europy (Węgry, Kaukaz). W środkowej Europie, w I i II okr. epoki brązu, znajdują się często w grobach unietyckich (np. Kyjov¹⁰¹ na Morawach).

W grobie 30 znaleziono kawałek sierpa z guzem (tabl. VIII, 12), bez ważnej jednak dla chronologii części zakończenia. Sierpów guzowych występuje wiele w różnych okresach i tak, jak szpile wyżej opisane, są mało charakterystyczne. Pomimo pracy o sierpach prof. H. Schmidta dużo pozostaje wątpliwości do rozwiązania zwłaszcza co się tyczy rozwoju sierpów z guzem¹⁰². Schmidt wyróżnia w ogóle 4 typy sierpów, których nie będę tu wymieniać. O sierpach z guzem mówi, że są typem zachodnio-europejskim, występującym nad Rodanem i w Szwajcarii i rozchodzącym się na północ Europy. Jednak Schmidt umotywował to w sposób niezbyt przekonujący. Na Węgrzech sierpy typu II są podobne do typu Peschiera. Charakterystycznym typem dla Siedmiogrodu jest typ III o haczykowato wygiętej rękojeści. Schmidt podaje też zestawienie sierpów z guzem; dla Wielkopolski zrobiła to Cichoszevska¹⁰³. Poszukując analogij znalazłem na Węgrzech dużo sierpów z guzem z III okr. np. w Komjath, kom. Lipto, Saraspatak, kom. Bereg, Szan-

96 KOSTRZEWSKI. L. c. str. 81 i 82.

97 PIČ. L. c. II, sv. 3.

98 „Schles. Vorz.” 1907, str. 25.

99 LISSAUER. „Zeitschr. f. Ethn.” V, str. 573.

100 CHILDE. *The bronze age*, str. 109.

101 SCHRANIL. *Studie o vzn. kult. bronz. v Čechach*, ob. 7.

102 SCHMIDT. „Zeitschr. f. Ethn.”, XXXVI, str. 416—452.

103 CICHOSZEWSKA. „Przegl. Arch.” II, str. 232.

dro-Lad¹⁰⁴, kom. Borsod. Poza tym Hillebrand i Bella¹⁰⁵ podają dużo typów rozwiniętych na Węgrzech. Ze Śląska znam analogie z Buchwaldu¹⁰⁶ pow. Freistadt. Różnorodność odmian sierpów na Węgrzech zdaje się mówić, że tam musiał być ośrodek ich produkcji tak samo, jak i dla innych wyrobów metalowych.

W grobie 30 znaleziono guz brązowy płaski z uszkiem w środku oraz zatyczkę czworoboczną (tabl. VIII, 10, 11). Guz z zatyczką służył zapewne do odzieży. Analogiczne guzy występują w Czechach: Rosice¹⁰⁷, Hrubcice¹⁰⁸; na Śląsku Beckern¹⁰⁹, pow. Strigau, Jordansmühl¹¹⁰, pow. niemiecki, Kusser¹¹¹, pow. Freystadt, Gallowitz¹¹², pow. Wrocław oraz w Polsce: Kowalewko¹¹³, pow. obornicki. Wszystkie te zabytki były dobrze datowane na III okr. epoki brązu.

Kończąc typologię brązów, muszę zaznaczyć, że prawie wszystkie analogie odnoszą się do końca III okr. epoki brązu.

VI. RÓŻNE ZNALEZISKA.

W grobie 59 znaleziono naszyjnik z bursztynów (Ryc. 14, Nr 2). Analogie są nieliczne: ze Śląska znam dobrze datowany z III okr. podobny naszyjnik z Beckern¹¹⁴, pow. Strigau. G. Childe podaje bardzo wymyślny naszyjnik ze Szkocji¹¹⁵ z I okr. epoki brązu. Z tegoż okresu prawie identyczny został znaleziony w Anglii w Wiltschire¹¹⁶.

W grobie 32 leżały wśród kości 3 paciorki gliniane z otworami do nawleknięcia (tabl. VIII, 43, 44, 45); zebrane w większej ilości stanowiły zapewne ozdobę szyi kobiecej.

VII. ORNAMENT ŻŁOBKOWANY NA CERAMICE.

Cechą charakterystyczną naczyń sierpowskich jest bardzo często występujący motyw szeregu płytkich żłobków, pokrywających górną

104 HAMPEL. „Congr. Int. d'Antr.” Tabl. CVII, CVIII, CXX.

105 HILDEBRAND i BELLA. *Az öskor embere es kulturaja*, str. 197.

106 „Schles. Vorz.” IV, str. 9—44.

107 PIČ. L. c. ob. 1.

108 GOTTWALD. „Časopis” XXII, tabl. II.

109 „Schles. Vorz.” V 7, 9.

110 SEGER. „Präh. Zeitschr.”, str. 197.

111 „Präh. Zeitschr.” I, str. 62.

112 Muz. Wrocławskie.

113 EBERT. *Reallex.* X, tabl. 83.

114 „Schles. Vorz.” V, str. 44, fig. 10.

115 CHILDE. *The bronze age*. Fig. 18.

116 MAC CURDY. *Human origins. A manuel of prehistory* II, str. 210, fig. 347.

część brzuśca oraz jego największą wydętość. Również wśród znalezisk brązowych motyw ten jest dominujący. W zespołach polskich zabytków łużyckich okr. III C epoki brązu mamy analogiczne zjawisko: wszędzie występuje jednakowy motyw ornamentacyjny. W Czechach, na Morawach, Śląsku i w Małopolsce ornament żłobkowany występuje w tej samej formie, co w Polsce środkowej. Odmienny nieco motyw, ale wyrażony tak samo płytkimi żłobkami, widzimy w zespołach zabytków brandenbursko-wielkopolskich i sasko-łużyckich¹¹⁷. Do omówienia tych grup i ich wpływu na ornament środkowo-polski, wróć po szczegółowym omówieniu rozwoju ornamentu w zespole ceramiki z Sierpowa.

Najwięcej (36) było naczyń ornamentowanych na brzuścu skośnymi żłobkami, biegnącymi z lewa na prawo. W tej liczbie było 18 dzbanków, 9 amfor, 7 naczyń brzuchatych bez uch i 2 miski (tabela 2, str. 146). Szerokość żłobków waha się od 0,5—2 cm. Naczynia o szerszych żłobkach mają szyję cylindryczną. Z zagęszczeniem żłobków zmienia się szyja na bardziej stożkową. Zapewne zbytne zwężenie żłobków prowadziło do ich zupełnego zaniku. To też naczyń brzuchatych gładkich w zespole sierpowskim jest około 100, czyli znacznie więcej niż ornamentowanych, których jest 60. Jedna z amfor z krezą (grób 39) ma lewoskośne żłobki, ułożone grupowo naprzemian z pustymi polami, co jest podstawą pewnego rytmu ornamentalnego. Taki sposób zdobienia będzie pospolity w okr. IV, urnę więc 39 należy umieścić przy końcu okr. III C.

Przewaga ornamentu żłobkowanego skośnego wskazuje, że cmentarzysko sierpowskie przypada na pełny rozkwit tego zwyczaju zdobienia. Inny rodzaj ornamentu występuje na pojedynczych przeważnie okazach. Pionowe żłobki zdobią 2 amfory, 1 naczynie bezuche, 1 dzbanek i 1 miskę (tabela 2, str. 146). Opierając się na tak nielicznym przykładzie trudno było coś stanowczego powiedzieć o chronologicznym następstwie żłobków pionowych. Sądząc jednak po zespołach ceramicznych zwłaszcza czeskich i morawskich, z których, jak już zaznaczyłem (str. 137), szły do nas wpływy przez stanowisko w Iwanowicach, skłonny jestem uważać żłobki pionowe za starsze. Ornament pionowy jest tu dalszym rozwinięciem a raczej przesunięciem z dolnej na górną część brzuśca motywu zdobniczego. W grupie środkowo-polskiej ceramiki żłobkowanej brak form przejściowych, gdyż ludność, ją reprezentująca, przyszła na obszary między Wartą, Wisłą i Pilicą zapewne dopiero na początku okr. III C epoki brązu¹¹⁸.

¹¹⁷ Porównaj analogie w rozdz. IV i V.

¹¹⁸ ANTONIEWICZ. L. c. str. 87.

Tabela 2.

T v p n a c z y ń	T y p o t e n a m e n t u													
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV
Amfory		15705 105		15726	152	123		111. 371. 641. 97. 130. 1461. 165 A. 15725.		651				39
Bezuche	165	26		601				99. 100. 109. 120. 128. 166. 15724.			15708			
Dzbanki i kubki	170	15704 8711.	88			40	12 D. 23. 37111. IV. 44. 64111. 7911. 83111. 98111. 117. 127. 139. 146111. 16011. 1611. 15703 15710.		15702	661	6511	3011		
Miski		871.					6411. 11811.							
Beczukowate														
Dwuszożkowe											150			
Doniczkowate														
Zoomorficzne													1601v	

Blisko końca fazy C należy umieścić poziomo ornamentowany dzbanek (tabl. V, 32) i naczynie bezuche (tabl. IX, 11), gdyż mamy formy przejściowe (amfora tabl. II, 10 i dzbanek tabl. V, 14), pozwalające na wyprowadzenie poziomych żłobków ze skośnych, biegnących z lewa na prawo. Jeszcze młodszy będzie dzbanek (II) z grobu 30, który ma brzusiec pokryty szerokimi prawie poziomymi żłobkami i nasadę szyi też ornamentowaną poziomo. Ucho taśmowate z pionowo biegnącymi żłobkami przychepione jest do krawędzi i powyżej nasady szyi. Ten sposób ornamentowania wkracza już do IV okr. epoki brązu, idąc z Polski środkowej na północo-zachód i rozwijając się zwłaszcza w grupie brandenbursko-wielkopolskiej, aurickiej¹¹⁹. Również grupa sasko-łużycka IV okr. epoki brązu podlega wpływom poziomego ornamentu, idącego przez Czechy oraz Śląsk. Poziome ornamentowanie zjawia się na wszystkich typach naczyń, nawet na urnach dwustożkowych, dotychczas gładkich. W Sierpowie znaleziono tylko jedną popielnicę dwustożkową (tabl VII, 9), ozdobioną liniami poziomymi powyżej załomu.

Na paru naczyniach sierpowskich występują nalepiane guzy. Te formy są bezwątpienia starsze i należą częściowo do fazy B. Prof. Kozłowski dzieli III okres ep. brązu na 3 podokresy chronologiczne (faza A, B, C), odpowiednio do przewodnich typów ceramiki łużyckiej¹²⁰. A więc w okr. III A wyróżnia starszą ceramikę łużycką, zdobną tylko w guzy, które mają być zawsze nalepiane. Jednak Richthofen dowiódł, że naczynia wieloboczne z guzami, wytłaczanymi od wewnątrz, są szczególnie charakterystyczne dla fazy A¹²¹. Późniejsze okazy mają nieraz pogłębione tło wokół guzów w postaci szerokich bruzd.

Okres III B tzw. wczesnej ceramiki łużyckiej Kozłowski omawia w 3 grupach, które wyodrębnia: 1) sasko-łużycką z płaskowypukłymi i przesuniętymi na górną część brzuśca guzami talerzowatymi; 2) brandenbursko-wielkopolską o guzach, wytłaczanych od wewnątrz i obwodzonych początkowo koncentrycznymi kołami, a później półkolami; 3) śląsko-morawską o zanikających guzach, często pod koniec okresu obwodzonych 2, 3 półkolami.

Jedynie więc grupa śląsko-morawska ma guzy nalepiane, które pozostały w ogóle znikają. W Sierpowie guzy na naczyniach są nalepiane, a nie wytłaczane, jak sądzi prof. Kostrzewski, który nawet zalicza Sierpów do wczesnej ceramiki łużyckiej¹²². Guzowa ceramika sierpo-

119 FRENZEL. L. c. „Mannus” 19, 27—8.

120 KOZŁOWSKI. L. c. str. 63.

121 RICHTHOFEN. L. c. str. 37—38.

122 KOSTRZEWSKI. „Przegląd Arch.” T. IV, z. 1, str. 20.

wska ma szczególnie ciekawe odmiany. Jedna amfora (tabl. IX, 25), 2 naczynia bezuche (I z grobu 60; tabl. III, 4) i dzbanek (z grobu 170) mają guzy obwiedzione paru koncentrycznymi półkolami. Powstaje pytanie, skąd powstał motyw koncentrycznych półkoli czy też kół, częstych w grupie brandenbursko-wielkopolskiej. Gdy spojrzymy na amforę z Tisza-Sas¹²³ kom. Heves na Węgrzech, to zrozumiemy, że koncentryczne półkola stanowią połowę wyobrażonej na tym naczyniu spirali. Zwłaszcza w ceramice jordansmühlskiej, pokrewnej lengielskiej, można prześledzić ów stopniowy zanik, degenerację spirali, np. amfora czterosusznna z Krenovitz¹²⁴ koło Austerlitz na Morawach ma już na załamie brzuśca guzy, obwiedzione koncentrycznymi półkolami. Koncentryczne koła, guzy, cylindryczna szyja, są stałymi znamionami ceramiki pannońskiej w II okr. epoki brązu. Na to wskazują dokładnie datowane brązami znaleziska z Rakos-Palota¹²⁵. Starsze okazy mają koncentryczne półkola, rozłożone grupowo wokół 3 lub 4 nalepionych guzów. Puste nieornamentowane i dość szerokie pola rozdzielają te nieliczne skupienia ornamentalne. Z naszego cmentarzyska mamy podobnie zdobiony tylko 1 dzbanek o 3 guzach (z grobu 170) i jedno naczynie bezuche o 4 guzach (tabl. III, 4). W dalszym rozwoju liczba guzów powiększa się, bo jednocześnie grupy ornamentacyjne zbliżają się do siebie tak, że brak dawnych pustych pól (amfora I z grobu 60 o pięciu i amfora — tabl. IX, 25 o siedmiu guzach).

Tak samo, jak w śląsko-morawskiej, w grupie środkowo-polskiej guzy szybko zanikają (np. amfora tabl. II 15 ma 5 skupień koncentrycznych półkoli, lecz bez guzów). Wreszcie półkola zamieniają się w skośne żłobki z zaznaczoną niekiedy spiralą (np. amfora tabl. II, 13). Ten powrót w końcowym stadium rozwojowym do punktu wyjścia ornamentalnego (w tym wypadku do spirali) potwierdza przypuszczenie, że guzy były tylko tektonicznym podkreśleniem głównego motywu. Błąkające się resztki guzów możemy niekiedy obserwować nalepione nawet na ornamentcie, złożonym z samych skośnych żłobków (dzbanek tabl. V, 8).

Osobno należy omówić dzbanek (tabl. V, 23) o 3 płasko-wypukłych, talerzowatych guzkach, oddzielonych grupami 6—7 żłobków pionowych. Wypukłości były przesunięte na górną część brzuśca. Te właściwości cechują naczynia z okr. III B grupy sasko-łużyckiej, lecz z tą

¹²³ „Mannusbibl.” I, 15, Abb. 20a.

¹²⁴ KOSSINNA. „Mannus” IV, 178, 6.

SCHRANIL. „Vorges. Böhmens u. Mährens”. Taf. VIII, 8.

¹²⁵ EBERT. *Reallex. f.* XI, tabl. 2, Abb. I.

różnicą, że wówczas są pozbawione motywu żłobków. Żłobki zjawiają się dopiero w okr. III C. Wskazywałyoby to na relacje istniejące w fazie C między współczesnymi sobie grupami.

Naczynie zoomorficzne (ryc. 14, Nr 3 i 4) przedstawia sposób zdobienia, dostosowany całkowicie do części tektonicznych. Wszędzie widać tu dbałość o symetrię, podkreślanie tektoniki i cech charakterystycznych. Cylinder wylewu wydaje się smuklejszy dzięki żłobkom pionowym. Płaszczyznę boków zwierzaka zdobią przeciwstawne grupy żłobków skośnych. Motyw ten zjawia się w późnych formach ceramiki żłobkowej¹²⁶. Tak samo późne są grupy skośnych żłobków naprzemian z pustymi polami (amfora z grobu 39). Błąka się też ornament guzowy (str. 147), ale wyraźnie tylko dla symetrii.

Interesujące jest zestawienie typów ornamentu ceramiki sierpowskiej (tabl. X i tabela 2, str. 146). Typ I na tabl. X — to ornament z nalepianych guzów, obwiedzionych półkolistymi żłobkami. Obok na rysunku I-a dorobiłem część dolną i powstała podwójna spirala, która jest prototypem tego rodzaju ornamentu (str. 148). Typ II, żłobków pionowych, jest obok typu I najstarszym motywem, ale wychodzącym z zupełnie innych założeń (str. 145). Typem III, chronologicznie bliskim I, a charakterystycznym dla grupy sasko-łużyckiej (str. 147), będzie ornament dzbanka tabl. V, 23. Ornament ten również pochodzi od spirali, której pozostałość zmanifestowała się w wielce zróżnicowany i odmienny sposób, niż w typie I. Głowy spirali zaznaczają duże, spłaszczone wypukłości talerzowate, a występujące między nimi grupy pionowych żłobków odpowiadają końcowym skrętom spirali. Przejściową formą o zagęszczających się odcinkach spirali, w postaci półkolistych żłobków z nalepionymi guzkami w środku, jest typ IV (str. 148). Typ V, to koncentryczne półkola żłobków bez nalepionych w środku guzów. Typ VI reprezentuje prawie wyłącznie skośne żłobki i zaledwie zarys spirali bez nalepionego w środku guza (tabl. II, 13). Zarazem w typie VII, jakby dla przeciwstawienia, na tle ornamentu skośnych żłobków nalepiano guzy bez spiralnego skrętu (tabl. V, 8). W stadium więc zanikowym motyw spirali rozpadł się na części składowe, by wreszcie zupełnie zniknąć. Typ VIII lewo- lub rzadziej prawoskośnych żłobków (typ IX) jest motywem przewodnim okr. IIIC w grupach: środkowo-polskiej, śląskoczesko-morawskiej oraz małopolskiej (str. 151). Typy VIII, X, XI, XII stanowią jeden szereg rozwojowy od skośnych żłobków typu VIII do poziomych typu XI i XII. Żłobki w zespole typów X, XI i XII są zawsze

szerokie (1—2 cm). Poza tym typ przechodni X o prawie poziomych żłobkach różni się od skośnych zaznaczoną granicą między nasadą szyi i brzuścem. Typ XIII naprzemianległych skośnych żłobków powstał bezpośrednio z koncentrycznych grup półkoli bez guza i blisko siebie położonych (tabl. X, typ V). Wreszcie typ XIV lewoskośnych żłobków, ułożonych grupowo naprzemian z pustymi polami, jest pochodnym od poprzedniego i, jako najpóźniejszy, wkracza w okr. IV.

Ornament płytkich żłobków występuje na całym obszarze kultury łużyckiej w okr. IIIC i w pierwszej połowie IV okr.¹²⁷ Pod koniec IV okr. następuje zmiana w technice zdobienia, tworząc zarazem bardzo liczne lokalne odmiany. Jednak i w okr. IIIC, chociaż techniczny sposób wykonania żłobków jest wszędzie jednakowy, to nie we wszystkich grupach ma identyczne motywy. A więc w grupach: środkowo-polskiej, małopolskiej, śląsko-czesko-morawskiej motywem przewodnim są żłobki skośne. W grupie sasko-łużyckiej żłobkom towarzyszą najczęściej talerzowate wypukłości, które są dla niej najbardziej typowe i technicznie wymodelowane podobnie jak żłobki, nigdy zaś wytłaczane. Grupa brandenbursko-wielkopolska ma najwięcej urozmaicenia, chociaż przeważnie charakteryzuje się koncentrycznymi półkolami żłobków naokoło guzków. Wszędzie więc w okr. IIIC występują żłobki, chociaż w różnych motywach.

Należałoby teraz nazwać odpowiednio do motywu ornamentalnego poszczególne grupy. Prof. Kozłowski wyróżnił i opisał szczegółowo grupy kultury łużyckiej w okr. IIIB. Przy okr. IIIC podaje, że okres ten charakteryzuje ceramika żłobkowana, występująca na całym obszarze kultury łużyckiej. Bliżej opisuje grupę środkowo-polską¹²⁸ i słusznie zaznacza, że panującym jest motyw żłobków skośnych, zarówno jak i we wszystkich pozostałych grupach starszej ceramiki łużyckiej¹²⁹. Prof. Kozłowski dowodzi też, że na okr. IIIC przypada ekspansja grupy brandenbursko-wielkopolskiej na wschód i północ, tworząca grupy: środkowo-polską i pomorską. Otóż w rozwoju typologicznym i ornamentalnym zdaje się nie ulegać wątpliwości, że grupa środkowo-polska¹³⁰ stoi w związku z grupą małopolską i pośrednio śląsko-czesko-morawską. Wpływy idą ku Brandenburgii raczej przez środkową Polskę i Wielkopolskę. Grupy wyróżnione powyżej, a występujące w okr. III C nazwałbym też odpowiednio od panującego w nich motywu żłobków. W tym

127 KOZŁOWSKI. L. c., str. 81.

128 KOZŁOWSKI. L. c., str. 82.

129 KOZŁOWSKI. *Kult. łużycka a problem pochodzenia Słowian*, str. 4.

130 KRAJEWSKA. „Światowit” XIII, str. 84.

okresie grupy: małopolska, śląsko-czesko-morawska i świeżo powstała w środkowej Polsce stanowią wyraźnie zwartą całość i charakteryzuje je motyw skośnych żłobków na brzuścach naczyń i w wyrobach brązowych. Grupa brandenbursko-wielkopolska i od niej pochodna pomorska mają koncentryczne półkoliste żłobki. Grupa sasko-łużycka odznacza się przewagą pionowych żłobków, występujących zwykle razem z wypukłościami talerzowatymi. Dopiero w I-ej połowie IV okr. epoki brązu rzeczywiście wszędzie na całym obszarze kultury łużyckiej występuje motyw żłobków poziomych. Świadczy to o zwartości etnicznej i zapewne największym rozkwicie kultury łużyckiej w IV okr.

Ornament żłobkowany na naczyniu zoomorficznym (ryc. 14, Nr 3 i 4) przez odpowiednie użycie żłobków pionowych, poziomych lub przeciwstawnych podkreśla budowę tektoniczną. Czy to samo da się powiedzieć o pozostałej ceramice? Ornament pokrywa wyłącznie górną część brzuśca naczyń półkolami koncentrycznych żłobków naokoło guzów, lub szeregami żłobków bądź wyłącznie pionowych, skośnych czy poziomych, bądź przeciwstawnych i grupowych. Artysta zdobi tylko górną część brzuśca, czyli powierzchnię wypukłą, wzrokowo najlepiej widoczną. Również żłobki dają efekty malarskie światłocienia. Zdawałoby się, że chodzi o wydobycie połysku materiału, co zrozumieliśmy byłoby przy naczyniach metalowych. Zdobiony brzusec jakby się wyrwał z tła i stanowił całość sam dla siebie. Żłobki nie przechodzą nigdy na dolną część brzuśca, lecz łagodnie zanikają, dlatego brzusec widziany z boku robi wrażenie długiego wałka, a widziany z góry — obręczy, nałożonej i nie związanej organicznie z resztą naczynia. Naśladuje to zapewne żłobkowane naramienniki i bransolety z brązu i złota. Gdyby do ornamentowej bransolety dorobić ściany naczynia, powstałby typ ceramiczny łużycki. Garniec ówczesny, widocznie zapatrzony w wyroby metalowe, które nasuwały nowe możliwości artystyczne, oddawał w glinie ściśle wzory i technikę metalu. Z początku tradycja wzorów neolitycznych znajduje wyraz w użyciu zdegenerowanej spirali i w technice żłobków często rytych. Analogiczne motywy panują w węgierskiej ceramice kultury brązowej t. zw. pannońskiej, w której widzimy wzory ornamentu, zapożyczone z kręgu sztuki kreteńsko-mikeńskiej¹³¹. Kultura łużycka ornamentacyjnie wiąże się z zasobem form kręgu kultur wstęgowych. Znajduje tu potwierdzenie stara i słuszna obserwacja: sposób, technika wykonania ornamentu (np. ryty, kluty, malowany, plastyczny) większym podlega zmia-

¹³¹ KÜHN. *D. Bedeutung d. prähistor. u. ethnogr. Kunst f. d. Kunstgeschichte*. „Jahrbuch f. pr. u. ethn. Kunst”, 1925.

nom aniżeli forma naczyń i motyw zdobniczy (np. spirale). Z początku garncarz, naśladowując wzory metalowe szukał i wybierał motywy ornamentalne, najlepiej nadające się technicznie do wyrobów z gliny. Właśnie motyw skośnych żłobków doskonale odpowiadał intencjom artystycznym garncarza, gdyż rytmicznie wkomponowywał się w tektoniczną partię naczynia¹³². Znalazłszy swój właściwy wyraz, motyw ten zapanował jako dominujący w grupach ceramiki łużyckiej: śląsko-czesko-morawskiej i małopolskiej oraz w młodszej, środkowo-polskiej. Ale motywy skośnych żłobków podlegał dalszemu rozwojowi w poziome żłobki, które, jeszcze bardziej odpowiadając tektonice naczyń, objęły w okr. IV cały obszar kultury łużyckiej. Gdy skośne żłobki niezupełnie upowszechniły się, bo nie objęły grupy sasko-łużyckiej ani brandenbursko-wielkopolskiej, to motyw żłobków poziomych zdobył wreszcie i te grupy, obejmując nawet wówczas powstałą, pomorską.

VIII. CHRONOLOGIA I ZAGADNIENIA.

Analizując typy ceramiki, brązów i ornamentu, doszliśmy do wniosku, że zespół zabytków sierpowskich chronologicznie zajmuje całą fazę C okr. III epoki brązu, jednak ze znaczną przewagą okazów ze środka tej fazy (ceramika skośnie żłobkowana). Na cmentarzysku sierpowskim starsze groby skupiają się najwięcej w części północnej, młodsze — w części południowej i środkowej.

Opierając się na wywodach w poprzednich rozdziałach należy teraz uzgodnić ramy chronologiczne dla poszczególnych grup kultury łużyckiej III okr. epoki brązu.

Prof. Kozłowski umiejscowia najstarszą kulturę łużycką okr. III A na obszarach Śląska, Łużyc i Saksonii¹³³, skąd rozchodzi się ona w okr. III B i wytwarza 3 wyraźnie geograficznie wyodrębnione grupy: 1) sasko-łużycką, 2) brandenbursko-wielkopolską, 3) śląsko-morawską. Czwarta grupa — czeska, jest jakoby mieszańcem grupy śląsko-morawskiej z sasko-łużycką i ma charakter grupy wtórnej. W okr. III C trwają te same grupy i powstają dwie nowe wskutek ekspansji grupy brandenbursko-wielkopolskiej na wschód (grupa środkowo-polska) i północ (grupa pomorska).

Trochę inny układ grup i inne przyjęcie kierunków ekspansyj wydaje się koniecznym i konsekwentniejszym. Na podstawie dotychczas wy-

¹³² ANTONIEWICZ. L. c. str. 90.

¹³³ KOZŁOWSKI. *Epoki brązu w Polsce*, str. 62.

danych prac, a przede wszystkim, wobec niedostatecznej ilości opracowań monograficznych można mniemać, że występowanie najstarszych grobów łużyckich nie ogranicza się tylko do małego obszaru Śląska, Łużyc i Saksonii (ściślej Śląsk dolny i część środkowego, Łużyce dolne i górne, oraz niewielka część Saksonii).

Szczegółowe badania nad Śląskiem¹³⁴ zbyt wyolbrzymiły znaczenie terytorium Śląska jako przypuszczalnej kolebki kultury łużyckiej. Podobne monografie należą się Małopolsce, Morawom, Czechom, Austrii, a zwłaszcza Węgrom i Słowacyzynie, gdzie bez wątpienia występują ważne elementy zabytków łużyckich. Cały rozwój kultury łużyckiej wskazuje na kierunki wpływów szerzących się od strony Węgier, Austrii i Słowacyzyny, czego dowodzi pochodzenie typów naczyń i ornamentu. Oddziaływania te idą w okr. III A na zachód i północ, na obszary Moraw, Małopolski (przez Bramę Morawską i przełęczę Karpat), Czech, Śląska, Łużyc i Saksonii.

W okr. III B wyodrębniają się dopiero grupy: 1) śląsko-czesko-morawska, 2) małopolska, 3) sasko-łużycka, 4) brandenbursko-wielkopolska.

Zależnie od obszarów zajmowanych, czyli różnych podłoży, trwających tam resztek dawnych kultur, grupy te wykazują pewne odrębne cechy. Grupa śląsko-czesko-morawska pokrywa się z charakterystyką grupy śląsko-morawskiej prof. Kozłowskiego. Grupa małopolska, przeze mnie wyodrębniona, zbliża się bardzo do środkowo-małopolskiej prof. Kozłowskiego, mającej bezpośrednie nawiązania z Węgrami i Słowacyzną. Grupy sasko-łużycka i brandenbursko-wielkopolska odpowiadają takim samym grupom prof. Kozłowskiego. W okr. III C tworzy się nowa grupa tzw. pomorska, wskutek ekspansji na północ grupy brandenbursko-wielkopolskiej. Tworzy się też grupa środkowo-polska ceramiki żłobkowanej, ale bynajmniej nie na skutek wschodniej ekspansji z Brandenburgii i Wielkopolski¹³⁵. Jak w pracy tej starałem się udowodnić, na utworzenie owej grupy wpłynęła nowa imigracja z południa tj. z Małopolski i Śląska. Poza wspólnością typów ceramicznych i brązów, o łączności środkowej Polski z Małopolską, Śląskiem, Czechami i Morawami świadczy upowszechnienie się na tych obszarach w środku okr. III C motywu skośnych żłobków.

Pozostaje jeszcze zagadnienie genezy kultury łużyckiej w wyniku analizy form i ornamentu ceramiki. Opisuując dyskusję uczonych na ten

¹³⁴ RICHTHOFEN. L. c.

¹³⁵ KOZŁOWSKI. L. c., str. 82.

temat, prof. Kozłowski zaznacza, że sprowadzono ją do tzw. prehistorii lokalnej przez analizowanie czysto miejscowych zjawisk i że w ten sposób nigdy zagadnień większych, etnologicznych, niepodobna będzie rozwiązać. Jest to słuszna uwaga, tylko, że sam prof. Kozłowski jak i prof. Kostrzewski wyprowadzają kulturę łużycką z unietyckiej poprzez przedłużycką sposobem lokalnym. Różnica poglądów wspomnianych uczonych polega jedynie na tym, że prof. Kozłowski wziął za podstawę mniejszy obszar peryferyczny kultury unietyckiej, a prof. Kostrzewski całe to terytorium. W ogóle zagadnienie kultury przedłużyckiej jako łącznika unietyckiej z łużycką jest dziś kwestią otwartą dlatego, że powstaje wątpliwość, czy wolno nam uważać ją za etap przejściowy tych dwóch kultur. Kultury unietycka i łużycka są przecie odrębne i niepodobna przeprowadzić między nimi bezpośredniego łącznika, wyrównywującego te różnice. Kultura przedłużycka, szczegółowo opisana przez Richthofena oraz znana z grobów kurhanowych z Krotoszyna, okolic Ostrowca i Jasionny-Klekota, tworzy raczej grupę kulturową, sięgającą korzeniami do grup, pochodnych od eneolitycznej ceramiki wstęgowej¹³⁶. W ślad za tym kultura łużycka, jak to wynika z rozważań genetycznych nad zabytkami tej kultury (str. 148), wyrasta poprzez kulturę przedłużycką na podłożu kultury jordansmühlskiej i promienistej (żłobki pionowe, str. 145). Wiele ciekawych danych, niestety zbyt jeszcze ogólnych, do genezy kultury łużyckiej wniosły prace: J. Eisnera¹³⁷, D. Simonyi'ego¹³⁸, A. Stocky'ego¹³⁹ i J. Żurowskiego¹⁴⁰.

W ogóle nasuwa się nieprzepartą mocą konieczność monograficznego opracowania całokształtu kultury łużyckiej w Polsce. Ogromny materiał muzealny możnaby ująć w trzy zespołowe grupy, obejmujące: genezę i początek rozwoju kultury łużyckiej na naszych ziemiach, następnie jej rozwój, ekspansję i podział na liczne kręgi lokalne w młodszej epoce brązu i w starszej epoce żelaza, wreszcie jej schyłek i ewentualne przetrwanie w młodszej epoce żelaza. Dokładne opracowanie ceramiki, wyrobów brązowych i żelaznych, zabytków z grobów, osad i skarbów, musi być szczegółowe, jeżeli ma dać oczekiwane, prawdziwie pionierskie, rezultaty.

Z Zakładu Archeologii Przehistorycznej Uniwersytetu Warszawskiego.

¹³⁶ ANTONIEWICZ. *Z dziedziny organizacji nauki*, str. 23.

¹³⁷ EISNER. *Slovensko v pravěku*. 1933.

¹³⁸ SIMONYI. *Wann hat sich das illyrische Volkstum im westlichen Karpatenbecken ausgebildet*. 1935.

¹³⁹ STOCKY. *Pravěk země české*. 1926.

¹⁴⁰ ŻUROWSKI. *Problem kult. cer. promienistej*. „Wiad. Arch.” XII, 1933.

OBJAŚNIENIA DO TABLIC.

TABLICA I. Plan rozkopanego cmentarzyska ciałopalnego w Sierpowie, w pow. łęczyckim (skala 1 : 500).

TABLICA II. Amfory.

- | | |
|---------------------------------|----------------------------------|
| 1. Popielnica z grobu 33. | 9. Przystawka (II) z grobu 38. |
| 2. Popielnica z grobu 29. | 10. Popielnica (I) z grobu 65. |
| 3. Popielnica z grobu 36. | 11. Popielnica z grobu 105. |
| 4. Popielnica z grobu 53. | 12. Popielnica (I) z grobu 118. |
| 5. Popielnica (I) z grobu 37. | 13. Popielnica z grobu 123. |
| 6. Popielnica (I) z grobu 64. | 14. Przystawka (II) z grobu 144. |
| 7. Popielnica z grobu 97. | 15. Popielnica z grobu 152. |
| 8. Przystawka (III) z grobu 79. | 16. Popielnica z grobu 165A. |

TABLICA III. Naczynia brzuchate, bezuche.

- | | |
|-------------------------------|-------------------------------|
| 1. Popielnica z grobu 8A. | 7. Popielnica (I) z grobu 59. |
| 2. Popielnica z grobu 9A. | 8. Popielnica (I) z grobu 31. |
| 3. Popielnica (I) z grobu 13. | 9. Popielnica z grobu 166. |
| 4. Popielnica z grobu 165. | 10. Popielnica z grobu 67. |
| 5. Popielnica z grobu 26. | 11. Popielnica z grobu 89. |
| 6. Popielnica z grobu 28. | 12. Popielnica z grobu 70A. |

TABLICA IV. Naczynia brzuchate, bezuche.

- | | |
|---------------------------------|---------------------------------|
| 1. Popielnica z grobu 80. | 8. Popielnica z grobu 116. |
| 2. Popielnica z grobu 90. | 9. Popielnica z grobu 132. |
| 3. Popielnica z grobu 91. | 10. Popielnica (I) z grobu 144. |
| 4. Popielnica (I) z grobu 104A. | 11. Popielnica z grobu 138. |
| 5. Popielnica z grobu 94. | 12. Popielnica z grobu 151. |
| 6. Popielnica z grobu 109. | 13. Popielnica (I) z grobu 160. |
| 7. Popielnica z grobu 114. | |

TABLICA V. Dzbanki, kubki, miski, i naczynia doniczkowe.

- | | |
|---------------------------------|----------------------------------|
| 1. Popielnica z grobu 12B. | 12. Popielnica (I) z grobu 161. |
| 2. Popielnica z grobu 12D. | 13. Popielnica (I) z grobu 61. |
| 3. Przystawka (III) z grobu 13. | 14. Popielnica (I) z grobu 66. |
| 4. Popielnica (II) z grobu 37. | 15. Przystawka (III) z grobu 66. |
| 5. Przystawka (III) z grobu 37. | 16. Przystawka (III) z grobu 66. |
| 6. Przystawka (IV) z grobu 37. | 17. Popielnica z grobu 70B. |
| 7. Przystawka (III) z grobu 38. | 18. Przystawka (III) z grobu 98. |
| 8. Popielnica z grobu 40. | 19. Przystawka (II) z grobu 79. |
| 9. Popielnica z grobu 44. | 20. Przystawka (III) z grobu 83. |
| 10. Popielnica (I) z grobu 61. | 21. Popielnica z grobu 62. |
| 11. Przystawka (II) z grobu 87. | 22. Przystawka (III) z grobu 87. |

- | | |
|-----------------------------------|----------------------------------|
| 23. Popielnica z grobu 88. | 32. Przystawka (II) z grobu 65. |
| 24. Przystawka (II) z grobu 79. | 33. Popielnica (I) z grobu 161. |
| 25. Przystawka (II) z grobu 98. | 34. Przystawka (IV) z grobu 66. |
| 26. Popielnica z grobu 107. | 35. Przystawka (V) z grobu 161. |
| 27. Popielnica z grobu 108. | 36. Przystawka (VI) z grobu 161. |
| 28. Przystawka (III) z grobu 118. | 37. Przystawka (III) z grobu 27. |
| 29. Przystawka (IV) z grobu 118. | 38. Przystawka (II) z grobu 64. |
| 30. Popielnica z grobu 147. | 39. Popielnica z grobu 101A. |
| 31. Popielnica (III) z grobu 160. | |

TABLICA VI. Naczynia beczułkowate.

- | | |
|--------------------------------|---------------------------------|
| 1. Popielnica z grobu 8. | 9. Popielnica z grobu 106. |
| 2. Popielnica z grobu 9B. | 10. Popielnica z grobu 124. |
| 3. Popielnica z grobu 16. | 11. Popielnica z grobu 129. |
| 4. Popielnica (I) z grobu 27. | 12. Popielnica z grobu 131. |
| 5. Popielnica z grobu 57. | 13. Popielnica z grobu 140. |
| 6. Przystawka (II) z grobu 60. | 14. Popielnica (I) z grobu 141. |
| 7. Popielnica (II) z grobu 83. | 15. Popielnica z grobu 158. |
| 8. Popielnica (I) z grobu 98. | |

TABLICA VII. Naczynia dwustożkowe.

- | | |
|-------------------------------|----------------------------|
| 1. Popielnica z grobu 35. | 6. Popielnica z grobu 149. |
| 2. Popielnica (I) z grobu 79. | 7. Popielnica z grobu 164. |
| 3. Popielnica z grobu 111. | 8. Popielnica z grobu 143. |
| 4. Popielnica z grobu 115. | 9. Popielnica z grobu 150. |
| 5. Popielnica z grobu 133. | |

TABLICA VIII. Brązy (½ w. n.).

- | | |
|---|--|
| 1. Szpila (V) z grobu 118. | 17. Pierścionek (VIII) z grobu 161. |
| 2. Szpila Nr. inw. 18519B. | 18. Naramiennik (XII) z grobu 161. |
| 3. Bransoleta (XIX) z grobu 59. | 19. Pierścionek (III) z grobu 59. |
| 4. Pierścionek (VIII) z grobu 59. | 20. Pierścionek (IV) z grobu 59. |
| 5. Pierścionek (VI) z grobu 59. | 21. Pierścionek (XII) z grobu 59. |
| 6. Bransoleta (XX) z grobu 59. | 22. Bransoleta (XXI) z grobu 59. |
| 7. Bransoleta (II) z grobu 31. | 23. Pierścionek (IX) z grobu 59. |
| 8. Pierścionek Nr inw. 18517. | 24. Pierścionek (V) z grobu 59. |
| 9. Bransoleta Nr inw. 18519. | 25. Pierścionek (X) z grobu 59. |
| 10. Zatyczka (IV) z grobu 30. | 26. Pierścionek z pola 29-go kwadratu. |
| 11. Guz (III) z grobu 30. | 27. Pierścionek (XI) z grobu 59. |
| 12. Fragment sierpa (V) z grobu 30. | 28. Pierścionek (VII) z grobu 59. |
| 13. Trzy fragmenty naramiennika (XI) z grobu 161. | 29. Fragment pierścionka (XVIII) z grobu 59. |
| 14. Pierścionek (VII) z grobu 161. | 30. Dwa fragmenty pierścionka (XVII) z grobu 59. |
| 15. Pierścionek (IX) z grobu 161. | 31. Pierścionek (XV) z grobu 59. |
| 16. Pierścionek (X) z grobu 161. | |

- | | |
|---|--|
| 32. Pierścionek (XIV) z grobu 59. | 49. Pierścionek (V) z grobu 83. |
| 33. Trzy fragmenty pierścionka (XVI) z grobu 59. | 50. Dwa fragmenty pierścionka (X i XI) z grobu 83. |
| 34. Fragment pierścionka (XVIII) z grobu 59. | 51. Pierścionek (II) z grobu 10A. |
| 35 i 36. Dwa fragmenty pierścionka (XIII) z grobu 59. | 52. Skręt drutu brązowego (I) z grobu 93. |
| 39. Pierścionek (IV) z grobu 27. | 53. Skręt drutu brązowego (II) z grobu 93. |
| 40. Trzy ogniwa łańcuszka (VII) z grobu 27. | 54. Pierścionek (VII) z grobu 83. |
| 41. Pierścionek (V) z grobu 27. | 55. Pierścionek Nr inw. 18516. |
| 42. Pierścionek (VI) z grobu 27. | 56. Naramiennik Nr inw. 18518. |
| 43. Paciorek gliniany (II) z grobu 32. | 57. Kawalek stopionego brązu (III) z grobu 141. |
| 44. Paciorek gliniany (IV) z grobu 32. | 58. Kawalek stopionego brązu (II) z grobu 141. |
| 45. Paciorek gliniany (III) z grobu 32. | 59. Pierścionek (VI) z grobu 30. |
| 46. Fragment pierścionka (VI) z grobu 83. | 60. Bransoleta Nr inw. 18521. |
| 47. Pierścionek (VIII) z grobu 83. | 61. Dwa fragmenty bransolety Nr inw. 18520. |
| 48. Fragment pierścionka (IX) z grobu 83. | |

Brązy z Sierpowa, w pow. łęczyckim, nabyte w r. 1902 przez ś. p. prof. E. Majewskiego, oznaczone są numerami inwentarzowymi Muzeum Archeologicznego im. E. Majewskiego Tow. Nauk. Warszawskiego.

TABLICA IX. Naczynia różnych typów z Sierpowa, w pow. łęczyckim, nabyte w r. 1902 przez ś. p. prof. E. Majewskiego.

- | | |
|--------------------|--------------------|
| 1. Nr inw. 15699. | 15. Nr inw. 15712. |
| 2. Nr inw. 15700. | 16. Nr inw. 15713. |
| 3. Nr inw. 15701. | 17. Nr inw. 15715. |
| 4. Nr inw. 15702. | 18. Nr inw. 15719. |
| 5. Nr inw. 15703. | 19. Nr inw. 15716. |
| 6. Nr inw. 15704. | 20. Nr inw. 15717. |
| 7. Nr inw. 15709. | 21. Nr inw. 15718. |
| 8. Nr inw. 15705. | 22. Nr inw. 15720. |
| 9. Nr inw. 15706. | 23. Nr inw. 15723. |
| 10. Nr inw. 15707. | 24. Nr inw. 15724. |
| 11. Nr inw. 15708. | 25. Nr inw. 15726. |
| 12. Nr inw. 15714. | 26. Nr inw. 15721. |
| 13. Nr inw. 15710. | 27. Nr inw. 15722. |
| 14. Nr inw. 15711. | 28. Nr inw. 15725. |

Numery oznaczają pozycje, wpisane w księdze inwentarzowej Muzeum Archeologicznego im. E. Majewskiego Tow. Nauk. Warszawskiego. Pozostałe zabytki z Sierpowa, w pow. łęczyckim, pochodzące z wykopalisk, przeprowadzonych w r. 1931, zostały wpisane do książki inwentarzowej Zakładu Archeologii Przedhistorycznej Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego pod Nr IV. 1061.

TABLICA X.

Na przykładzie z dziesięciu naczyń, uszeregowanych w trzech rzędach, wykazano stopniowe fazy rozwojowe form od kubków brzuchatych do czerpaków tzw. doniczkowatych. W pięciu dalszych rzędach przedstawiono schematycznie typy ornamentu tzw. żłobkowanego, występującego na ceramice sierpowskiej: typ I — ornament z nalepionych guzów, obwiedzionych półkolistymi żłobkami: powstał z podwójnej spirali — ryc. Ia; typ II — żłobki pionowe; typ III — spłaszczone wypukłości talerzowate z występującymi między nimi grupami pionowych żłobków; typ IV — forma przejściowa o zagęszczających się żłobkach półkolistych z nalepionymi guzkami w środku; typ V — koncentryczne półkola żłobków bez nalepionych w środku guzów; typ VI — prawie wyłącznie skośne żłobki ze słabo zarysowaną spiralą bez nalepionego w środku guza; typ VII — na tle ornamentu skośnych żłobków nalepione guzy bez spiralnego skrętu; typ VIII — lewo- i typ IX — prawo-skośnych żłobków; typ X — przechodni o prawie poziomych żłobkach z zaznaczoną granicą między nasadą szyi i brzuszem; typ XI — żłobki poziome; typ XII — złożony z dwóch poprzednich; typ XIII — naprzemianległe, skośne żłobki; typ XIV — lewo-skośne żłobki, ułożone grupowo naprzemian z pustymi polami.

*

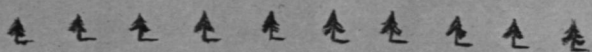
*

*

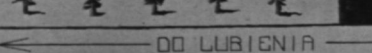
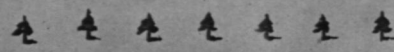
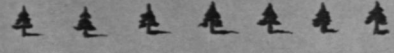
PLAN CMENTARZYSKA „ŁUŻYCKIEGO”

w SIERPOWIE w POW. ŁĘCZYCKIM.

Część zbadana w dn. 12-31 LIPCA 1931R.



35	36	37	38	39	40
15	13	12	11	10	



26	25	24	
----	----	----	--

← DO LUBIENIA — DROGA LEŚNA →



↑ DO SIERPOWA
 ↓ DO TKACZEWA
 DROGA UTRZYMANA I KLASA

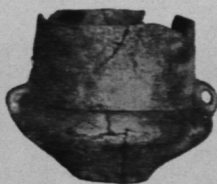




1



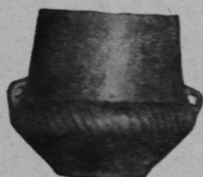
2



3



4



5



6



7



8



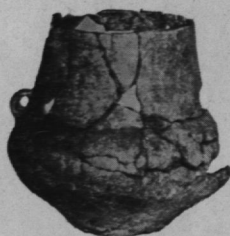
9



10



11



12



13



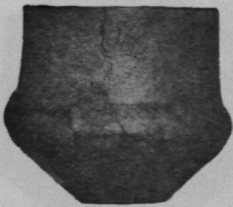
14



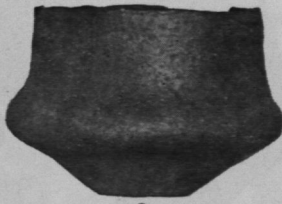
15



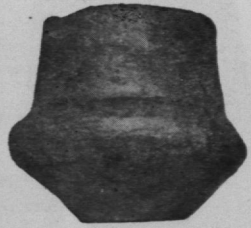
16



1



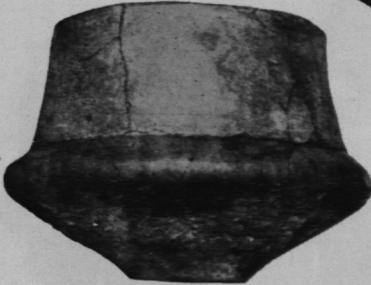
2



3



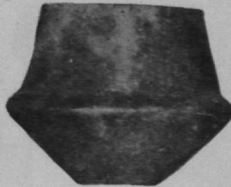
4



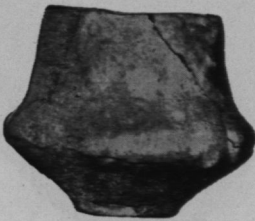
5



6



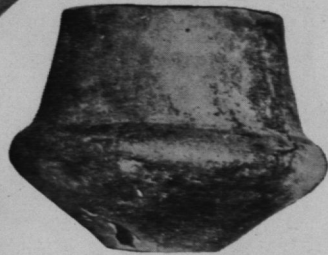
7



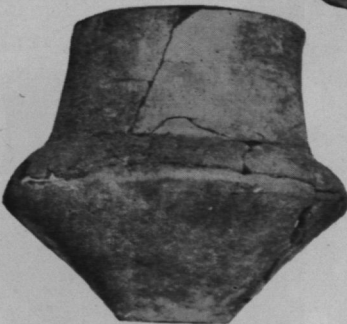
8



9



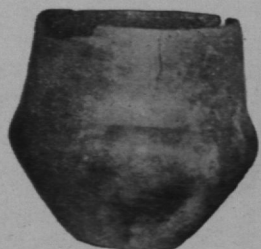
10



11



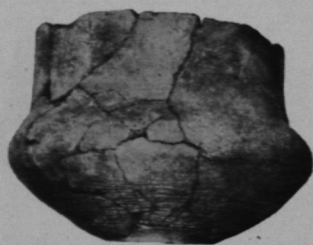
12



1



2



3



5



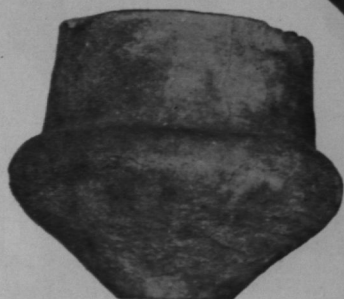
4



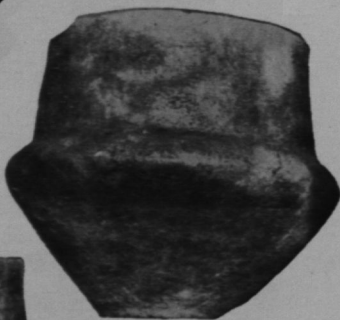
6



7



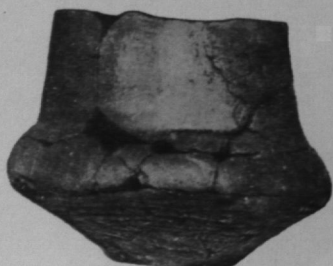
8



9



10



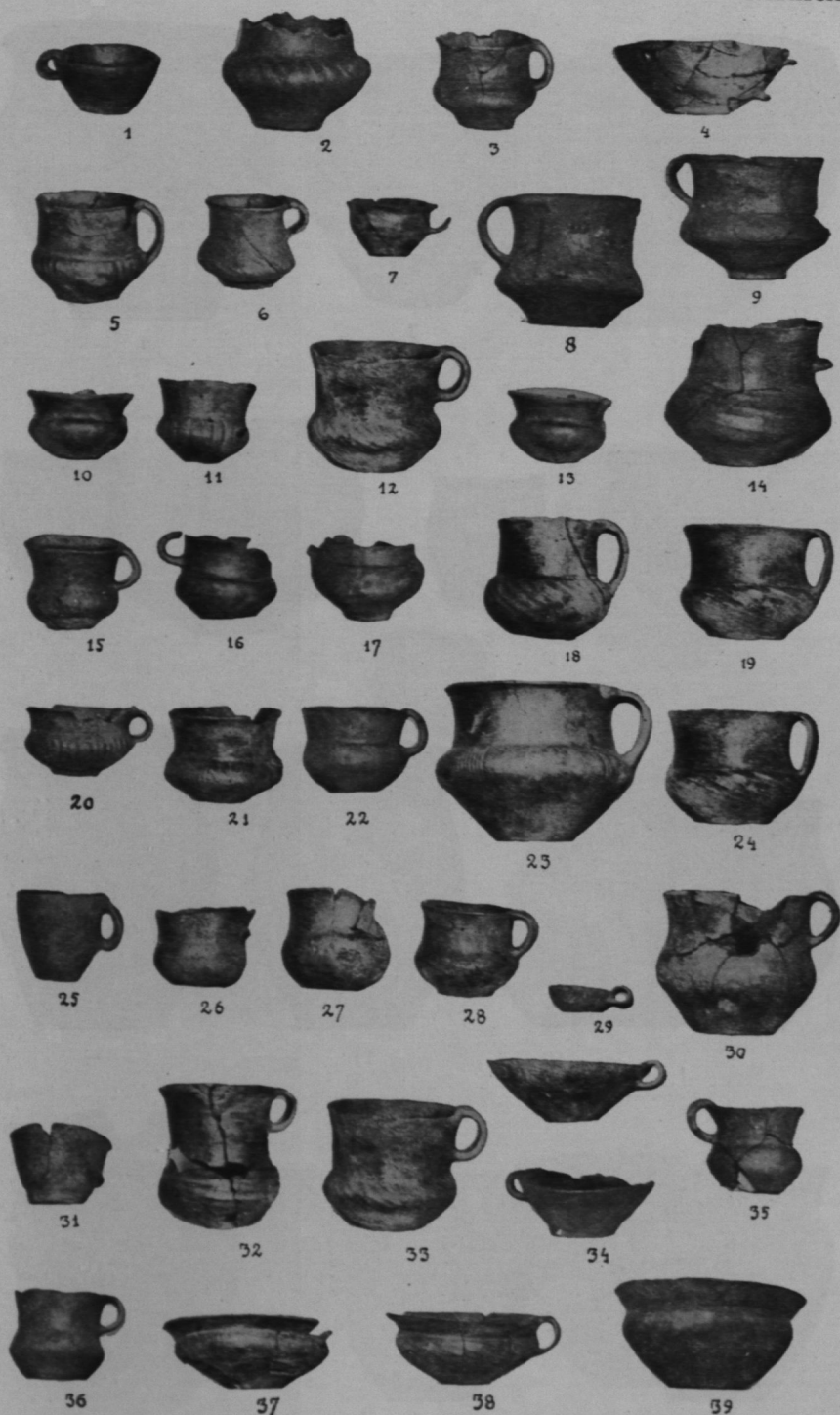
11



12



13



Sierpów, pow. Łęczyca, 1/7 w. n.



1



2



3



4



5



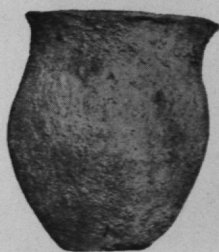
6



7



8



9



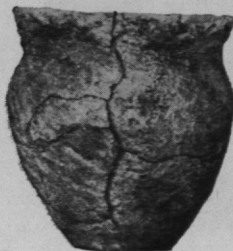
10



11



12



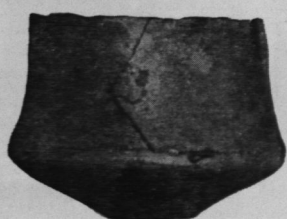
13



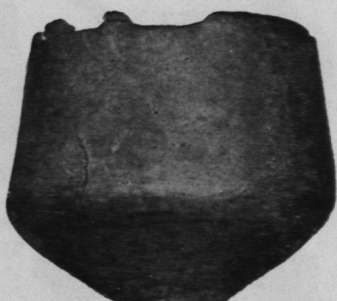
14



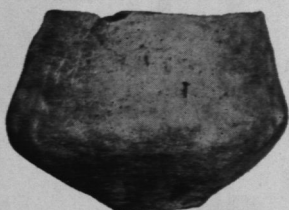
15



1



2



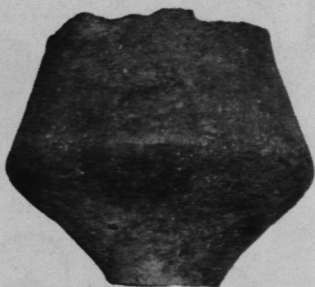
3



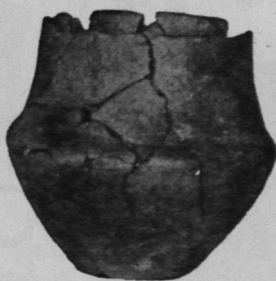
4



5



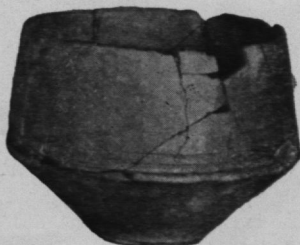
6



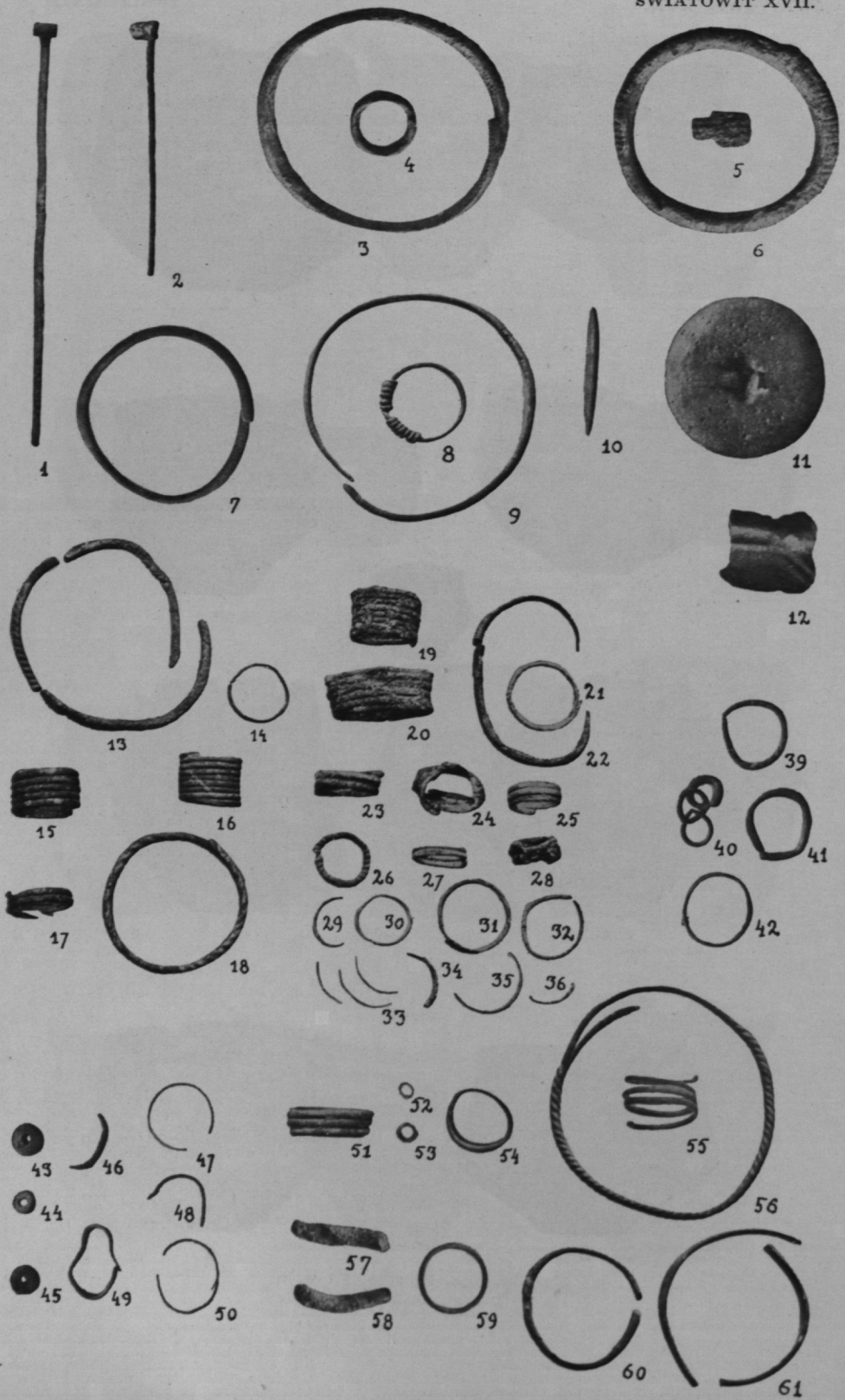
7

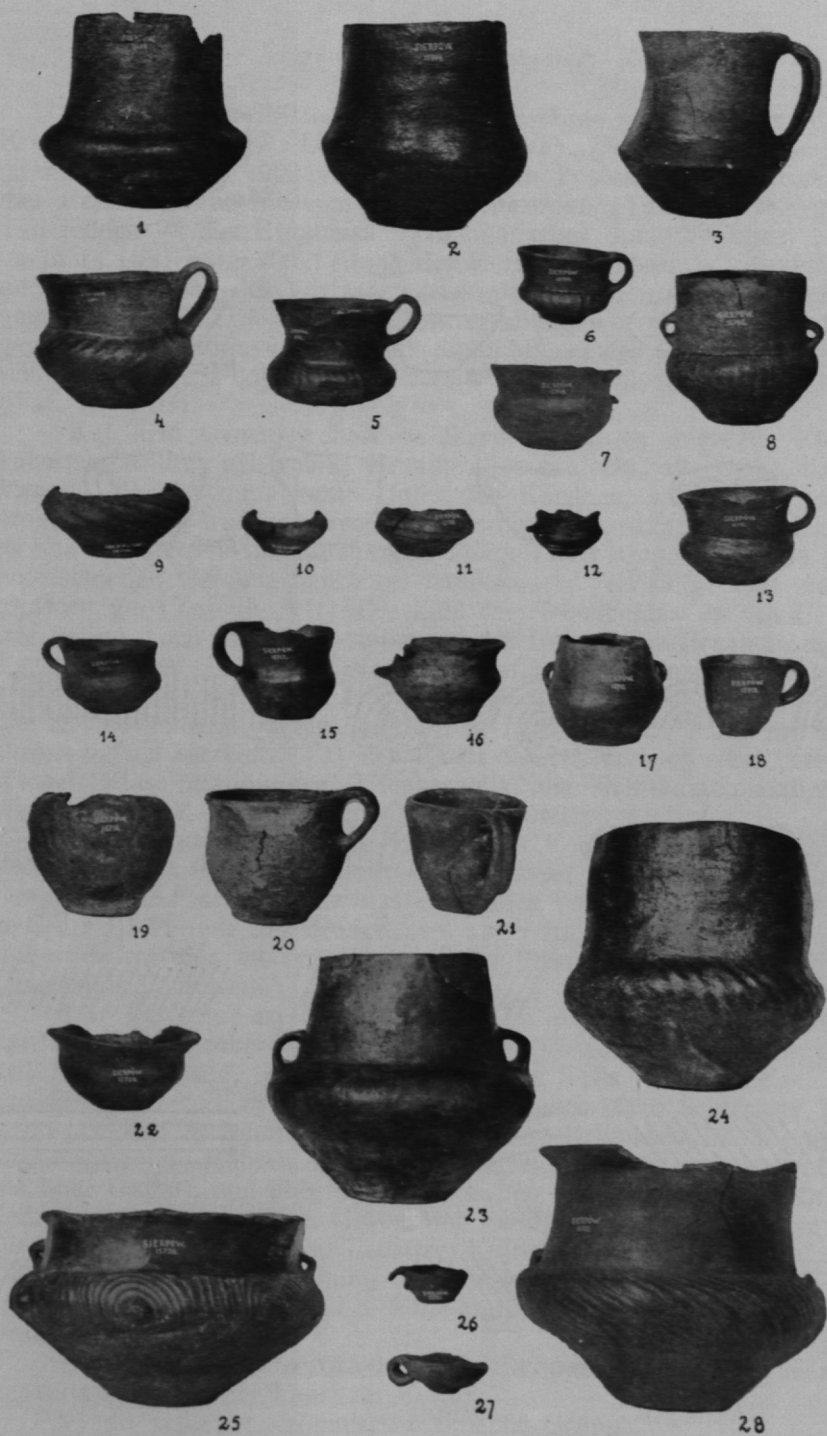


8



9





Sierpów, pow. Łęczyca, 1/7 w. n.



62



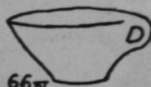
61_r



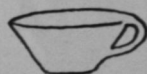
38_{III}



43



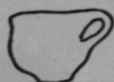
66_{IV}



161_{IV}



87_{III}



15711



15717



15719



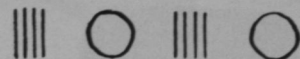
I



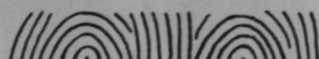
I^A



II



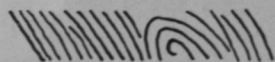
III



IV



V



VI



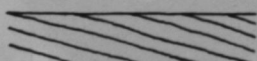
VII



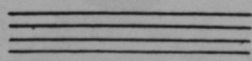
VIII



IX



X



XI



XII



XIII



XIV

Sierpów, pow. Łęczycą, 1/7 w. n.

ZUSAMMENFASSUNG.

Die oben beschriebenen Fundgegenstände stammen aus Sierpów Kreis Łęczyca, Wojw. Łódź, Zentral-Polen). Der eine Teil derselben ist noch im Jahre 1902 vom verstorbenen Professor E. Majewski für das archäologische Museum angekauft worden (Taf. IX), der grösste Teil jedoch ist das Ergebniss systematischer Ausgrabungen, welche im Jahre 1931 unter der Leitung des Herrn Professors Wł. Antoniewicz und der Mitarbeit des Verfassers, damals Studenten der Vorgeschichte, gemacht wurden. Die aus diesen Ausgrabungen herstammenden Fundgegenstände gehören jetzt zu den Sammlungen des Instituts für vorgeschichtliche Archäologie der Universität Joseph Piłsudski in Warschau. (Taf. II—VIII).

Auf dem Urnenfriedhofe in Sierpów wurden ungefähr 230 zur Lausitzer Kultur gehörende Brandgräber entdeckt, alle unter flachem Pflaster, ohne Steinpackung. Unter den Knochen, welche die Aschenurnen anfüllten, wurden verschiedene Bronzegegenstände gefunden. Unter den aus Sierpów herstammenden Tongefässen können folgende Typen unterschieden werden: bauchige, zweikonische, eiförmige und blumentopfförmige. (Taf. II—VII). Die Zahl der Nebengefässe in den Gräbern war gering, auch stiess man selten auf den Brauch, die Urnen zu decken. Der Bauch der Gefässe ist glatt oder durch die Rillen geschmückt, die grösstenteils schräg laufen. Der Verfasser unterscheidet vierzehn Typen des Rillenornaments, deren Herkunft er zu begründen sucht und die er chronologisch aufreihet. (Taf. X). Es ist das ein Versuch einer chronologischen Klassifikation der Rillenkeramik, die sich ausschliesslich auf die Analyse der Ornamentsentwicklung stützt.

Eine genaue typologische Analyse der Keramik, der Bronzegegenstände und des Ornaments führt den Verfasser zum Ergebniss, dass die Gesamtheit der aus Sierpów herstammenden Fundgegenstände der Phase C der III Periode des Bronzealters angehört, jedoch mit bedeutendem Uebergewicht der aus der Mitte dieser Phase herstammenden Stücke (schrägerillte Keramik).

Der Verfasser ist der Meinung, dass das Auftreten der ältesten Lausitzer Urnengräber sich nicht ausschliesslich auf das Gebiet der Ober- und Nieder-Lausitz, Niederschlesiens, eines Teils von Mittelschlesien und einen kleinen Teil von Sachsen beschränken lässt. Schlesiens Territorium ist von Richthofen eingehend behandelt worden; Monographien über Kleinpolen, Mähren, Böhmen, Oesterreich, stehen noch aus, ebenso wie über Ungarn und über die Slovakei, wo wahrscheinlich die ältesten Komponenten der Lausitzer Gräber und Fundgegenstände zu suchen sind. Die ganze Entwicklung der Lausitzer Kultur weist nämlich darauf, dass die Richtung ihrer Ausbreitung von Ungarn, Oesterreich, und der Slovakei herüberführt; es beweist dies die Herkunft der Gefässtypen und der Ornamente.

Der Verfasser unterscheidet in der Periode III B des Bronzealters folgende Gruppen der Lausitzer Kultur:

- 1) die schlesisch-böhmisch-mährische Gruppe,
- 2) die kleinpolnische Gruppe,

- 3) die sächsisch-Lausitzer Gruppe,
- 4) die brandenburgisch-grosspolnische Gruppe.

In der Periode III C bildet sich eine pommerellische Gruppe, infolge der Expansion der brandenburgisch-grosspolnischen Gruppe nach Norden zu. Es entsteht auch eine mittelpolnische Gruppe mit der so gen. Rillenkeramik, infolge einer neuen Immigration vom Süden her, d. h. von Kleinpolen und Schlesien aus.

Was den Ursprung der Lausitzer Kultur anbetrifft, so teilt der Verfasser nicht die Ansicht dieser Gelehrte, die die Lausitzer Kultur direkt von der Aunjetitzer Kultur über die Vorlausitzer Kultur ableiten. Der Verfasser vertritt den Standpunkt, dass die Vorlausitzer- und die Aunjetitzer-Kultur zu verschieden sind, als dass es möglich wäre, ein direktes Verbindungsglied zu finden, welches diese Verschiedenheiten ausgleichen könnte. Die Vorlausitzer Kultur bildet vielmehr eine besondere Gruppe, deren Wurzeln eher in der aeneolithischen Band- und Rillenkeramik-Kultur zu suchen wären.
